

CRB
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Een halve eeuw

CRISP

CRB
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Blijde Inkomstlaan 17-21

1040 Brussel

Tel. : 02/233 88 11 Fax : 02/ 233 89 12

E-mail : mail@ccecrb.fgov.be

**DE WERKING EN DE
WERKZAAMHEDEN VAN DE
CENTRALE RAAD VOOR HET
BEDRIJFSLEVEN
1948-1998**

CRISP

Centre de recherche et d'information socio-politiques
Queteletplein 1A - 1210 Brussel

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	9
De oprichting van de CRB	13
Inleiding	13
De aanloop tot het wetsontwerp	15
Standpunten van de sociale gesprekspartners	21
De behandeling in het Parlement	23
De memorie van toelichting	23
De bespreking in het Parlement	24
Het verslag-Leburton	25
De stemming in de Kamer	28
Het verslag-van Zeeland	28
De stemming in de Senaat	29
Perscommentaar op de wet	30
De pers van vakbonden en werkgevers	30
De kranten	31
De oprichting van de CRB	33
De installatievergadering	33
De eerste vergaderingen	36
Besluit	39

De ontwikkeling van de werking van de CRB	45
Inleiding	45
Aard van de adviezen in de periode 1949-1998	47
Ontwikkeling van het aantal adviezen per jaar	47
Oorsprong van de adviezen	48
Eenparige of uiteenlopende adviezen	49
Ontwikkeling van het percentage eenparige adviezen	52
Verband tussen de oorsprong en de mate van eenparigheid van de uitgebrachte adviezen	52
Chronologisch overzicht van de oorsprong en de mate van eenparigheid van de uitgebrachte adviezen	54
De eerste periode : 1948-1973	54
- de eerste jaren : 1949-1956	54
- van de aanstelling van voorzitter De Smaele tot het begin van de economische crisis : 1957-1973	56
De tweede periode : 1974-1982	57
De derde periode : 1983-1986	58
De vierde periode : 1987-1998	59
De samenstelling van de CRB	61
De wetsbepalingen	61
De leden van de raad 1948-1998	68
De materiële middelen van de raadpleging : het personeel, de begroting en de lokalen van de CRB in de periode 1948-1998	73
Ontwikkeling van de werking van de raad in verschillende periodes	75
1948-1973	75
1974-1982	86
1983-1986	88
1987-1998	90
Besluit	92

De werkzaamheden van de CRB	97
Inleiding	97
De structuurhervormingen	98
De bedrijfsraden	98
De informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt	104
Het steenkoolbeleid	116
De invoering en de latere wijzigingen van de btw	121
De Europese eenmaking	126
Van het Schumanplan tot het verdrag van Rome (1950-1957)	126
De gemeenschappelijke markt (1958-1986)	132
De eenheidsmarkt (1987-1992)	135
De Economische en Monetaire Unie en de recente ontwikkelingen (1993-1998)	137
Periodieke analyse van de conjunctuurontwikkeling en later van het concurrentievermogen	139
De conjunctuurontwikkeling	139
De evaluatie van het concurrentievermogen	145
De bescherming van het leefmilieu	154
Besluit	160

Beoordeling van de rol en de invloed van de CRB	165
Inleiding	165
De invloed van de werkzaamheden van de CRB	167
De adviezen	167
De verslagen	169
De Centrale Raad als ontmoetingsplaats van de sociale gesprekspartners	171
De rol van de verschillende organisaties die in de raad vertegenwoordigd zijn	174
De rol van de personen	176
De voorzitters	176
De ondervoorzitters	181
De secretarissen	182
De gecoöpteerde leden	184
De evolutie van het imago van de raad	186
Bij de sociale gesprekspartners	186
In de politieke wereld	187
In de pers	188
De evolutie van de opvatting over de paritaire samenstelling tijdens de laatste vijftig jaar : belang van het paritaire karakter en de representatieve functie van de raad	190
Besluit	192
Bibliografie	201

Inleiding

Naar aanleiding van de vijftigste verjaardag van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, heeft het Crisp een studie gewijd aan de organisatie, de werking, de werkzaamheden, de institutionele rol en de invloed van de raad.

Het eerste deel van de studie handelt over de aanloop tot en de context van de oprichting van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven door de wet van 20 september 1948. Er wordt bijzondere aandacht besteed aan de opdrachten die de nieuwe instelling werden toegewezen en aan de verwachtingen die erin werden gesteld, met de bedoeling na te gaan welke resultaten vijftig jaar later werden geboekt.

Het tweede deel bestudeert de werking van de Centrale Raad in deze periode van vijftig jaar : de door de raad uitgebrachte adviezen worden statistisch voorgesteld naar frequentie, oorsprong en mate van unanimititeit; ook de samenstelling van de raad wordt nauwkeurig in kaart gebracht. Voorts komt de ontwikkeling van de materiële middelen van de raad - personeel, begroting en lokalen - aan bod. Ten slotte wordt een overzicht gegeven van de werking van de raad in diverse periodes, waarbij aandacht wordt besteed aan het belang van de raad in het economische landschap van het ogenblik, aan de sfeer van de debatten en aan gebeurtenissen die inherent zijn aan de manier van werken van de instelling.

Het derde deel heeft betrekking op de werkzaamheden die de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in de loop der jaren aan diverse materies heeft gewijd : steenkoolbeleid, structuurhervormingen, Europese eenmaking, conjunctuurontwikkeling en concurrentiepositie, invoering en hervormingen van de btw, milieuzorg. Er wordt nagegaan welke functie de raad als onderdeel van de politieke besluitvorming terzake vervult.

Het vierde en laatste deel schetst een beeld van de rol van de Centrale Raad in het systeem van sociaal-economische raadplegingen en overleg. Er wordt onderzocht in hoever, op welke vlakken en onder invloed van welke factoren de werkzaamheden van de raad een impact hebben. Voorts wordt in grote trekken weergegeven hoe het imago van de instelling is geëvolueerd en welke rol de raad ten aanzien van andere raadgevende instellingen vervult. De essentie van dit deel is een onderzoek van de ontwikkeling van de paritaire en representatieve aard van de raad in deze halve eeuw. De conclusies die daaruit kunnen worden getrokken vormen het uitgangspunt voor de conclusie van onze studie, waarin een vergelijking wordt gemaakt tussen de rol en de functie die de raad in 1948 werden toebedacht en de huidige situatie.

Algemene inleiding

De studie van het Crisp is geen specialistenwerk, maar is het resultaat van een algemene reflectie over de Centrale Raad als raderwerk van de politieke besluitvorming en als bakermat van het systeem van collectieve arbeidsverhoudingen. Hoewel ze een halve eeuw beslaat, heeft ze niet de pretentie de ultieme geschiedenis van de raad in kaart te brengen : de archieven van de raad werden maar gedeeltelijk onderzocht en bovendien werden die van de andere adviesraden en van de werkgevers- en vakbondsorganisaties helemaal niet bekeken. Deze bevatten heel zeker stof voor tal van andere historische studies.

De oprichting van de CRB

Inleiding

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven werd opgericht door de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, als belangrijkste instelling van een structuur die ook de bedrijfsraden en de ondernemingsraden bevatte. Deze wet was het sluitstuk van de eisen die de socialistische vakbeweging in de jaren dertig formuleerde en vormde de erkenning van de toenemende rol van de staat in het beheer van de economie. Ze was ook het resultaat van een compromis tussen werkgevers en vakbonden en tussen katholieken en socialisten.

Door haar gedurfde nieuwe aanpak zorgde de wet van 20 september 1948 voor een ware omwenteling, niet zozeer wat het beheer van de economie betreft, maar vooral m.b.t. de respectieve standpunten en functies van de vakorganisaties en de mentaliteit van hun vertegenwoordigers en leden.

Dit eerste deel van de studie handelt over de context waarin het wetsontwerp van 1948 tot stand kwam, de voorwaarden waaronder het werd aangenomen, de verwachtingen van de gangmakers ervan en de manier waarop de wet door de sociale gesprekspartners en het publiek werd onthaald. Voorts is een paragraaf gewijd aan de installatie van de raad. Het belangrijkste doel van dit eerste deel is een overzicht te geven van de opdrachten die de Centrale Raad werden toegewezen - en die verschilden naargelang het initiatief afkomstig was van de regering, de wetgever, de werkgeversorganisaties of de vakbonden - teneinde na te gaan in hoever de raad de verwachtingen die bij de oprichting in hem werd gesteld vijftig jaar later heeft ingelost.

De aanloop tot het wetsontwerp

Doordat de eerste wereldoorlog de moderne staat verplichtte al zijn middelen ten dienste te stellen van de oorlogvoering, rees het idee om de overheid een grotere rol te geven in het beheer van de economie. Terzelfder tijd werd door de toenemende democratisering van de instellingen (invoering van het algemeen stemrecht in 1919) steeds vaker opgeroepen om bij het beheer van de ondernemingen meer rekening te houden met de eisen van de werknemers. Drie verschijnselen hebben dit in de hand gewerkt : de legitieme eisen van zij die zopas hun bloed hadden vergoten voor hun land, het voorbeeld van de democratisering van de instellingen en, ten slotte, de toenemende vertegenwoordiging van de socialistische partijen, de bevoorrechte spreekbuizen van de arbeiders, in het Parlement. Bovendien jaagde de bolsjewistische revolutie de werkgevers en de overheid schrik aan, waardoor ze zich meer openstelden voor de eisen van de arbeiders, in de hoop de opgang van het communisme af te remmen. Deze evolutie in de economische beleidsvoering en de aandacht voor de vakbondseisen mondde uit in een grotere raadpleging van de economische krachten van de natie. In Duitsland en Frankrijk werden de eerste structuren voor de vertegenwoordiging van deze krachten ingesteld : tot aan de opkomst van het nationaal-socialisme had de Weimar-republiek een Economische Raad van het Reich, die over uitgebreide bevoegdheden beschikte en zelfs wetsontwerpen kon indienen bij de Reichstag; in Frankrijk werd in 1925 een Economische Nationale Raad met minder bevoegdheden opgericht. In België ontstond de dialoog tussen werkgevers en vakbonden op sectorniveau, met de oprichting van de eerste paritaire commissies vanaf 1919. De behoefte om de economie te reglementeren kreeg nog meer vorm in de jaren dertig, toen ons land een bijzonder ernstige economische en politieke crisis doormaakte¹.

Het Studiecentrum tot Hervorming van de Staat (CERE) werd opgericht in november 1936. Het werd voorgesteld als een zuivere privé-vereniging met mensen van goede wil die alle strekkingen

van de publieke opinie vertegenwoordigden. Haar doel : *“de hervormingen die bestemd zijn om het parlementaire stelsel aan te passen bij de nieuwe politieke, economische en sociale toestanden, te bestuderen en bekend te maken.”*²

Nadat het centrum zich tijdens het academiejaar 1936-1937 maandenlang aan zijn opdracht had gewijd, stelde zijn voorzitter, prof. René Marcq, de verslagen van de verschillende commissies voor aan eerste minister Paul Van Zeeland, die er op 18 september 1937 de ontvangst van bevestigd.

De tweede commissie van het centrum was belast met het onderzoek van de vraagstukken in verband met de wetgevende macht. Op zoek naar een hervorming die de wetgevende taak van de regering en van het Parlement kon vergemakkelijken, stelde prof. H. Spieger, auteur van het werk *“Corporatisme ou parlementarisme réformé ?”*, voor *«d’essayer d’aider le législateur quantitativement et qualitativement : quantitativement, (...) en diminuant le nombre des affaires dont il aura à s’occuper directement et seul ; qualitativement, (...) en lui assurant des concours techniques quand il est appelé à résoudre des problèmes particulièrement difficiles»*. Daartoe zou het volstaan *«de prévoir la constitution de corps consultatifs dont le Parlement comme le Gouvernement pourraient prendre l’avis chaque fois qu’une question technique doit être résolue»*. De samenstelling van de bestaande hoge raden zou moeten worden gewijzigd *«de façon à les rendre plus réellement représentatifs des forces vives du pays»*.

Volgens het ontwerp tot oprichting van het CERE zouden zes hulpraden worden opgericht (justitie, openbaar onderwijs; wetenschap & kunst; gezondheidszorg; handel; landbouw, industrie en arbeid). De hervorming mocht geen afbreuk doen aan de autoriteit van het Parlement en moest de raden terzelfder tijd een groot gezag waarborgen door ze op te vatten als echte vergaderingen van deskundigen die waren gekozen om hun bekwaamheid en die het vertrouwen genoten van de beroepsorganisaties waarvan ze de

noden zouden doen kennen. Gemeend werd dat *«la réforme préconisée présente le grand avantage de pouvoir être accomplie sans qu'on doive attendre une organisation des professions.»*

Afdeling B van de derde commissie van het CERE had immers *«à son programme l'un des chapitres les plus délicats de la réforme de l'État»*, aldus de opsteller van de inleiding tot het verslag, de latere rector van de ULB en socialistische minister Henri Janne, toentertijd lid van het studiec comité van de nationale raad van de liberale partij. De inzet was de beroepsorganisatie, waartoe belangrijke bouwstenen voor een voorontwerp van wet werden aangedragen door R.P. Arendt, directeur van de studiedienst van het Algemeen Christelijk Vakverbond. In het verslag werden achtereenvolgens onderzocht : de rol en het statuut van de privé-groeperingen, de opdracht van de officiële bedrijfsraden, de oprichting van de interprofessionele raden (ten getale van zes, naar het voorbeeld van de hulpraden die de tweede commissie van het CERE voorstelde, maar met een andere samenstelling) en vooral van een algemene raad van beroepen.

Het verslag van R.P. Arendt, dat tot stand kwam na besprekingen tussen vooraanstaande personen uit de meest uiteenlopende kringen, deed, zoals trouwens andere geschriften van dezelfde auteur, de belangstelling uitkomen voor de corporatistische ideeën die toentertijd opgang maakten. De sprekers waren het evenwel lang niet eens. Zo gaf H. Pauwels van het ACV uiting aan zijn wantrouwen tegenover een beroepsorganisatie die *«si l'on n'y prend garde»*, een eerste vorm van corporatisme kon worden.

Het duidelijkst was J. Rens, de latere voorzitter van de Nationale Arbeidsraad, aan wie gevraagd was het standpunt van de vakbondscommissie van de Belgische Arbeiderspartij toe te lichten. Hierover leest men in het verslag : *« Il ne prit (...) aucune part effective aux travaux du CERE parce – quoiqu'il pressentit déjà une évolution*

doctrinale imminente dans les milieux syndicaux socialistes – il ne pouvait qu'enregistrer l'opposition de la Commission syndicale à toute forme d'organisation professionnelle».

Gelijklopend hiermee wordt ook in 1936 de eerste Nationale Conferentie voor de Arbeid georganiseerd, waarop, benevens de sociale gesprekspartners, ook de regering vertegenwoordigd was. Twee jaar later, in 1938, dient de regering-Spaak een wetsontwerp met een vrij algemene draagwijdte in betreffende de organisatie van de beroepen en de economische reglementering. Het was een uitvloeisel van de werkzaamheden van het Studiecentrum tot Hervorming van de Staat en voorzag o.m. in de oprichting van bedrijfsraden en van een interprofessionele Nationale Economische Raad met een adviserende opdracht ³. Door de val van de regering kwam het niet tot een bespreking van dat ontwerp en met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog liep het onderzoek van de problematiek vele jaren vertraging op.

Tijdens de bezetting kwamen de leiders van de werkgevers en de vakbonden een aantal keer in het geheim bijeen onder toezicht van hoge ambtenaren van de administratie. Deze bijeenkomsten mondden uit in een « ontwerp van overeenkomst tot sociale solidariteit ». De geest van dat ontwerp was zeker even belangrijk als – zo niet belangrijker dan – de bepalingen ervan, aangezien het niet als akkoord door de verschillende organisaties werd aangenomen. De preambule illustreert deze aanzet tot samenwerking tussen werkgevers en vakbonden : *“Na beider standpunten belicht te hebben, erkennen de werkgevers- en de werknemersvertegenwoordigers dat de goede gang der ondernemingen, waarmede de algemene welvaart van het land verband houdt, alleen door een trouwe samenwerking kan geschieden. Zij wensen een verstandhouding tussen werkgevers en werknemers tot stand te brengen, welke gegrond is op wederzijdse eerbied en op een wederkerig erkennen van rechten en plichten. De werknemers eerbiedigen het wettig gezag van de hoofden der ondernemingen en stellen er een eer in, hun werk plichtsgetrouw uit te voeren. De werkgevers eerbiedigen de waardigheid der arbeiders en stellen*

er een eer in hen met rechtvaardigheid te behandelen. Zij verplichten zich ertoe, hun vrijheid van vereniging en de uitbreiding van hun organisaties direct, noch indirect te hinderen."⁴ Deze « sociale vrede » was gebaseerd op een wederzijdse erkenning : van de legitimiteit van het gezag van de werkgevers door de werknemers en van de legitimiteit van het vakbondswezen door de werkgevers. Het pact voorzag in de invoering van een volledig socialezekerheidsstelsel en van mechanismen van paritaire samenwerking. De eerste doelstelling werd verwezenlijkt door de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders⁵, maar de tweede verliep minder vlot : de goedkeuring van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven was een zaak van langere adem.

Na de oorlog van 1940-1945 maakte het idee van de economische democratie⁶ opgang in heel West-Europa, vooral omdat het een instrument werd in de strijd tegen het sovjetcommunisme.

Het besluit van 16 november 1944 houdende voorlopige inrichting van het bedrijfsleven, dat bedrijfsraden oprichtte, werd inderhaast genomen. Deze raden werd fel bekritiseerd, vooral omdat de aansluiting verplicht was en ze niet paritair waren samengesteld. Bij een besluit van 13 januari 1945 werd de Commissie voor Economische Oriëntering (CEO) opgericht, een adviesorgaan dat de koers van het algemeen economisch beleid moest toelichten. Het systeem, dat te onpopulair was en door de regering was opgelegd, werd afgeschaft.

Van 1944 tot 1947 werden binnen de Belgische vakbondsorganisaties verschillende ontwerpen opgesteld, die werden besproken met de werkgevers. Dit was het geval op de Algemene Paritaire Raad, de Nationale Conferentie voor het Bedrijfsleven van 3 maart 1947 en op de verschillende Nationale Conferenties voor de Arbeid (NCA's). Een van de belangrijkste gespreksonderwerpen i.v.m. de organisatie van het bedrijfsleven op deze tripartiete vergaderingen was de instelling van

ondernemingsraden : op de Nationale Conferentie voor de Arbeid van juni 1947 sloten de werkgevers en de vakbonden daarover een raamakkoord. Binnen het ministerie van Economische zaken werkte ook een bijzondere paritaire commissie. Voorts werd in augustus 1946 in de Kamer een wetsvoorstel *tot oprichting van de Nationale Economische Raad en van de Bedrijfsraden* ingediend : het werd nooit besproken.

Zonder werkelijk te steunen op deze verschillende ontwerpen diende de regering-Spaak II op 14 mei 1947 evenwel *een wetsontwerp houdende oprichting van een officiële vertegenwoordiging van de economische bedrijvigheden* in, zoals de leden van de katholiek-socialistische coalitie waren overeengekomen in de regeringsverklaring van 25 maart 1947. Het wetsontwerp werd koel onthaald : het maakte immers geen melding van de ondernemingsraden. Het werd omgewerkt en uitgebreid, wat uitmondde in het wetsontwerp *houdende organisatie van het bedrijfsleven*, dat op 3 september 1947 werd ingediend bij de Kamer⁷.

Standpunten van de sociale gesprekspartners

De deelname van de werknemers aan het beheer van de economie was een unanieme eis van de vakbondsorganisaties, zij het in mindere mate van de liberale vakbond. Toch waren er aanzienlijke ideologische verschillen tussen de christelijke vakbond en het ABVV.

Voor het Algemeen Christelijk Vakverbond kaderde de participatie van de werknemers in het beheer van de economie in een harmonieuze samenwerking tussen de verschillende sociale geledingen, waarmee dicht werd aangeleund bij een corporatistische visie op de sociale betrekkingen. *“Het uiteindelijke doel is de vrijmaking van de mens door de inrichting en de ontwikkeling van de economische democratie”* en daarbij stuitte men op een eerste hinderpaal, t.w. *“het voortbestaan van de oude marxistische geest, die de klassenstrijd in het leven wil houden.”*⁸ Door op 20 januari 1948 een akkoord met de Federatie der Katholieke Werkgevers (FKW) te sluiten over de ondernemingsraden zette het ACV het idee nog meer kracht bij dat het in het Parlement besproken wetsontwerp vooral een christelijk project was. Op hetzelfde tijdstip als dit akkoord kondigde het ACV aan dat ze met de organisatie van de katholieke werkgevers was overeengekomen om het regeringsontwerp betreffende de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de bedrijfsraden te amenderen: *“Weliswaar moest er eveneens een akkoord bereikt worden tussen de Katholieke Werkgevers en het ACV om het Regeringsontwerp te amenderen, waar dit handelt over de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en over de Bedrijfsraden, maar het bleek overbodig daar nu nader op in te gaan. Essentiële meningsverschillen zijn er dienaangaande niet en de amendementen welke het ACV opgemaakt heeft, werden ingediend namens de twee organisaties”*.⁹

Voor het Algemeen Belgisch Vakverbond, dat in zijn rangen destijds heel wat communisten telde, kwam de participatie van de vakbonden in het beheer van de economie neer op een – min of meer duidelijke en min of meer onmiddellijke – verzaking aan de revolutionaire doctrine van de klassenstrijd. Ze werd zelfs nog vaak

voorgesteld als een lapmiddel in afwachting van 'le grand soir' :
« *Ce dont nous devons nous garder, avec la plus extrême vigilance, c'est d'en faire une nouvelle forme d'intégration dans le régime capitaliste. La lutte pour la transformation radicale de ce régime, les permanences révolutionnaires de notre idéal, doivent continuer à être une préoccupation constante pour tout le monde ouvrier.* »¹⁰

Algemeen gesproken kwam de houding van de werkgeversorganisaties erop neer « *de faire contre mauvaise fortune bon cœur*¹¹», in de hoop dat de sociale vrede zou leiden tot een hogere productiviteit. In afwachting daarvan deden deze organisaties hun best om hun leden gerust te stellen, bv. nadat het wetsontwerp door de Kamer was goedgekeurd : “*Naarmate de aanneming van de wet op de organisatie van het bedrijfsleven nadert, tekent zich bij sommige industriëlen enige verwarring af. Door de polemiek en haar overdrijvingen worden sommigen ertoe gebracht te geloven dat zij regelrecht naar sowjetisatie worden geleid (...). Het is niet nodig te dramatiseren, doch de zaak moet ernstig opgenomen worden.*”¹²

Zowel de werkgevers als de vakbonden hechtten meer belang aan de invoering van de ondernemingsraden, die voor hen de ware inzet van de structuurhervormingen was. Die inzet was aan aanpassing toe en werd verlegd naar de informatie te verstrekken aan de ondernemingsraden ; de werkgevers eisten met aandrang dat deze informatie in de wettekst duidelijk zou worden omschreven – en afgebakend.

De behandeling in het Parlement

Het wetsontwerp werd dan voorgesteld als een kaderwet, dat later moest worden aangevuld met andere wetten die zouden voortvloeien uit ontwerpen of voorstellen, m.n. betreffende het in het leven roepen van bedrijfsrevisoren, boekhoudkundige registratie en de oprichting van een Nationale Arbeidsraad. Voorts bevatte het ontwerp in dat oorspronkelijke stadium verschillende bepalingen (o.m. betreffende de oprichting van Kamers van Ambachten en Neringen) die vanaf de eerste fasen van de bespreking uit het ontwerp zouden worden geschrapt, waardoor alleen de artikelen overbleven over de Centrale Raad, de bedrijfsraden en de ondernemingsraden. Volgens het oorspronkelijke wetsontwerp waren de raden niet paritair samengesteld.

De memorie van toelichting

De memorie van toelichting, die door de voltallige regering was getekend, onderstreepte de belangrijke omwenteling in de rol van de staat die tot een dergelijk ontwerp had geleid. Ver weg was de tijd dat de staat zich beperkte tot het uitoefenen van zijn regale rechten, en dat alles wat met de economie te maken had tot het private recht behoorde : *“ de Staatsbemoeiingen op het gebied van het bestuur der economie hebben natuurlijk langdurig een empirisch karakter gehad en blijken onsamenhangend, onharmonisch, zwaar op de hand (...) aangezien hij in zijn structuur essentieel politiek gebleven is kan de hedendaagse Staat (...)”*.¹³ Zo was de regering, toen ze dit voorstel neerlegde *“vooral bezielde met de zorg de sociale en economische uitrusting van onze instellingen te volledigen, door de nodige organen te scheppen om een vruchtbare samenwerking tot stand te brengen tussen de verschillende sociale groeperingen die delen in de economische bedrijvigheid, om de openbare machten in de mogelijkheid te stellen, welbewust, de sociale en economische functies uit te oefenen die hun toevertrouwd zijn.”*¹⁴ Deze rol van verbindingskanaal tussen de economische wereld en de staat, die voornamelijk door de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zou moeten worden vervuld, was volgens de regering het hoofddoel van de wet. De sociale part-

ners zagen in het ontwerp eerder een eerste stap naar “economische democratie”. In de memorie van toelichting komt dit idee, zij het in secundaire orde, ook naar voren : “ *De ondertekenaars (...) hebben het gevoelen dat ze het eerste stadium van een nieuwe economische democratie verwezenlijken. Ze willen dat de hierna opgesomde organen de officiële uitdrukking van de vrije vertegenwoordiging van al de sociale en economische belangen van het land wezen en ze beschouwen namelijk dat de arbeiders het ontegensprekelijk recht hebben, deel te nemen – zowel op het algemeen plan dan op het plan van de onderneming – niet alleen aan het opmaken van de sociale reglementering, maar ook aan het bestuur van de economie.*”¹⁵ Wat de opdracht van de Centrale Raad betreft, die bestaat volgens de memorie van toelichting “ *in het onderzoeken van de algemene vraagstukken der economische politiek*”. Deze bevoegdheid is “ *uitsluitelijk van raadgevende aard*”, wat niet uitsluit “ *dat binnen deze grenzen, deze raad het officieel orgaan uitmaakt, speciaal bekleed met de vertegenwoordiging der algemene belangen van de economische wereld en dat de adviezen die hij zal geroepen worden uit te brengen, zowel om de structuur van de economie te bepalen dan om de evolutie van de conjunctuur naar waarde te schatten, zich zullen aan de openbare overheden opdringen met al het krediet dat gehecht is aan de bevestiging van de economische wereld.*”¹⁶

Het belang dat de regering hecht aan de oprichting van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven blijkt duidelijk uit de algemene voorstelling van het ontwerp en uit de beschrijving van zijn bevoegdheid.

De bespreking in het Parlement

Zoals kon worden verwacht, stonden tijdens de bespreking in het Parlement de meerderheid van katholieken en socialisten tegenover de oppositie van liberalen en communisten. Het belangrijkste verwijt van de liberalen aan het adres van het ontwerp was dat de werknemers die geen lid waren van een vakbond in de verschillende organen niet konden worden vertegenwoordigd. De communisten bleven zich principieel verzetten tegen elke deelname aan een

institutioneel spel dat het kapitalisme grotere overlevingskansen moest bezorgen.

Zowel tijdens de commissievergaderingen als tijdens de plenaire zitting werden tal van amendementen ingediend ; de meeste hadden betrekking op de ondernemingsraden. Wat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven betreft, bereikten de parlementsleden van de meerderheid een consensus, die werd aanvaard door de regering, over het feit dat de bepalingen die betrekking hadden op de Centrale Raad te onnauwkeurig waren. Meer bepaald legde de regering aan de toekomstige raad uiteindelijk een strikt paritaire samenstelling op : over de tussenpersonen die mogelijk werden ingezet of de druk die werd uitgeoefend om dit resultaat te bereiken, is nog altijd niets bekend. Tijdens de bespreking in de bijzondere Kamercommissie werd eveneens besloten in de wet voor te schrijven dat het aantal leden tot 50 beperkt is, dat ze worden aangeduid uit dubbele lijsten die worden voorgedragen door de representatieve organisaties en dat ze in twee groepen worden opgesplitst : groep a : werkgevers en gelijkgestelden, groep b : werknemers en gelijkgestelden. De duur van hun mandaat, de bevoegdheid van het secretariaat (ingevoerd door het nieuwe art. 5 van de wet) en het bestaan van het huishoudelijk reglement zijn preciseringen die niet voorkwamen in het oorspronkelijke wetsontwerp en die ook werden ingevoerd.

Het verslag-Leburton

Volgens het verslag van de socialist Edmond Leburton stond de oprichting van de bedrijfsraden en meer bepaald de bevoegdheid van die raden inzake economische en financiële aangelegenheden eens te meer centraal bij de bespreking in de commissie. De bijzondere commissie Structuurhervormingen vergaderde aan één stuk van 8 januari 1948 tot 28 april 1948. Haar leden betuigden “*schier eenstemmig*” hun instemming met het leerstellige gedeelte van de memorie van toelichting en waren van mening dat “*die eerste stap (...) op de weg naar de democratisering van het bedrijfsleven*

(...) de oplossing zal moeten brengen van de tegenstrijdigheid tussen de gelijkheid van de grondwettelijke politieke rechten en de ongelijkheid die voortspuit uit de toe-eigening van de economische macht door een minderheid. (...) Die verovering van de arbeiders is de erkenning van de uitstekende rol die zij in 's lands bestaan vervullen, zij vormt een uitbreiding van de politieke democratie.”¹⁷

De verslaggever achtte het evenwel goed te preciseren dat het wetsontwerp op geen enkel ogenblik de twee steunpilaren van het kapitalistische systeem in het gedrang bracht : de privé-eigendom van de productiemiddelen en de logica van de winst.¹⁸ Hij specificeerde vervolgens de zes hoofdbeginselen die, volgens de commissie, voor de organisatie van de economie golden. De raden moesten :

- representatief zijn voor de grote bedrijvigheidsvormen die in ons bedrijfsleven voorkomen ;
- louter van consultatieve aard zijn. In het bijzonder moest worden gewaakt voor de etatisatie van hun secretariaten;
- steunen op de grote vrije verenigingen;
- paritair zijn : *“ Door het monopolie van de vertegenwoordiging toe te kennen aan het milieu van de ondernemingshoofden en aan het arbeidsmidden, heeft de Commissie die vertegenwoordiging niet willen vastleggen in een simplistische schematische voorstelling. Zij heeft (...) de pariteit willen waarborgen tussen Kapitaal en Arbeid (...) zij die de productiemiddelen in handen hebben en zij die ze aanwenden zonder ze te bezitten.”¹⁹*
- over technische secretariaten beschikken die de raden hun werkinstrumenten kunnen bezorgen ;
- alleen bedoeld zijn voor de privé-sector.

Volgens het verslag-Leburton werd het beginsel van de pariteit, de “sluitsteen” van het stelsel, spoedig aangenomen : *“In plaats van de belangenvertegenwoordiging, die onvermijdelijk de objectieve gegevens van het vraagstuk zou ontzenuwd hebben, heeft de Commissie de voorkeur gegeven aan het schema : wereld der ondernemingen-arbeiderswereld.”*²⁰ De leden van de commissie wensten evenwel te onderstrepen dat de groep van de ondernemingen uit ondernemingen van iedere omvang – en dus ook zelfstandigen – moest bestaan en dat de groep van de werknemers werkelijk zowel de bedienden als de arbeiders moest vertegenwoordigen. Omdat ze van mening waren dat het algemeen belang niet alleen dat van de ondernemingen en van de werknemers is, oordeelden de leden van de commissie dat ook voor een vertegenwoordiging van de verbruikerskringen moest worden gezorgd, wat een beperking betekende van de strikte toepassing van het pariteitsbeginsel. ‘Bij gebrek aan beter’ werd in het verslag voorgesteld vertegenwoordigers van de coöperatieve verdelingsorganismen aan te wijzen binnen de werknemersgroep, waarmee de vertegenwoordiging van de verbruikers dus in het paritaire kader werd ingepast. Later zou daar eventueel een vertegenwoordiging van de georganiseerde gezinsbeweging moeten bij komen. Ten slotte werd in het verslag onderstreept dat de meningen en de belangen van de leden van de industrie, de landbouw, de ambachten en de handel in vele opzichten verschilden, wat, samen met de aanwezigheid van gecoöpteerde leden, de Raad de mogelijkheid moest bieden om met zijn standpunten de strikt paritaire scheidingslijn te overschrijden. Wat de gecoöpteerde leden betreft, werd in het verslag nog het volgende gepreciseerd : *“Het is (...) de taak van de Uitvoerende Macht de werkelijke onafhankelijkheid van de gecoöpteerde leden vóór hun aanwijzing te onderzoeken.”*²¹

Bij de vaststelling van het maximumaantal leden van de raad op 50 werd een idee van de regering overgenomen ; de leden van de kamercommissie hadden dat aantal eerst op 42 vastgesteld. Dit punt werd meerderheid tegen oppositie goedgekeurd, waarbij deze laatste zich uitsprak voor een raad met veel minder leden²².

De stemming in de Kamer

De bespreking in de Kamer, die veel tijd in beslag nam en een geanimeerd verloop kende, draaide niet zozeer om fundamentele vragen, maar was veeleer een steekspel met woorden, waarin ieder zijn eigen opvattingen en ideologie verdedigde. De katholieken eisten het vaderschap van het ontwerp op, de socialisten uitten hun verontwaardiging over de tegenkanting van de werkgevers en beloofden de mogelijkheden die de hervormingen boden ten volle te zullen aangrijpen, de communisten laakten de "schijnvertoning", die alleen bedoeld was om de waakzaamheid van de arbeiders te verschalken, de liberalen betreurden dat de arbeiders die in het nieuwe raderwerk van het bedrijfsleven vertegenwoordigd wilden zijn, verplicht waren zich aan te sluiten bij een vakbond.²³

De Kamer keurde het ontwerp goed met 121 stemmen tegen 1, bij 31 onthoudingen : alle aanwezige communisten en ook alle liberalen (met uitzondering van J. Rey, die ja stemde) hadden zich onthouden. Bij de katholieken waren er een groot aantal afwezigen (24), 1 neenstem (van volksvertegenwoordiger J. Gaspar) en minstens 1 onthouding. Uiteindelijk wees de stemming uit dat alleen de socialistische partij zich volledig achter het regeringsontwerp schaarde, waarvan de katholieke partij – of althans haar progressieve vleugel – nochtans het vaderschap voor zich opeiste.

Het verslag-van Zeeland

Het verslag van de senaatscommissie, dat werd uitgebracht door Paul van Zeeland, lid van de conservatieve vleugel van de katholieke partij, was in een heel andere toon gesteld dan dat van de verslaggever in de Kamer : het trachtte aan te tonen dat het "*afgelegen doel*" van het ontwerp, dat "*niet bestemd was om de belangen van een groep, ten nadele van een andere groep, te begunstigen*" bestond "*in de verbetering van de productie.*"²⁴ De senaatscommissie amendeerde tal van artikelen van het ontwerp, die betrekking hadden op de ondernemingsraden. De artikelen over de Centrale Raad voor het

Bedrijfsleven liet ze ongemoeid, met uitzondering van artikel 5, waarin werd gepreciseerd dat het secretariaat onder het gezag en het toezicht van de Raad werkt. De paritaire samenstelling van de Centrale Raad, waarover lang werd gedebatteerd, stond evenwel weer ter discussie. Verscheidene senatoren meenden dat de paritaire samenstelling de geest van samenwerking zou schaden en hielden vol dat er drie, en niet twee, productiefactoren waren : het kapitaal, de directie (en de technische kennis) en de arbeid. Dergelijke opvatting zou vanzelfsprekend tot een ondervetegenwoordiging van de werknemers hebben geleid aangezien kapitaal en directie dikwijls één lijn trokken. *“Zonder het afdoende van dergelijke beschouwingen te betwisten, trok de Commissie”* ten slotte *“haar aandacht samen op de kracht van sociale rust die in de gedachte van de paritaire vertegenwoordiging besloten ligt, en besloot zij de teksten waarbij die bekrachtigd wordt, te handhaven.”*²⁵ De senaatscommissie drukte evenwel de hoop uit *“dat de meerderheidsvorming zal geschieden met inaanmerkingneming van de waarde der sprekers en van het pertinente van hun argumenten, veel meer dan in functie van de paritaire groepen.”*²⁶

De stemming in de Senaat

Bij de bespreking in de voltallige vergadering van de Senaat werden de standpunten naar voren gebracht die ook al in de Kamer te horen waren geweest. De bespreking kreeg evenwel iets vlugger haar beslag met de goedkeuring van de tekst, volgens dezelfde scheidingslijn als bij de stemming in de Kamer, met 97 stemmen voor en 9 tegen, bij 14 onthoudingen²⁷.

De tweede stemming van de Kamer over het dezelfde dag door de Senaat geamendeerde ontwerp leverde als resultaat op : 120 stemmen voor, 2 tegen (van liberalen ; de meeste liberale volksvertegenwoordigers verkozen zich te onthouden) en 16 onthoudingen (hoofdzakelijk van communisten). De wet houdende organisatie van het bedrijfsleven was een van de laatste wetten die tijdens de parlementaire zitting 1947-1948 werden goedgekeurd.

Perscommentaar op de wet

De pers van vakbonden en werkgevers

Zowel in de vakbondspers als in de persorganen van de werkgevers was de commentaar nogal terughoudend. Het mikpunt van hun reacties waren eens te meer de ondernemingsraden. Als het over de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven ging, beperkte de vakbondspers zich vaak tot een beschrijving van zijn samenstelling en werking. Uiteraard vermeldde de pers ook de verschillende bovengenoemde ideologische opties en zette ze het ontwerp uiteen in het licht van haar eigen strekking en doelstellingen. Zo besloot het maandblad van het ACV om het verslag-Van Zeeland (katholiek senator) te publiceren²⁸ en verheugde de christelijke vakbond zich erover dat hij de pariteit met het ABVV had bekomen (8 werkende et 8 plaatsvervangende leden voor beide organisaties, 1 werkend et 1 plaatsvervangend lid voor de liberale vakbond)²⁹. *“Ook is het zeker dat het Algemeen Christelijk Vakverbond door die structuurhervormingen de geest van klassenstrijd wil wegwerken en een harmonische samenwerking tot stand wil brengen tussen alle elementen van de productie.”*³⁰ Uit naam van het ABVV verheugde Louis Major er zich over *“een groot succes te hebben behaald. De pariteit van de Economische Raad en de Bedrijfsraden wordt erkend, waardoor de arbeiders voor het eerst, met evenveel rechten als de patroons, over de algemene of over de bedrijfseconomische vraagstukken zullen kunnen oordelen.”*³¹ Maar, aldus algemeen secretaris Paul Finet, *“het aangenomen wetsontwerp voldoet op verre na niet aan de eisen van de vakbeweging inzake medebeheer en de deelneming van de arbeiders aan de leiding van de economie, zowel op algemeen plan als op dit van de ondernemingen. Vooral de rol die aan de ondernemingsraden wordt toegewezen achten wij al te bescheiden.”*³²

Zowel de christelijke als de ABVV-vakbondsleden wezen ook op de inspanningen die ze zouden moeten leveren om hun positie binnen de pas opgerichte organen op een verantwoordelijke manier op te nemen. Volgens het ACV *“staan medezeggenschap en paritair beheer gelijk met het dragen van verantwoordelijkheid”*³³. Voor het ABVV

« L'attitude vis-à-vis du fonctionnement de l'appareil économique ne pourra plus être simplement une attitude négative et critique (...). La participation (...) suppose une compétence qui ne soit pas inférieure à celle des employeurs »³⁴

De mate waarin de wet van 20 september 1948 binnen de vakbondsorganisaties een omwenteling heeft teweeggebracht, kan beter worden afgemeten aan de artikelen die in de vakbondspers zijn verschenen ten tijde van de voorbereiding van de eerste verkiezingen voor de ondernemingsraden in 1950 : de kranten stonden er vol van. De veranderingen waren dus wel degelijk op ondernemingsniveau het sterkst voelbaar en waarneembaar.

Wanneer het ontwerp was goedgekeurd, moesten de werkgevers er zich wel meteen bij neerleggen. Sommigen, onder wie misschien een groot deel van de katholieke werkgevers, konden dat wellicht gemakkelijker dan anderen. Opgemerkt mag worden dat Fabrimetal (de federatie van de metaalverwerkende nijverheid) de structuurhervormingen bijzonder gunstig gezind was, gelet op de standpunten die het VBN of de Kamers van Koophandel innamen³⁵.

De kranten

De bespreking en goedkeuring van het ontwerp door de Kamer en de Senaat vonden plaats in de zomer van 1948. Doordat de wet helemaal op het einde van het parlamentsjaar werd goedgekeurd en doordat de politieke actualiteit werd beheerst door de Koningskwesitie en de kranten veel aandacht besteedden aan de internationale items (begin van de koude oorlog, stemming over de kredieten in het raam van het Marshall-plan, onafhankelijkheid van Israël), bleef er niet veel ruimte meer over voor berichtgeving over de goedkeuring van de wet houdende organisatie van het bedrijfsleven. De krant *Le Soir* bracht gewoon in haar binnenpagina's, in haar rubriek 'Autour du Parlement'³⁶, verslag uit over het verloop van de besprekingen in het Parlement, zoals ze

dat ook deed i.v.m. de bespreking van andere wetsontwerpen en -voorstellen. *La Libre Belgique* deed hetzelfde in haar rubriek 'A la Chambre'³⁷. Heel wat meer aandacht besteedden beide kranten aan de debatten in het Parlement over het nieuwe statuut van de Nationale Bank of aan de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid. Toch wijdde *La Libre Belgique* op 12 juni 1948 op haar eerste pagina een artikel aan de ondernemingsraden. Na lezing van het verslag-Leburton hekelde de conservatieve katholieke krant de katholieke parlementsleden die zich ertoe leenden een wet goed te keuren die aan de ondernemingsraden zo'n uitgebreide economische bevoegdheden toekende³⁸. Het artikel gaf aanleiding tot een recht van antwoord van het PSC- kamerlid R. Scheyven, die het standpunt van de partij verdedigde³⁹. Scheyven behoorde tot de groep 'La Relève', die een groot voorstander was geweest van de vorming van de regering-Spaak in 1947. Over de geplande hervormingen schreef *La Relève* in januari 1948 : « *il faut que les entreprises deviennent des maisons de verre : c'est la condition d'une vraie démocratie économique* »⁴⁰. Zelfs *Le Peuple* maakte in haar kolommen amper ruimte vrij voor de bespreking en goedkeuring van de wet houdende organisatie van het bedrijfsleven : er was een artikel van L. de Brouckère in het hartje van de maand juli en voorts waren er alleen enkele verslagen van de besprekingen in het Parlement⁴¹.

De oprichting van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

De kaderwet van 20 september 1948 deed een beroep op de uitvoerende macht om het aantal leden van de Centrale Raad, de voorwaarden van hun voorstelling en de vaststelling van het kader en het statuut van het personeel van het secretariaat te regelen. Een regentsbesluit van 28 december 1948 stelde het aantal leden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven vast op 50, die worden benoemd onder de kandidaten die worden voorgedragen door de meest representatieve organisaties ; zes onder hen worden gecoöpteerd uit de kandidaten die worden voorgedragen door de leden die door de representatieve organisaties werden voorgesteld⁴². De term “representatieve organisatie” werd evenmin als in andere wetgevende instrumenten omschreven. Hij moest vermoedelijk worden opgevat in het licht van het aantal aanhangers en van een getrouwe opinieweergave : de organisatie was de spreekbuis van de opinie van de meerderheid van de werknemers van de vertegenwoordigde categorie. Het gebrek aan definitie of aan expliciet criterium bleek *de facto* de ‘representativiteit’ om te zetten in een ‘erkenning’ door de staat als gesprekspartner.

De installatievergadering

Vlak na zijn samenstelling moest de raad drie belangrijke organisatiekwesities aanpakken : de benoeming van de gecoöpteerde leden, die van de voorzitter en van de secretaris en, ten slotte, de goedkeuring van een aantal werkingsregels die samen een huishoudelijk reglement moesten uitmaken. Alleen het eerste vraagstuk kon zo te zien vlot worden opgelost.

De eerste vergadering van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven had plaats op 5 mei 1949. Het betrof een bijeenkomst van de leden die waren benoemd volgens het regentsbesluit van 16 april 1949,

onder het voorzitterschap van de ouderdomsdeken, de heer J. Rollier. De heer J. Duvieusart, minister van Economische zaken, die verhinderd was, had zijn kabinetschef, de heer C. Roger, afgevaardigd. Het enige punt op de agenda, t.w. het opstellen van twee dubbele lijsten van werkende en plaatsvervangende kandidaten, die gecoöpteerde leden van de Centrale Raad zouden moeten worden, werd vlug afgehandeld, omdat de leden van beide groepen verklaarden dat ze de lijsten aanvaardden⁴³.

De benoeming van de voorzitter, de secretaris en de adjunct-secretaris stelde meer problemen. Volgens de wet moest de raad aan de minister van Economische zaken een voorstel voorleggen en dit punt stond op de agenda van de tweede plenaire vergadering van de raad, op 18 mei 1949. Er deden zich evenwel twee problemen voor met de interpretatie van de wet : mocht de Centrale Raad vrij de door hem voorgestelde namen kiezen of moest hij vooraf met de minister overleggen ? Anderzijds was het niet erg duidelijk wat de functie van voorzitter precies inhield : wilde men “ *een ere-voorzitter (...), die enkel voor opdracht zou hebben de vergaderingen te openen en op te heffen*” of diende men “ *de functie van voorzitter als hoofdzakelijk en als spil van de CRB op te vatten*”⁴⁴ ? Gelet op de interpretatieverschillen werd besloten de bespreking te verdagen en de minister te raadplegen. Hiertoe kreeg een paritair samengestelde afvaardiging van acht leden de opdracht een onderhoud te hebben met de minister om te peilen naar diens inzichten en om benoemingsvoorstellen voor te leggen. Een maand later bracht de commissie aan de plenaire vergadering van de raad verslag uit over haar werkzaamheden⁴⁵. Ze had een compromis bereikt over vier namen⁴⁶. Als voorzitter stelde ze Frans Versichelen voor, die hoogleraar was aan de Rijksuniversiteit van Gent en tevens beheerder van de Nationale Maatschappij der Belgische Buurtspoorwegen en bovendien gecoöpteerd lid, op voorstel van groep B (die de vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties en gelijkgestelden omvat) van de raad.

De oprichting van de CRB

Voor de functie van secretaris werd overeenstemming bereikt over een voorstel, dat kennelijk van het ACV uitging⁴⁷, tot benoeming van Charles Roger, de kabinetschef van minister Duvieusart en hoogleraar in de staatshuishoudkunde aan de Rijkshandelshogeschool te Antwerpen. De commissie stelde voor aan de secretaris graaf Adhémar d'Alcantara toe te voegen, kabinetsattaché van de genoemde Duvieusart, beheerder van het Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand. Daar de functies van F. Versichelen hem evenwel beletten de gewenste tijd aan het voorzittersambt te besteden, drukte de commissie de wens uit een secretaris aan de voorzitter te zien toevoegen, t.w. de heer Jean Leclercq. Het heeft er alle schijn naar dat ook de zorg om enig evenwicht te behouden tussen de verschillende werkgevers- en werknemersorganisaties deze originele oplossing heeft opgeleverd, waarin de tekst van de wet niet voorzag. Wanneer de voorstellen van de (paritair samengestelde) commissie waren uiteengezet, ontstond er een heuse confrontatie tussen de vertegenwoordigers van de werkgevers en die van de werknemers. De voorzitter van het VBN, de heer Van der Rest, verwierp het voorstel en wees de benoeming van Leclercq van de hand. L. Dereau onderstreepte namens het ACV dat de vier namen een geheel vormden en legde uit dat de commissie eraan gedacht had een ondervoorzitter te benoemen, maar daar deze oplossing onwettig was, werd het idee van een aan de voorzitter toe te voegen secretaris door de minister aanvaard. Het voorstel van A. Renard (ABVV) om de stemmingen te splitsen werd aangenomen en er werd eensgezind aanvaard de namen van Versichelen, Roger en d'Alcantara aan de minister voor te stellen, terwijl het voorstel "de leden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zullen op de eerstvolgende vergadering van de raad de heer Jean Leclercq voordragen voor de functie van secretaris van de voorzitter" werd goedgekeurd met 33 stemmen voor, 7 stemmen tegen en 5 onthoudingen: de meeste leden van groep A steunden het voorstel niet. Zo was de aanstelling van de eerste voorzitter van de raad meteen de aanleiding voor een verdeling van de leden ervan in twee kampen. Dat hoeft niet te verbazen, als we rekening houden met het klimaat van wederzijds wantrouwen

dat tijdens de bespreking van de wet was ontstaan en met eenieders bedoelingen : de werkgevers waren vastbesloten om 'de schade te beperken' en de vakbonden wilden absoluut het onderste uit de kan halen door gebruik te maken van de pas opgezette structuren.

De eerste vergaderingen

Tijdens de volgende plenaire vergadering stond de organisatie van de raad en meer bepaald de werking van zijn secretariaat⁴⁸ op de agenda. Ch. Roger stelde voor drie beperkte comités op te richten, die een onderzoek zouden moeten wijden aan resp. het voorontwerp van besluit houdende vaststelling van de werkwijze van de Centrale Raad en het voorontwerp van huishoudelijk reglement, het voorontwerp van besluit houdende bepaling van de werkwijze van het secretariaat en, ten slotte, de vraagstukken die zijn gerezen i.v.m. de oprichting van de bedrijfsraden en de samenstelling van een comité van advies dat alle economische middens die bij de voorbereiding en de werkwijze van Benelux betrokken waren, zou omvatten. Na een discussie werd gekozen voor de oprichting van één enkele studiec commissie, eventueel met een raad van bestuur. De eerste opdracht van de paritair samengestelde commissie met twaalf leden zou erin bestaan voorstellen te doen aangaande de samenstelling van deze raad van bestuur.

De werkzaamheden van de studiec commissie werden tijdens de daaropvolgende vergadering goedgekeurd : het advies over het voorontwerp van koninklijk besluit houdende vaststelling van de voorschriften omtrent de werkwijze van de raad, de samenstelling van het toekomstige raad van bestuur, die het dagelijks bestuur zou heten, en de aanduiding van de ondervoorzitters van vergaderingen en de voorstellen inzake het kader van het secretariaat werden aangenomen⁴⁹. In werkelijkheid hebben er hevige discussies gewoed over de samenstelling en de taak van zowel het dagelijks bestuur als het secretariaat, zoals blijkt uit het relaas van de heer Leclercq, adviseur : *"De bepaling van het personeelskader van het secretariaat heeft tijdens de besprekingen tot een*

vinnige discussie tussen werkgevers en werknemers aanleiding gegeven. De werknemersafgevaardigden waren van mening dat het secretariaat over een talrijk personeel moest beschikken om zijn taak te vervullen ; de anderen gaven de voorkeur aan een beperkt kader, dat later kon uitgebreid worden (...) er werd een principiële kwestie gesteld. In feite ging het er om of men aan het secretariaat de middelen zou geven om de objectieve studies, waarvan de werknemersafgevaardigden de noodzakelijkheid onderstreepten, uit te voeren ofwel of wel of men vrede zou nemen met een administratief secretariaat dat enkel met het opsturen der uitnodigingen en het opstellen der processen-verbaal zou belast worden.”⁵⁰. Waarschijnlijk zagen de werkgeversorganisaties, die een betere toegang hadden tot de (meer bepaald technische) informatie die nodig is voor de beraadslagingen in de Centrale Raad, niet de noodzaak in om het secretariaat de middelen te verschaffen om studies te verrichten die wel degelijk noodzakelijk waren voor de vakbondsorganisaties, die er niet goed op voorbereid waren zware logistieke inspanningen te leveren. Het vrij beperkte kader dat werd goedgekeurd kon eerder als bevredigend worden beschouwd in de ogen van de werkgevers, die daarin weliswaar werden gesteund door de wil van de minister⁵¹. De wet schreef de oprichting van een dagelijks bestuur niet voor. Volgens Leclercq stonden de afgevaardigden van de werkgeversorganisaties terughoudend tegenover de oprichting van een dagelijks bestuur omdat ze vreesden dat het de plaats van de Raad zelf zou innemen.⁵² De bevoegdheid van het dagelijks bestuur werd dan ook strikt beperkt door het besluit van de Regent van 6 maart 1950.⁵³ Bovendien dwongen de vertegenwoordigers van de werkgeversorganisaties de oprichting af van een ruimer dagelijks bestuur (met twaalf leden) dan wat de vakbonden voor ogen hadden gehad, t.w. een dagelijks bestuur bestaande uit een voorzitter en vier ondervoorzitters⁵⁴.

Algemeen gesproken moet evenwel de actieve rol worden onderstreept die de raad heeft gespeeld in het opstellen van de voorschriften inzake zijn werkwijze, waarin de bevestiging kan worden gezien van zijn onafhankelijkheid t.o.v. de politieke macht.

De benoeming van een secretaris en een adjunct-secretaris die beiden van het kabinet van de minister van Economische zaken kwamen, zwakte deze vaststelling evenwel af.

Van bij de eerste vergaderingen van de Centrale Raad al hebben de leden, doorheen de vraagstukken over de personaliteiten en de bevoegdheden van het dagelijks bestuur of van het secretariaat, volgens een paritaire scheidingslijn tegenover elkaar gestaan.

Besluit

Na de zware economische crisis van de jaren dertig en de oorlogsperiode, waarin de economie ten dienste stond van de staat, vormde de naoorlogse periode het definitieve startpunt van het staatsinterventionisme op economisch gebied.⁵⁵ De Centrale Raad is een orgaan dat uit dit interventionisme is ontstaan, aangezien hij in zekere zin het verbindingskanaal vormt tussen de (particuliere) bedrijfswereld en de (openbare) politieke wereld. Dat was immers in de geest van de toenmalige regering de taak van de raad, zoals blijkt uit de memorie van toelichting bij het wetsontwerp houdende organisatie van het bedrijfsleven. Al de organen die bij deze wet werden opgericht – Centrale Raad, bedrijfsraden, ondernemingsraden – vormen echter ook een eerste stap naar “economische democratie”, die geacht wordt de instellingen van de parlementaire democratie aan te vullen en steunt op een paritaire vertegenwoordiging, m.a.w. op een gelijke vertegenwoordiging van werkgevers en werknemers. De “paritaire democratie”, die de regering van secundair belang acht, is van primordiaal belang voor de vakbonden: zij zijn verheugd over deze “overwinning”, maar vinden ze onvoldoende, vooral dan het ABVV, dat het revolutionaire ideaal, t.w. de afschaffing van het kapitalisme, terzijde heeft moeten schuiven. Voor sommigen binnen het ABVV is de oprichting van de raden misschien wel aangekomen als een nederlaag en niet als een overwinning; deze visie leefde bij de communisten. De nieuwe instellingen sloten daarentegen dichter aan bij de christelijke visie op samenwerking tussen de klassen, die ingegeven is door het corporatisme. Zo te zien heeft het ACV een grotere rol gespeeld dan het ABVV in zowel de verdediging van de wet als de oprichting van de raad, hoewel de katholieke partij zelf verdeeld was over het ontwerp.

Voor het patronaat werd deze ontluikende economische democratie daarentegen aan gevoeld als een bedreiging voor zijn autoriteit en, in de meest extreme visie, als een eerste stap naar de socialisering van de economie. Hier komen we terug bij de eerste opdracht van

de raad, nl. de staat in economische aangelegenheden adviseren: het is mogelijk dat een fractie van het patronaat, die graag de vooroorlogse situatie zag terugkeren, zich principieel heeft verzet tegen staatsinterventie in de economie. In het Parlement werd lang gedebatteerd over de paritaire structuur van de Centrale Raad en uiteindelijk werd een compromis goedgekeurd. Behalve de vakbonds- en de werkgeversorganisaties kregen ook andere economische groepen of functies een plaats: de consumenten, enerzijds en de kamers van koophandel, anderzijds, vertegenwoordigen andere belangen dan die welke worden verdedigd door de werkgevers- en de werknemersorganisaties.

De verdere versplintering van belangen werd echter een halt toegeroepen doordat de consumentenvertegenwoordigers worden aangesteld binnen de verbruikscoöperaties, die gebonden zijn aan de vakbondsorganisaties en aan hun zijde in groep B zitting hebben, terwijl de vertegenwoordigers van de kamers van koophandel weliswaar worden afgevaardigd los van de werkgeversorganisaties en van de organisaties die de industrie, de landbouw en de handel vertegenwoordigen, maar toch mee in groep A zitting hebben. Deze vertegenwoordigingswijze zorgt waarschijnlijk wel voor meer cohesie binnen groep B dan in groep A.

De pers heeft maar weinig aandacht besteed aan de stemming over de wet houdende organisatie van het bedrijfsleven; bovendien kreeg van alle instellingen die door deze wet het licht zagen de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven nog het minst aandacht.

Degenen die het meest belang hadden bij de hervorming, t.w. de vakbonden, spitsten hun aandacht volledig toe op het belang van de ondernemingsraden. De Centrale Raad, die het sluitstuk van het economische bouwwerk vormde, werd bij de invoering van de nieuwe structuren enigszins stiefmoederlijk behandeld. Doordat de vakbonden het paritaire karakter van de instelling konden doordrukken, hebben ze in zekere zin echter het belangrijkste binnengehaald.

De oprichting van de CRB

Algemeen gesproken kan dankzij de studie van het ontstaan van en de reacties op het wetsontwerp houdende organisatie van het bedrijfsleven beter worden begrepen waarom er kon worden gezegd dat *“de meeste leden naar de Raad zijn gekomen hetzij om er eisen te stellen, hetzij vastbesloten om zich tegen elke eis te verzetten.”*⁵⁶

Voetnoten

- ¹ Bij de parlementsverkiezingen van 24 mei 1936 gingen de drie grote partijen (katholieken, liberalen en socialisten) sterk achteruit en boekten drie partijen die het staatsbestel ter discussie stelden (Rex en VNV uiterst rechts, communistische partij uiterst links) vooruitgang. Om een meerderheid in het Parlement te vormen waren in ieder geval drie partijen nodig.
De regering-Van Zeeland II was in feite een voortzetting van de aftredende coalitie van katholieken en liberalen. In de regeringsverklaring kondigde de premier een reeks sociale hervormingen aan, een strengere controle op de kredietverstrekking, controle op de wapenindustrie en een aantal politieke structuurhervormingen (versterking van de stabiliteit van de uitvoerende macht, veelvuldiger gebruik van kaderwetten, verbetering van het parlementaire werk). *"Il (le gouvernement) exprimait (...) une certaine sympathie pour l'organisation professionnelle. Il adhérait en principe à l'autonomie culturelle des Flamands. Il s'engageait à procéder à une enquête sur les collusions politico-financières. Enfin, il faisait prévoir un renforcement de la défense nationale."* (C.H. HÖJER, *Le régime parlementaire belge de 1918 à 1940*, Bruxelles, 1969, Crisp, pp. 254-255) "Deze regeringsverklaring behandelde een aantal dominante thema's uit die tijd, zoals het thema autoriteit, dat in tal van kringen zeer in trek was. Op hetzelfde ogenblik staken corporatistische tendensen opnieuw de kop op en, zoals men weet, zoeken katholieken die de stellingen van het corporatisme aanhangen soms een rechtvaardiging van hun opties in de encycliek Quadragesimo Anno. Zoals mediëvist Jacques le Goff schreef in een commentaar die niet speciaal betrekking heeft op België, maar er perfect op van toepassing is: *"sous l'influence d'idéologies et de régimes contemporains d'inspiration fasciste, des théories politiques et sociales corporatistes ont conduit non seulement à glorifier un prétendu idéal d'ordre et d'équilibre que les corporations auraient réalisé, mais à exagérer l'importance de l'organisation corporative dans le passé"*. (J. LE GOFF, "Corporations", *Encyclopedia Universalis*, Parijs, 1968, vol. 4, pp. 1037-1039)
- ² bijlage bij het Belgisch Staatsblad van 28 november 1936
- ³ Cf. É. ARCQ et M. PIRAUX, *Le rôle des groupes dans l'évolution de la problématique du travail*, Bruxelles, Crisp / Services du Premier ministre, 1981, pp. 132-133
- ⁴ "Ontwerp van overeenkomst tot sociale solidariteit" *Arbeidsblad*, ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg van België, 1945, nrs. 1-3, p. 9-19
- ⁵ Cf. É. ARCQ et P. BLAISE, « Histoire politique de la sécurité sociale en Belgique », *Revue belge de sécurité sociale*, n°3, septembre 1998 et G. VANTHEMSCHE, *La sécurité sociale. Les origines du système belge. Le présent face à son passé*, De Boeck-Universiteit, 1994
- ⁶ Economische democratie betekent dat alle productiekrachten worden betrokken bij het beheer van de productiemiddelen. Op hetzelfde ogenblik ontwikkelde zich ook de « sociale democratie », die *grosso modo* inhoudt dat de werknemersorganisaties worden betrokken bij de beslissingen ter verbetering van de leefomstandigheden en de arbeidsvoorwaarden van de bevolking die wijzigingen meebrengen op het gebied van de bevoegdheden inzake besluitvorming.
- ⁷ Kamer der Volksvertegenwoordigers, *Parl. Doc.*, "Wetsontwerp", 3 december 1947, nr. 50 (zitting 1947-1948)
- ⁸ ACV, XVe Congres (10-12 oktober 1947), *Verslag over het medebeheer*, p. 33 en p. 35
- ⁹ ACV, XVIe Congres (28-30 oktober 1949), *Verslag van Louis Dereau, Algemeen Secretaris*, p. 130. De waarheid van de bewering over het vaderschap van de amendementen die op de bepalingen van het wetsontwerp betreffende de Centrale Raad werden ingediend, valt
- ¹⁰ R. MOREAU, in *Syndicats*, 21 août 1948, p. 9
- ¹¹ J. MINEUR, « L'organisation de l'économie », *Bulletin de la FIB*, 3ème année, 23 juin 1948, p. 1413

De oprichting van de CRB

- ¹² Hoofdartikel, *Mededeling van het VBN*, 3de jaar, nr. 27, 8 juli 1948, p.
- ¹³ Kamer der Volksvertegenwoordigers, *Parl. Doc.*, "Wetsontwerp – Memorie van toelichting", 3 december 1947, nr. 50 (zitting 1947-1948), p. 3
- ¹⁴ Ibidem, p. 3
- ¹⁵ Ibidem, p. 4
- ¹⁶ Ibidem, p. 6
- ¹⁷ Kamer der Volksvertegenwoordigers, *Parl. Doc.*, "Verslag", nr. 511 (zitting 1947-1948), p. 8 en p. 11
- ¹⁸ Idem p. 10
- ¹⁹ Idem p. 13
- ²⁰ Idem, p. 30
- ²¹ Idem, p. 32
- ²² Idem, pp. 29-30
- ²³ Kamer der Volksvertegenwoordigers, *Parl. Hand.*, vergaderingen van 15, 16, 17, 18 en 24 juni 1948 (zitting 1947-1948)
- ²⁴ Senaat, *Parl. Doc.*, "Verslag", nr. 489 (zitting 1947-1948), p. 2
- ²⁵ Idem, p. 4
- ²⁶ Idem, p. 6
- ²⁷ Senaat, *Parl. Hand.*, 30 juli en 3 augustus 1948 (zitting 1947-1948)
- ²⁸ "De eerste structuurhervormingen", *Maandblad van het ACV*, nrs. 7-8, juli-augustus 1948, p. 454-488
- ²⁹ ACV, XVIde congres (28-30 oktober 1949, *Verslag van L. Dereau, Algemeen Secretaris*, p.124-125
- ³⁰ "De toestand", *Maandblad van het ACV*, nrs. 7-8, juli-augustus, p. 447
- ³¹ L. MAJOR, "Na ons congres" in *De Werker*, 26 juni 1948, p. 1
- ³² P. FINET, "Een eerste stap" in *De Werker*, 7 augustus 1948, p. 1
- ³³ "De toestand", op. cit. p. 448
- ³⁵ « Conférence du directeur général de Fabrimétal au Rotary de Bruxelles » in Fabrimétal, bulletin hebdomadaire d'information et de liaison, nr. 108, 19 juli 1948, p. 492 e.v.
- ³⁶ *Le Soir*, 4 juni 1948, p. 5; 10 juni 1948, p. 5; 17 juni 1948, p. 5; 26 juni 1948, p. 5
- ³⁷ *La Libre Belgique*, 16 juni 1948, p. 6; 19 juni 1948, p. 4; 25 juni 1948, p. 2
- ³⁸ *La Libre Belgique*, 12 juni 1948, p. 1 en 5
- ³⁹ *La Libre Belgique*, 20 juni 1948, p. 1 en 2
- ⁴⁰ « Le phénomène Relève », *Courrier hebdomadaire*, CRISP, 1975, nr. 701, p. 15
- ⁴¹ *Le Peuple*, 14, 17 en 31 juli 1948; 4 augustus 1948. De kranten uitpluizen is een ontzaglijk werk en levert bovendien bitter weinig op. Daarom hebben we, althans voorlopig, de dagbladpers verder buiten beschouwing gelaten.
- ⁴² *Belgisch Staatsblad*, 16 januari 1949. Volgens de wet waren er maximum 50 leden; van bij de aanvang werd dus besloten dat aantal leden te benoemen.
- ⁴³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 18 mei 1949*
- ⁴⁴ Ibidem
- ⁴⁵ De notulen van de commissievergaderingen werden niet teruggevonden.
- ⁴⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 15 juni 1949*
- ⁴⁷ volgens de toespraak van ondervoorzitter Dereau op de huldiging van Ch. Roger op 25 januari 1971
- ⁴⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire*

De werking en de werkzaamheden van de CRB 1948-1998

- ⁴⁹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 28 juli 1949*
- ⁵⁰ J. LECLERCQ, "De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven – Een eerste balans", uittreksel uit *Problemen*, nr. 7, juli 1950, p. 425-426
- ⁵¹ Besluit van de Regent van 18 januari 1950, *Belgisch Staatsblad*, 24 februari 1950
- ⁵² J. LECLERCQ, *op.cit.*, p. 427
- ⁵³ *Belgisch Staatsblad*, 22 maart 1950
- ⁵⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergaderingen van 28 juli en 28 september 1949*
- ⁵⁵ Hoewel in de eerste helft van de jaren tachtig opnieuw de liberale "laisser-faire"-ideologie op economisch vlak op de voorgrond kwam, keerde de situatie van voor de oorlog niet meer terug. Dat heeft zeker ook te maken met de globalisering van de handel en met het toenemende belang van de internationale organisaties in economische en financiële aangelegenheden.
- ⁵⁶ J. LECLERCQ, *op.cit.*, p. 429

De ontwikkeling van de werking van de CRB

Inleiding

Het tweede deel van de studie is gewijd aan de ontwikkeling van de werking van de raad. Om te beginnen werden drie thema's gekozen waarvan de ontwikkeling sinds het ontstaan van de raad zal worden bestudeerd. Ten eerste, de adviezen van de raad, die statistisch worden bestudeerd aan de hand van drie parameters: de frequentie, de oorsprong, de mate van eenstemmigheid. Ten tweede, de samenstelling van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven: enerzijds worden de wetsbepalingen terzake, die vijftig jaar lang onveranderd zijn gebleven, onder de loep genomen; anderzijds wordt aandacht besteed aan de leden van de raad zelf. Ten slotte worden de materiële middelen van de raad, d.w.z. het personeel en de begroting, bekeken; in dit verband wordt ook de bouw van de gebouwen waarin de Centrale Raad nu gevestigd is behandeld.

Vervolgens wordt de werking van de raad chronologisch bestudeerd in verschillende periodes die worden afgebakend door veranderingen van de economische context en het sociaal overleg *sensu latiore*. Er wordt ingegaan op de formele (organisatie van het werk in de commissies en de werkgroepen, belang van de plenaire vergaderingen ...) zowel als inhoudelijke aspecten : veel aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van de context en de sfeer waarin de besprekingen in de Centrale Raad verlopen. Het is speciaal de bedoeling na te gaan hoe dit eerste experiment met een vast paritair adviesorgaan zich in de tijd ontwikkelt.

Aard van de adviezen in de periode 1949-1998

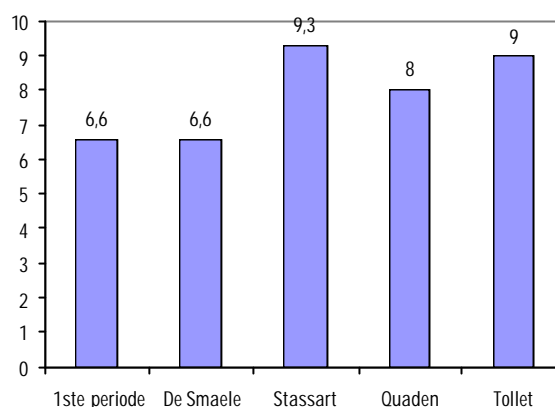
De inventaris van de adviezen die de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven tijdens de eerste halve eeuw van zijn bestaan heeft uitgebracht, geeft een idee van de ontwikkeling van het arbeidsvolume van de raad; om de toename van dat volume juist te meten, dient evenwel ook rekening te worden gehouden met de aanzienlijke uitbreiding van het werk dat het uitbrengen van een advies voorafgaat en waarvoor met de jaren een alsmaar fijnere wetenschappelijke deskundigheid moest worden ontwikkeld, en met de alsmaar talrijker wordende verslagen over bijzondere technische vraagstukken⁵⁷. Ook krijgt men aan de hand van deze inventaris een eerste beeld van de mate waarin de leden van de raad mettertijd tot een consensus zijn weten te komen als wordt nagegaan hoeveel eenparige, verdeelde en uiteenlopende adviezen werden uitgebracht : uiteenlopende adviezen zijn die waaruit bij lezing blijkt dat de kern van het advies door alle leden van de raad wordt onderschreven, maar dat sommige leden voorbehoud hebben gemaakt bij een of ander punt.

Door ten slotte de adviezen uit te splitsen naar oorsprong kan worden nagegaan in hoever de raad gebruik heeft gemaakt van zijn initiatiefrecht.

Ontwikkeling van het aantal adviezen per jaar

Het leek interessant het aantal adviezen te tellen dat de Centrale Raad tijdens de ambtsperiode van ieder van zijn voorzitters heeft uitgebracht : van de oprichting van de raad half 1949 tot de installatie van voorzitter De Smaele half 1956 heeft de raad 46 adviezen uitgebracht; onder het voorzitterschap van A. De Smaele waren er dat 99, onder dat van J. Stassart 112, onder dat van G. Quaden 32 en onder dat R. Tollet (tot einde 1998) 90. In de onderstaande grafiek is het aantal in de verschillende periodes per jaar uitgebrachte adviezen uitgezet.

Aantal per jaar uitgebrachte adviezen naar voorzitterschap

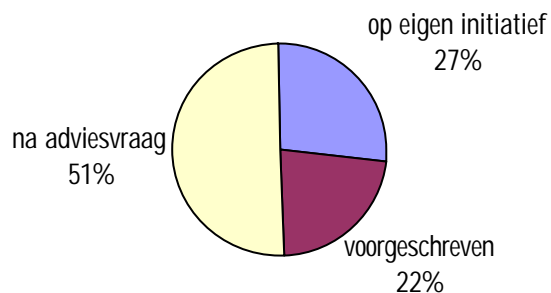

Uit dit histogram blijkt dat het arbeidsvolume van de raad vanaf midden de jaren zeventig is toegenomen; deze toename is evenwel nog veel groter dan de grafiek aan het licht brengt omdat de laatste jaren meer en meer technische verslagen werden opgesteld, wat het arbeidsvolume van de Centrale Raad sterk heeft opgevoerd.

Oorsprong van de adviezen

Van de 379 adviezen die in de behandelde periode van vijftig jaar werden uitgebracht, vloeiden er 196 voort uit een adviesvraag van een lid van de regering (193) of van het Parlement (maar 3), heeft de raad er 82 ingevolge een verplichte opdracht⁵⁸ en 101 op eigen initiatief uitgebracht.

Oorsprong van de in de periode 1949-1998 uitgebrachte adviezen

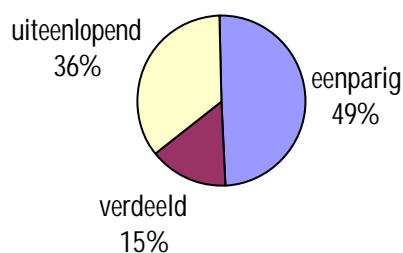
Bijna een vierde van zijn adviezen heeft de raad op eigen initiatief uitgebracht. Deze vaststelling wijst op enige onachtzaamheid van de regering en van het Parlement, die tijdens de eerste decennia van het bestaan van de raad hebben nagelaten deze over belangrijke problemen te raadplegen. Een voorbeeld hiervan vindt men in de eerste jaren van de Europese eenmaking : het Schumanplan is een plan dat de integratie van twee kernsectoren van het bedrijfsleven nastreeft; de regering, die zich bewust was van de politieke aspecten van het plan, heeft het blijkbaar niet nodig geacht de raad – althans tijdig – te raadplegen, wat deze laatste ertoe gebracht heeft op eigen initiatief een advies uit te brengen. Het aantal op eigen initiatief door de raad uitgebrachte adviezen ging evenwel in sterk dalende lijn.

Eenparige of uiteenlopende adviezen

Een tweede gegeven, dat relevant is voor de manier waarop de standpunten in de raad worden ingenomen, is de mate waarin de uitgebrachte adviezen eenparig zijn. Over de hele periode heeft de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in totaal evenveel eenparige als verdeelde en uiteenlopende adviezen uitgebracht : 187 eenparige adviezen, tegenover 136 uiteenlopende en 56 verdeelde adviezen.

Aangezien verdeelde adviezen eerder eenparig dan uiteenlopende adviezen zijn, komt men in totaal uit op 64% adviezen die het resultaat zijn van een consensus en 36% uiteenlopende adviezen.

**Mate van eenparigheid van de in de periode 1949-1998
uitgebrachte adviezen**

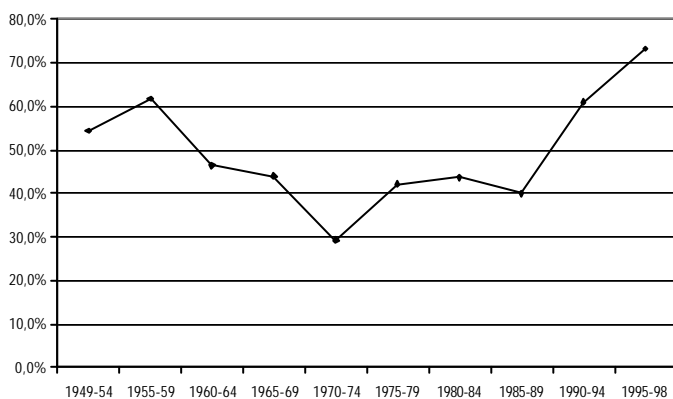
Met andere woorden, maar in een derde van de adviezen zijn de leden van de raad er niet in geslaagd tot een gemeenschappelijk standpunt te komen. In tegenstelling met wat bv. in de Nationale Arbeidsraad het geval is, worden in de adviezen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, als geen eensgezindheid bestaat, de standpunten van ieder lid opgenomen en niet die van de organisaties die de leden vertegenwoordigen. Deze manier van werken is bevorderlijk voor de onafhankelijkheid van de leden en biedt de gecoöpteerde leden dikwijls de mogelijkheid om een mening te uiten die enigszins afwijkt van die van de meerderheid. Toch brengen de uiteenlopende adviezen geregeld een scheidingslijn tussen de leden van groep A (werkgevers) en die van groep B (werknemers) aan het licht.

In het algemeen blijken de leden van de raad dus in hoge mate tot een consensus te zijn gekomen, dit in tegenstelling tot de aanvankelijke situatie, bij de installatie van de raad, die een bron van tegenstellingen bleek te zijn. Tal van factoren zouden een rol bij deze ontwikkeling hebben gespeeld. Vooreerst de – wellicht bij

de werknemersvertegenwoordigers sterkere – vastberadenheid om van de raad een onmisbare instelling te maken en de onvoldoende technische onderlegdheid van de vakbonden, waardoor ze in het begin vaker geneigd waren om een compromis over de standpunten van de werknemersvertegenwoordigers aan te gaan. Voorts moet worden gewezen op de rol van de voorzitter en van het secretariaat : enerzijds is het precies de rol van de voorzitter om naar eensgezindheid te streven, m.n. om de politieke impact van de adviezen te verhogen, anderzijds verwerft het secretariaat een knowhow inzake redactie van teksten die kan uitmonden in op een consensus berustende adviezen. Ten slotte mag evenmin het “leereffect” effect worden onderschat dat ontstaat doordat de deelnemers aan het overleg elkaar regelmatig zien en elkaar beter leren kennen.

In de onderstaande grafiek is het percentage eenparige adviezen in de verschillende periodes van vijf jaar uitgezet, waardoor een algemeen beeld ontstaat van de mate van eenparigheid die in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven werd bereikt.

Ontwikkeling van het percentage eenparige adviezen

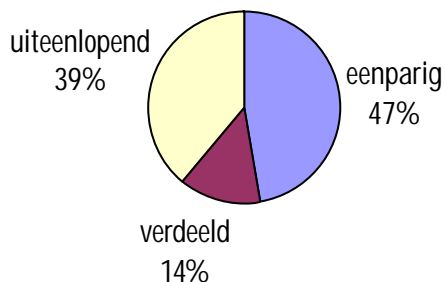
Ontwikkeling van het percentage eenparige adviezen

Deze curve brengt de moeilijke start van de raad en de verbetering van het overlegklimaat in de jaren vijftig aan het licht. Daartegenover ziet men – en dat is op het eerste gezicht wat vreemd – de lage graad van eenparigheid in de “golden sixties”. De lastigste periode voor de raad was 1979-1974, een kentering in het bestaan van de raad : duidelijke verslechtering van de sfeer waarin de besprekingen in de raad verliepen ten gevolge van de mislukking van het overleg over de economische en financiële informering van de ondernemingsraden, grondige vernieuwing van het ledenbestand van de raad, nieuwe voorzitter, nieuwe secretaris. Merkwaardig genoeg komen de spanningen in de raad, na een lastige periode, ietwat tot bedaren dankzij het uitbreken van de economische crisis. Opmerkelijk ten slotte is de ongekend hoge graad van eenparigheid aan het eind van de jaren negentig. Om dit zeer algemene beeld - dat niets zegt over de aard van de onderwerpen waarover men het eens is geworden - wat bij te kleuren weze opgemerkt dat de sociale gesprekspartners, als ze niet het risico wilden lopen uiteenlopende adviezen uit te brengen over bijzonder gevoelige onderwerpen en als ze het belangrijk achtten de legitimiteit van hun paritaire instelling te bewaren, hebben kunnen beschikken over het technisch verslag.

Verband tussen de oorsprong en de mate van eenparigheid van de uitgebrachte adviezen

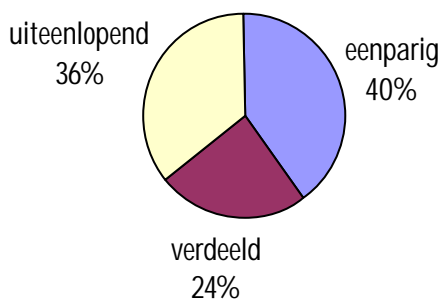
Het is interessant de samenhang van deze twee gegevens te bekijken, d.w.z. het laatste resultaat uit te splitsen naar oorsprong van de adviezen : was het gemakkelijker een consensus te bereiken over vraagstukken die de raad op eigen initiatief heeft behandeld?

Mate van eenparigheid van de in de periode 1949-1998 na een adviesvraag uitgebrachte adviezen

In feite is er wat de graad van consensus betreft vrij weinig verschil tussen de na een adviesvraag en de op eigen initiatief uitgebrachte adviezen. Niet omdat ze een duidelijk standpunt waarover ze het eens zijn bij de regering willen verdedigen, besluiten de sociale gesprekspartners die bijeenkomen in de Centrale Raad dus op eigen initiatief een advies uit te brengen; de aandachtspunten van de raad worden bepaald door de sociaal-economische agenda en daarbij zijn er twee belangrijke ankerpunten : het ene – in de schijnwerper – de voorzitter, het andere – op de achtergrond - de secretaris.

Mate van eenparigheid van de in de periode 1949-1998 op eigen initiatief uitgebrachte adviezen

Bij nader onderzoek blijkt dat de vele eenparige adviezen die de Centrale Raad de laatste jaren heeft uitgebracht over de milieutaksen het percentage voorgeschreven adviezen die met eenparigheid van stemmen werden uitgebracht sterk heeft doen toenemen.

Chronologisch overzicht van de oorsprong en de mate van eenparigheid van de uitgebrachte adviezen

We hebben het interessant geacht deze resultaten uit te splitsen naar de verschillende fasen in het bestaan van de raad die bij de studie van zijn werking werden omschreven (zie hierboven).

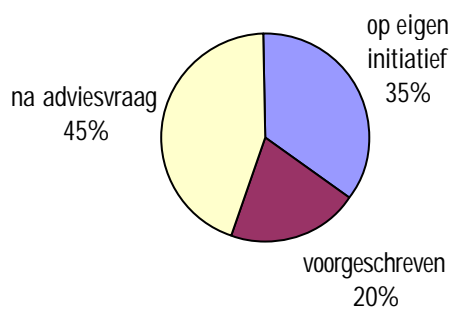
De eerste periode : 1948-1973

In de jaren 1949-1956 heeft de Centrale Raad vorm gekregen; de periode 1957-1973 loopt van de aanstelling van voorzitter A. De Smaele tot het begin van de economische crisis.

- de eerste jaren : 1949-1956

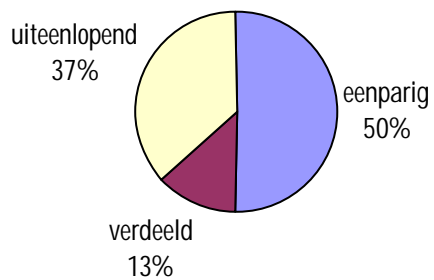
De eerste jaren had de Centrale Raad het niet gemakkelijk. De regering liet soms na de raad te raadplegen over belangrijke kwesties en de raad van zijn kant durfde niet (te veel) gebruik maken van zijn initiatiefrecht : het percentage op eigen initiatief van de raad uitgebrachte adviezen is in die jaren 35%, wat meer is dan het gemiddelde van de periode 1949-1998, maar het zou zeker nog hoger hebben gelegen als de eerste voorzitters van de raad, F. Versichelen en P. de Groote, niet van oordeel waren geweest dat ze tot enige "terughoudendheid" verplicht waren.

Oorsprong van de in de periode 1949-1956 uitgebrachte adviezen

Tijdens deze eerste jaren liggen de percentages eenparige, verdeelde en uiteenlopende adviezen om en bij de gemiddelden van de hele periode van vijftig jaar.

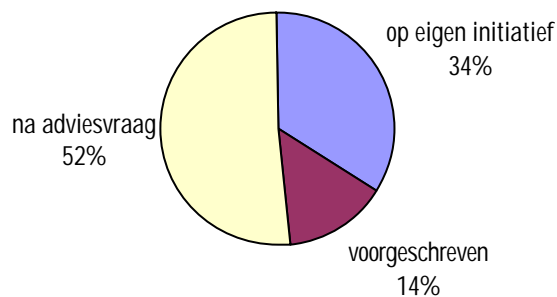
Mate van eenparigheid van de in de periode 1949-1956 uitgebrachte adviezen

- van de aanstelling van voorzitter De Smaele tot het begin van de economische crisis : 1957-1973

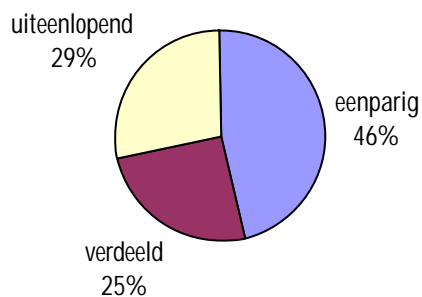
Tijdens de periode die loopt van de ambtsaanvaarding van voorzitter De Smaele tot het begin van de economische crisis neemt het aantal adviesvragen aan de raad lichtjes toe : iets meer dan de helft van de uitgebrachte adviezen vloeien voort uit adviesvragen. Het percentage op eigen initiatief uitgebrachte adviezen stemt overeen met het gemiddelde van de vijftig jaar : goed een derde.

Oorsprong van de in de periode 1957-1973 uitgebrachte adviezen

Het percentage eenparige adviezen ligt in de periode 1957-1973 iets lager dan het gemiddelde.

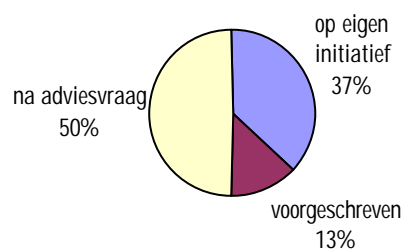
**Mate van eenparigheid van de in de periode 1957-1973
uitgebrachte adviezen**

De tweede periode : 1974-1982

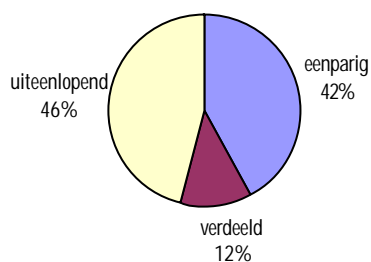
Aan het eind van een eerste periode van vijftientig jaar wordt de raad, waarvan de leden en het secretariaat pas sterk waren vernieuwd, geleidelijk geconfronteerd met een felle economische crisis. De uitsplitsing van de adviezen naar oorsprong levert een grafiek op die sterk overeenkomt met die van de hele periode; hooguit kan worden gezegd dat het percentage op eigen initiatief uitgebrachte adviezen lichtjes stijgt.

Oorsprong van de in de periode 1974-1982 uitgebrachte adviezen

De grafiek die een beeld geeft van de mate van eenparigheid van de uitgebrachte adviezen brengt daarentegen aan het licht dat de raad veel moeilijker tot een consensus kwam. In deze periode ligt meer bepaald het percentage uiteenlopende adviezen het hoogst.

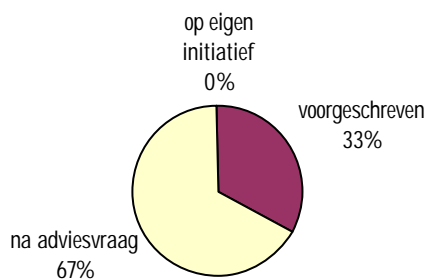
Mate van eenparigheid van de in de periode 1974-1982 uitgebrachte adviezen

De derde periode : 1983-1986

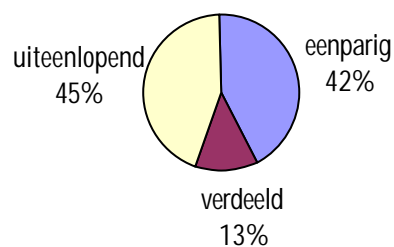
Deze vier jaar betekenen een kentering in het bestaan van de raad. De economie leeft weer enigszins op, wat evenwel niet betekent dat de dialoog tussen de sociale partners vlotter verloopt. De katholiek-liberale regeringen zijn het overleg niet gunstig gezind. In deze periode brengt de raad geen enkel advies op eigen initiatief uit.

Oorsprong van de in de periode 1983-1986 uitgebrachte adviezen

Het aantal uiteenlopende adviezen – 45% van het totaal – blijft zeer hoog.

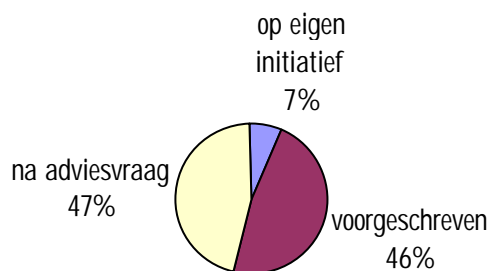
**Mate van eenparigheid van een in de periode 1983-1986
uitgebrachte adviezen**

De vierde periode : 1987-1998

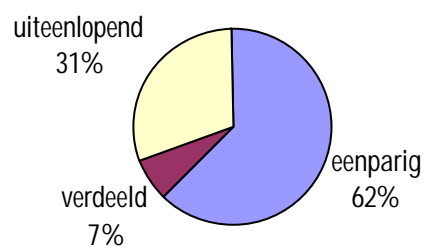
In het laatste decennium kent het sociaal overleg een echte opleving, maar dan wel op heel andere grondslagen dan voor de economische crisis van de jaren zeventig. Ook de raadpleging van de sociale partners in de Centrale Raad vindt een tweede adem. De opdracht van de raad inzake follow-up van het concurrentievermogen droeg daar in grote mate toe bij. Wat de oorsprong van de adviezen betreft, wordt een belangrijke verandering genoteerd : de bij de wet voorgeschreven adviezen hebben haast de overhand genomen. De nieuwe verhouding is toe te schrijven aan de opdrachten inzake concurrentievermogen en milieutaksen.

Oorsprong van de in de periode 1987-1998 uitgebrachte adviezen

Een ander nieuw gegeven is dat het percentage eenparige adviezen tijdens het laatste decennium op spectaculaire wijze is gestegen. Weliswaar is de verklaring hiervan hoofdzakelijk het groot aantal eenparige adviezen betreffende de milieutaksen.

Mate van eenparigheid van de in de periode 1987-1998 uitgebrachte adviezen

De samenstelling van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Wat de samenstelling van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven betreft, worden twee aspecten onder de loep genomen : enerzijds, de wetsbepalingen en de manier waarop ze worden toegepast, anderzijds, de leden van de raad.

De wetsbepalingen

Volgens art. 2 van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven bestaat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven uit een voorzitter en ten hoogste 50 werkende leden. Ter wille van het pariteitsbeginsel bepaalt ze dat die leden in even aantal worden benoemd onder de kandidaten die worden voorgedragen :

- *“ enerzijds, door de representatieve organisaties uit de nijverheid, de landbouw, de handel en het ambachtswezen, die te dien einde dubbele lijsten opmaken van kandidaten, van wie een zeker aantal de kleine ondernemingen alsmede de gezinsondernemingen vertegenwoordigen;*
- *anderzijds, door de representatieve arbeidsorganisaties, die te dien einde dubbele lijsten opmaken van kandidaten, van wie een zeker aantal de verbruikskoöperaties vertegenwoordigen”.*

De wet bepaalt voorts dat de op die wijze benoemde leden op dubbele lijsten zes personen voordragen die befaamd zijn wegens hun wetenschappelijke of technische waarde (gecoöpteerde leden).

Afgezien van het maximum aantal leden en de paritaire verdeling blijft de wet zeer algemeen over de samenstelling van de raad. Een besluit van de Regent van 28 december 1948 heeft het aantal leden van de raad en de modaliteiten van hun voordracht vastgesteld⁵⁹.

Het aantal leden werd meteen vastgesteld op het in de wet ingeschreven maximum, t.w. vijftig. Volgens het verslag aan de Regent *“kon een gepaste vertegenwoordiging van de verschillende activiteiten van het nationale bedrijfsleven niet worden bekomen zonder het aantal leden van de raad op het door de wet voorziene maximum te brengen”*. In art. 2 van het besluit werd vervolgens verduidelijkt dat *“de meest vooraanstaande⁶⁰ organisaties, bedoeld bij art. 2, a) en b) van de wet houdende organisatie van het bedrijfsleven, door de minister van Economische zaken en Middenstand verzocht zullen worden hem binnen een termijn van één maand een dubbele lijst voor te leggen van kandidaten voor de functies van werkend en plaatsvervangend lid voor elke zetel welke hun zal toegewezen worden.”* De term *“vooraanstaande organisatie”* werd niet omschreven en evenmin werd gezegd hoeveel zetels binnen de groepen A en B voor iedere organisatie waren bestemd.

Nog volgens het verslag aan de Regent *“is het vertegenwoordigend karakter van een vakorganisatie een feitelijke kwestie. Zij veronderstelt dat een grote vrijheid van handelen aan de bevoegde minister gelaten wordt teneinde hem in de mogelijkheid te stellen, door raadpleging der verschillende betrokken organisaties zich in te lichten en onder de kandidaten die hem zullen worden voorgedragen, een oordeelkundige keuze te doen.”* Verondersteld mag worden dat de grote vrijheid van handelen die aan de bevoegde minister gelaten werd betrekking had op de wetteksten en niet op de feitelijke toestand, die meer beperkingen oplegde. Bij het opstellen van dit artikel had de regering geen gehoor willen geven aan het advies van de Raad van State, die een duidelijkere tekst voor dit artikel had voorgesteld : *“De minister van Economische Zaken en Middenstand bepaalt welke de meest vooraanstaande organisaties zijn welke bedoeld worden in artikel 2, a) en b), van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven. Hij wijst aan iedere dezer organisaties één of meer zetels in de raad toe. Hij verzoekt deze organisaties hem, binnen de termijn van één maand, voor iedere zetel die hun toegewezen werd een dubbele lijst toe te zenden van kandidaten voor de functies van werkend en plaatsvervangend lid”*. De tekst van de Raad van State was preciezer en

“legalistischer”. Maar hij was vermoedelijk te “dirigistisch” om te kunnen worden aangenomen.

Om te voorkomen dat de organisaties dubbele lijsten met dezelfde kandidaten voor de functies van werkend en plaatsvervangend lid voorstellen, wat de minister ertoe zou dwingen gewoon de voorgestelde namen te bekrachtigen, wordt in het besluit van 28 december 1948 gepreciseerd dat op iedere lijst tot voordracht vier verschillende namen per zetel moeten worden voorkomen. In het laatste artikel van het besluit wordt ten slotte als voorwaarde opgelegd dat de leden van de raad Belg moeten zijn en hun burger- en staatsrechten moeten genieten.

De verdeling van de zetels binnen de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven wordt dus niet in de tekst van de wet geregeld, afgezien van de toewijzing van 22 zetels aan elk van de groepen A en B en 6 zetels aan de gecoöpteerde leden. De verdeling is evenwel zeer weinig veranderd in de loop van de tijd. In 1949 werden de zetels verdeeld als volgt :

GROEP A	
I. de meest vooraanstaande organisaties van de industrie :	
Verbond der Belgische Nijverheid	8 zetels
II. de meest vooraanstaande organisaties van de landbouw :	
Alliance agricole belge	1 zetel
Boerenbond	2 zetels
Fédération nationale des unions professionnelles agricoles de Belgique	1 zetel
Société royale forestière de Belgique	1 zetel
III de meest vooraanstaande organisaties van de handel :	
a) sector bank- en verzekeringswezen :	
Belgische Vereniging der Banken en Beroepsvereniging der Verzekerings- ondernemingen	1 zetel

b) sector handel :

Comité opgericht onder de auspiciën van
de Nationale Federatie der Kamers voor
Handel en Nijverheid⁶¹ 4 zetels

IV. Vertegenwoordiging der ambachten, der
kleine en middelgrote handelsondernemingen
en der kleinindustrie :

de organisaties die vertegenwoordigd
zijn in de Hoge Raad voor de zelfstandigen
en de kmo's⁶² 4 zetels

GROEP B

I. vertegenwoordigers der arbeiders :

Algemene Centrale der Liberale Vakbonden
van België 1 zetel
Algemeen Christelijk Vakverbond van België 8 zetels
Algemeen Belgisch Vakverbond 8 zetels

II vertegenwoordigers der verbruikcoöperaties :

door bemiddeling van het ACV 2 zetels
door bemiddeling van het ABVV 3 zetels

Vijftig jaar later is de verdeelsleutel binnen de twee groepen nog altijd dezelfde, m.u.v. twee kleine vormwijzigingen : het Verbond van Belgische Ondernemingen wijst nu 9 leden aan i.p.v. 8 (incl. de zetel van het bank- en verzekeringswezen, dat niet meer bij de vertegenwoordigers van de handel wordt gerekend) en de vertegenwoordiging van de Boerenbond is opgesplitst in een zetel voor de Boerenbond en een zetel voor het Boerenfront.

Toch is de maatschappelijke realiteit geëvolueerd in die vijftig jaar. Zo zijn de krachtsverhoudingen tussen de vakbondsorganisaties veranderd, zonder dat deze het evenwel nodig hebben gevonden de zetelverdeling binnen de Centrale Raad te wijzigen. De afgelopen jaren hebben zich nog een aantal problemen voorgedaan, in het bijzonder wat de vertegenwoordiging van de social-profitsector betreft. Van werkgeverszijde bleek deze vertegenwoordiging bijzonder moeilijk te organiseren, o.m. omdat de betrokken ondernemingen zeer talrijk en verscheiden zijn en omdat de grens tussen werkgever en werknemer in deze sector vervaagt. Na de oprichting van een specifieke werkgeversorganisatie voor de sector – de Confederatie van social-profitondernemingen (CSPO) – verkreeg deze de aanwezigheid van een door de voorzitter benoemde deskundige in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (terwijl in de Nationale Arbeidsraad een officiële zetel werd toegekend). Gelet op de snelle ontwikkeling van de sector, waren velen – vooral de Vlamingen binnen het ACV - evenwel van mening dat dit ruim onvoldoende was.

Op 12 januari 1998 werd de Centrale Raad door de minister van Economie om advies gevraagd over een mogelijke wijziging van de wet van 1948 teneinde de vertegenwoordiging van de social-profitsector in de raad mogelijk te maken. Deze vertegenwoordiging was van belang omdat de samenstelling van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in aanmerking wordt genomen om de samenstelling te bepalen van andere organen waarin de sociale gesprekspartners zitting hebben. In zijn advies van 2 juli 1998 verzette de Centrale Raad zich niet tegen de uitbreiding met de

social-profitsector (hij stelde voor het aantal leden op 56 te brengen, waarbij de zes leden van de social-profitsector op paritaire basis zouden worden benoemd), maar vestigde hij de aandacht van de regering op de grote verschillen tussen de marktsector en de social-profitsector op het gebied van prijsvorming, organisatie van de markt, financiering van de activiteiten enz. : *“ In dit verband wordt in het bijzonder gedacht aan o.m. de besprekingen betreffende van de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen, de wet over de mededinging enz. ”* Kortom, de leden van de Centrale Raad wilden de social-profitsector geen beslissende stem geven in de vaststelling van de loonmarge. Ze stelden dan ook voor de opneming van de social-profitsector in de raad te regelen in een in zijn midden gesloten protocol.

Het “protocol tussen de huidige leden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de vertegenwoordigers van de social-profitsector m.b.t. de afbakening van de bevoegdheden inzake sociaal-economische materies” werd gesloten op 29 oktober 1998. Het beperkte in zekere zin de gevolgen van de “volledige” toetreding van de social-profitsector :

“ In het kader van de adviesbevoegdheid van de raad en met name inzake de wettelijke adviezen, wordt tijdens de besprekingen binnen de raad over materies die, na overleg met de andere werkgeversorganisaties, worden beschouwd als materies die uitsluitend betrekking hebben op de werking van de markteconomie, van de CSPO een gereserveerde houding verwacht. Voor deze materies wordt voorafgaandelijk binnen de werkgeversgroep overlegd over de te verdedigen standpunten binnen de werkgroepen van de raad, om te vermijden dat de paritaire dialoog tussen de werknemers- en de werkgeversvertegenwoordigers van de marktsector zou worden belemmerd. Dit geldt in het bijzonder voor de adviesverstrekking in het kader van de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen en van de wet van 5 augustus 1991 betreffende de bescherming van de economische mededinging.

Onder een gereserveerde houding van de CSPO wordt verstaan dat de CSPO zich ertoe verbindt om zich te onthouden tijdens de beslissingen en de stemming inzake de materies die uitsluitend op de werking van de markteconomie betrekking hebben.”

De wet van 1948 werd uiteindelijk gewijzigd door de wet van 26 maart 1999 betreffende het Belgisch actieplan voor werkgelegenheid 1998 en houdende diverse bepalingen, die het aantal leden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven op 56 heeft gebracht.

In het buitenland bestaan economische en/of sociale raden die niet op paritaire, maar wel op representatieve basis zijn samengesteld; dit is het geval in Frankrijk. De paritaire samenstelling van de adviesraden in België, die in 1948 voor het eerst voor de Centrale Raad werd ingevoerd, is de hoeksteen geworden van de organisatie van het bedrijfsleven en in ruimer mate ook van het systeem van vertegenwoordiging van de sociaal-economische belangen; het feit dat de verdeelsleutel van de zetels binnen de twee groepen van de Centrale Raad al die tijd ongewijzigd is gebleven, betekent dat zowel de werkgevers als de vakbonden de institutionele stabiliteit willen bewaren.

De leden van de raad 1948-1998

De navolgende analyse werd uitgevoerd op basis van een volledige lijst van de leden van de Centrale Raad sedert zijn oprichting.⁶³

Bij de aanwijzing van hun kandidaten voor de zetels in de Centrale Raad houden de organisaties rekening met verschillende parameters : interne ideologische, regionale en sectoriële scheidslijnen, taalrol, technische expertise en, meer recent, geslacht.

Het Verbond van Belgische Ondernemingen (het voormalige VBN) is de organisatie die, alleen of in samenwerking met de kamers van koophandel, het meest leden bij de raad voordraagt. De Belgische Vereniging der Banken, Fabrimetal, de Nationale Confederatie van

het Bouwbedrijf en de Federatie der Chemische Nijverheid maken deel uit van de organisaties die via het VBO bijna permanent in de Centrale Raad zijn vertegenwoordigd.

De Belgische Vereniging der Voedingsbedrijven met bijhuizen, Fedis en de kamers van koophandel, nemen het leeuwendeel van de zetels voor de vertegenwoordigers van de handel in beslag.

De representatieve landbouworganisaties wijzen elk één lid aan; ze hoeven zich geen zorgen te maken over het interne taalevenwicht, aangezien ze op zich ofwel Nederlandstalig ofwel Franstalig zijn. Het is heel vaak de voorzitter of de secretaris-generaal van de organisatie die de zetel inneemt. De plaatsvervangende zetels worden vaak bezet door technici, hoewel deze meer recent ook al eens als werkend lid optreden.

De representatieve werknemersorganisaties zijn in de raad voldoende vertegenwoordigd om de sectoren en de regio's op een adequate manier te verdedigen en terzelfder tijd hun leiders en deskundigen een zetel te geven.

De rol van de gecoöpteerde leden komt aan bod in het vierde deel van de studie. Het valt op dat ze bijna altijd afkomstig zijn uit de academische wereld en dat een taalkundig en ideologisch evenwicht in acht wordt genomen.

De taalkundige verdeling van de zetels binnen de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven is niet vastgelegd in de wet. Ze hangt gewoonlijk af van interne evenwichten binnen de organisaties.

De raad is lange tijd louter een mannenzaak geweest. Pas in 1975 deed de eerste vrouw, M. De Boeck, attachée à la direction de l'Union wallonne des entreprises, haar intrede in de raad als plaatsvervangend lid. In de daaropvolgende twintig jaar bleef het aantal vrouwen in de Centrale Raad zeer beperkt : in 1985 waren er slechts drie en in 1989 acht, en ze vertegenwoordigden

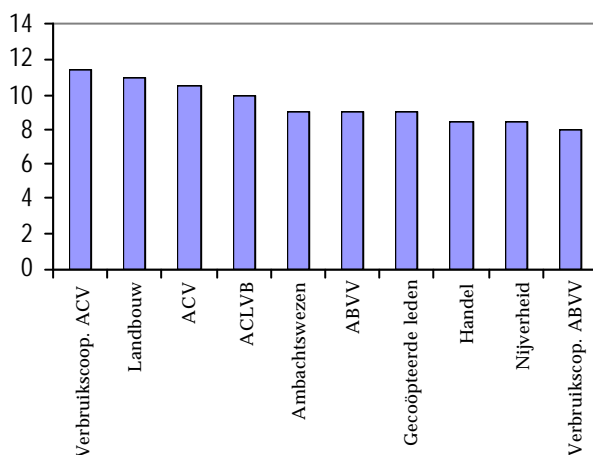
hoofdzakelijk de vakbondsorganisaties en de middenstand. Het aantal vrouwen is pas toegenomen bij de laatste vernieuwing van de raad, in 1997, door het verbod om meer dan twee derde van de zetels van een adviesorgaan toe te wijzen aan leden van hetzelfde geslacht⁶⁴. Vandaag bestaan de werkende leden voor 20% en de plaatsvervangende leden voor 50% uit vrouwen. En ook al gaat het vooral om plaatsvervangende leden, dan nog hebben bepaalde beroepsorganisaties het blijkbaar moeilijk om de wettelijke verplichting om vrouwelijke kandidaten voor een ministeriële benoeming voor te dragen, na te leven.

Verschillende leden van groep A en diverse gecoöpteerde leden uit de beginperiode van de raad hadden voor of onmiddellijk na de oorlog hun opleiding vervolmaakt aan Amerikaanse universiteiten. Dit was ook het geval voor voorzitter A. De Smaele en secretaris Ch. Roger.

Organisatie of groep van organisaties	Gemiddelde duur mandaat werkend lid (jaren)	Gemiddelde duur mandaat plaatsvervangend lid (jaren)	Gemiddelde duur aanwezigheid in de raad (jaren)
Industrie	8	6,5	8,5
Landbouw	12	8	11
Handel ...	10,5	6,5	8,5
Ambacht	8	6,5	9
ACLVB	18	7	10
ACV	9	8	10,5
ABVV	9	7	
Verbruikcoöperaties ACV	9	9	11,5
Verbruikcoöperaties ABVV	9	5,5	8
Gecoöpteerde leden	8	7,5	9

De leden van de Centrale Raad blijven gemiddeld acht jaar op post, wat neerkomt op twee mandaten. Dit verschilt evenwel van de ene representatieve organisatie tot de andere, zoals blijkt uit de onderstaande tabel, die de gemiddelde duur weergeeft van een mandaat van werkend of plaatsvervangend lid volgens de organisatie of groep van organisaties waarvan de leden afkomstig zijn, alsook de gemiddelde duur van aanwezigheid van individuele personen in de raad (als werkend en/of plaatsvervangend lid). Deze laatste parameter is ook weergegeven in de vorm van een histogram.

Gemiddelde duur van aanwezigheid in de raad

De leden van ACV-strekking en van de landbouworganisaties blijven het langst bij de raad. De leden van de representatieve organisaties van de industrie en de handel, daarentegen, vertonen het minst stabiliteit. Daar zijn drie mogelijke verklaringen voor : het relatieve personeelstekort bij sommige organisaties, waardoor geen grote keuzemogelijkheid bestaat ; het feit dat een beurtrol moet worden toegekend aan de verschillende strekkingen binnen een

organisatie ; en ten slotte cultuurverschillen tussen de organisaties. Zo is de roulatiegraad voor alle functies veel groter bij het ABVV dan bij het ACV. Ook binnen het VBO is de wisseling van mandaten sterk toegenomen. En de leeftijd waarop een lid zijn eerste mandaat krijgt, beïnvloedt natuurlijk eveneens de duur van zijn aanwezigheid bij de raad.

De recordhouder is evenwel de ACLVB : het mandaat van werkend lid werd tot in 1985 ingenomen door de directeurs Alfons en later Armand Colle, die werden opgevolgd door eerst Willy Waldack en vervolgens Donald De Muelenaere. De lengte van deze mandaten is zonder enige twijfel toe te schrijven aan het feit dat de Centrale der Liberale Vakbonden maar over een enkele zetel beschikt, die ze lange tijd heeft voorbehouden voor haar voorzitter. Er is geen bijzondere verklaring voor de snelle wisseling van de vertegenwoordigers van de verbruikskoöperaties die via het ABVV worden benoemd.

De materiële middelen van de raadpleging : het personeel, de begroting en de lokalen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in de periode 1948-1998

Wellicht doordat de werkgevers de Centrale Raad niet graag een belangrijke politieke medespeler zagen worden, gebeurde het in de eerste jaren wel eens dat de leden van groep A zich tegen een vergroting van de middelen van de raad verzetten⁶⁵. Later sloten ze zich bij de leden van groep B aan om meer middelen te vragen. De raad drong bij zijn toezichthoudende minister voortdurend aan op een uitbreiding van de personeelsformatie en stelde daarover in 1958 een verslag op. In 1973 richtte de raad opnieuw een dringend verzoek tot minister Claes i.v.m. de personeelsformaties van de Centrale Raad en de bedrijfsraden. Voor dat jaar was een begroting toegekend van 46 miljoen, terwijl de raad 52 miljoen had gevraagd. In de "*Motie ter attentie van de regering betreffende het gevolg dat moet worden gegeven aan het advies van 18 december 1970 in verband met de bedrijfsraden, de vaststelling van de kaders van de verschillende raden en de uitvoering van de begroting voor 1973*" werd herinnerd aan alle stappen die de raad terzake al had gedaan : brieven van de Centrale Raad en van elk van de bedrijfsraden en brief van het college van voorzitters en secretarissen van de raad en van de bedrijfsraden aan minister A. Cools, audiëntie bij de minister op 24 juni 1971, brief aan zijn opvolger H. Simonet en audiëntie op 11 augustus 1972, nieuwe brief aan de nieuwe minister Claes op 19 maart 1973, alle zonder succes.

De personeelsformatie van de raad werd verschillende keren gewijzigd. Het statuut van het personeel bleef enige tijd onzeker. Pas op 1 april 1959 werd besloten het stelsel van de rijksambtenaren toe te passen op het personeel van de raad. De laatste wijziging van de vaste personeelsformatie van de raad trad in werking op 1 april 1998⁶⁶. Het administratief personeel omvat 28 personen van niveau 1, 13 van niveau 2 en 2+ en 22 van niveau 3. In die

samenstelling is de personeelsformatie nog altijd gedeeltelijk onaangepast. Het koninklijk besluit tot vaststelling van de taalkaders van het secretariaat van de raad, dat op 17 augustus 1999 werd ondertekend, is op 11 november 1999 in het Belgisch staatsblad verschenen.

Wat de begroting betreft, beschikte de raad bij zijn oprichting over ongeveer 5 miljoen frank; tegen 1969 was dat bedrag opgelopen tot 20 miljoen, de bedrijfsraden niet mee gerekend. In 1999 bedroeg de begroting 160 miljoen. Dit bedrag is helemaal niet zo groot, maar weerspiegelt toch de expansie van de raad en van zijn werkzaamheden.

Bij gebrek aan geschikte lokalen hadden de eerste plenaire vergaderingen van de Centrale Raad plaats in de zaal van het provinciaal gouvernement in de Lombardstraat. Het gebeurde ook dat de raad vergaderde in de rotondezaal van het Paleis voor Schone Kunsten of in de marmeren zaal van het Academiënpaleis, of nog bij het ministerie van Arbeid (dat zich destijds in de Lambermontstraat bevond). Naar het schijnt, verzette de regering zich tot in het midden van de jaren vijftig tegen de aankoop of de bouw van een gebouw voor de Centrale Raad.

De Centrale Raad bevestigde zijn autonomie met de beslissing om bouwgrond te kopen en een gebouw neer te zetten voor zichzelf, de bedrijfsraden en de Nationale Arbeidsraad. Op 9 juli 1959 hechtte de plenaire vergadering haar goedkeuring aan de beslissing om bouwgrond te kopen aan de Blijde Inkomstlaan 17-21. De Centrale Raad leidde de operatie en koos zowel het bouwterrein als de architect; de Nationale Arbeidsraad klaagde dan ook af en toe dat hij over een en ander niet was geraadpleegd. Aangezien de begroting van de raad zeer krap was en er jaarlijks niet meer mocht worden uitgegeven dan wat als huurgeld zou zijn betaald, moest er besnoeid worden op de bouwuitgaven en werd een beroep gedaan op begrotingsmiddelen die nog beschikbaar waren door de niet-werking van bedrijfsraden die de jaren voordien al hadden moeten functioneren.

Ontwikkeling van de werking van de raad in verschillende periodes

De studie van de werking van de Centrale Raad werd opgesplitst in vier periodes, die alle overeenkomen met een verschillende sociaal-economische context. De eerste 25 levensjaren van de raad verlopen tegen de achtergrond van een in globaal gunstige economische conjunctuur. Het is in een context van groei en van verbetering van de levensstandaard en de arbeidsvoorwaarden dat de structuurhervormingen en het stelsel van collectieve arbeidsverhoudingen zich ontplooiën. Vanaf 1974 slaat de economische conjunctuur om en lopen de collectieve betrekkingen vast. Gedurende enkele jaren lijkt het hele sociaal-economische systeem verlamd. In het begin van de jaren '80 (na de devaluatie van de Belgische frank in februari 1982) tekent een voorzichtig economisch herstel zich af. Het concurrentievermogen wordt geleidelijk een spil van het Belgisch economisch beleid en gaat deel uitmaken van de bevoegdheden van de sociale partners. Toch is het nog altijd de regering die het economisch beleid niet alleen stuurt, maar ook oplegt. In het laatste decennium komt het sociaal overleg weer op gang, maar wel op heel andere grondslagen dan vóór de economische crisis; de economische context mag er dan beter uitzien, hij is zeker niet te vergelijken met de groei van vóór het uitbreken van de oliecrisis.

1948-1973

In de eerste jaren van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, onder het voorzitterschap van F. Versichelen en P. de Grootte, gaat de aandacht hoofdzakelijk uit naar de uitbouw van de instelling en van zijn werking. Aanvankelijk komt de plenaire vergadering driemaandelijks, maar later maandelijks bijeen: daar wordt immers het grootste werk geleverd. De bevoegdheden en prerogatieven van het dagelijks bestuur blijven het voorwerp van discussie tussen de leden van groep A, die er een beperkte opvatting

over hebben, en de leden van groep B, die de zaken ruimer zien. In juni 1951 leidt een nieuwe discussie over de bevoegdheden van het dagelijks bestuur en over de noodzaak om een huishoudelijk reglement op te stellen tot de oprichting van een speciale commissie - samengesteld uit de gecoöpteerde leden - om het geschil te beslechten⁶⁷. Terzelfder tijd wordt besloten de plenaire vergadering vaker samen te roepen teneinde de leden "*in staat te stellen een meer actieve rol te vervullen en werkelijke debatten mogelijk te maken, niet alleen wanneer over een ontwerp van advies dient beraadslaagd te worden, doch ook tijdens de voorbereiding hiervan of zelfs, voordat een commissie met een bepaalde studie belast wordt.*" Dit standpunt beperkt de bevoegdheden van het dagelijks bestuur, dat niettemin wordt gemachtigd om het aantal leden van elke commissie vast te stellen, welke evenwel door bemiddeling van de ondervoorzitters worden aangewezen. De twistappel is de vraag of het dagelijks bestuur al dan niet nieuwe commissies mag oprichten. De vertegenwoordigers van groep A zijn van oordeel dat "*het toekennen van deze bevoegdheid aan het dagelijks bestuur niet wenselijk is daar de plenaire vergadering moet meester blijven over haar werkzaamheden.*" De vertegenwoordigers van groep B zijn meer bekommerd om doelmatigheid en om een verlichting van de procedure. Het is uiteindelijk op voorstel van A. Renard dat wordt besloten de speciale commissie op te richten.

Het resultaat is dat tien afdelingen worden ingesteld : organisatie van het bedrijfsleven, industrie, landbouw, financiën/krediet/belastingwezen, werkgelegenheid/werkloosheid/prijzen en lonen, distributie, vervoer, energie, buitenlandse betrekkingen, documentatie/statistiek/publicatie. In bepaalde gevallen vervullen deze permanente afdelingen de rol die de bedrijfsraden zouden vervullen als ze voor de betrokken sectoren zouden bestaan. De afdelingen bestaan uit vier leden die door elk van de ondervoorzitters worden aangewezen en die zich aanvankelijk niet mogen laten vervangen; vanaf 1953 zijn er ook plaatsvervangende leden.

De debatten, de misverstanden, de twisten over de rol van de instelling gaan onverminderd voort. In december 1951 uit A. Renard tijdens de plenaire vergadering felle kritiek op de werking van de raad en houdt hij een uiteenzetting over de volgens hem oorspronkelijke opdracht van de instelling: *“Wij geloven dat wij niet te ver gaan waar wij beweren dat de openbare mening en de geschiedenis de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven waarschijnlijk zullen beoordelen naargelang hij zich al dan niet zal bekwaam getoond hebben om dit fundamentele oogmerk te bereiken, oogmerk dat erin bestond de arbeiders op rechtstreekse wijze aan de leiding van het bedrijfsleven te laten deelnemen.”*⁶⁸ Hij baseerde zich daarvoor op het gedeelte over de economische democratie in de memorie van toelichting van het ontwerp dat bij de kamer was ingediend. Voorts onderstreept hij dat de Centrale Raad maar weinig om advies wordt gevraagd en dat *“de door de werkgeversgroeperingen gegeven adviezen meer gewicht hebben dan de adviezen van de Centrale Raad”*. En hij gaat nog verder: *“nooit hebben wij over onze adviezen iets vernomen”*. Kortom, volgens hem kan alleen worden geconstateerd dat de raadpleging van de sociale gesprekspartners een mislukking is. Hij wijt dat aan de houding van zowel de regering - die het niet de moeite vindt de raad om advies te vragen, hem de nodige middelen voor zijn werkzaamheden te geven of rekening te houden met zijn adviezen - als van de werkgeversafgevaardigden, die weigeren het resultaat van hun studies te delen met de vakbondsvertegenwoordigers. En Renard besluit als volgt: *“wij vragen iets anders te zijn dan een nutteloze instelling, een lichaam dat elf miljoen per jaar kost en het land niets opbrengt”*.

A. Cool (ACV) antwoordt daarop dat de raad nog jong is en een inwerkperiode doormaakt en dat zijn organisatie het niet eens is met Renard dat de balans volledig negatief is. Hij sluit zich wel bij de socialistische vakbondsman aan waar deze betreurt dat de regering de raad weinig om advies vraagt en stelt daar twee vragen bij: is het geen utopie zich alleen te willen buigen over het economische aspect van bepaalde materies en het sociale aspect ervan over te laten aan de Nationale Arbeidsraad die wordt

opgericht ? En bestaat er geen conflict tussen het ministerie van Economische zaken en de Centrale Raad, in die zin dat de ambtenaren van het ministerie vrezen dat ze bepaalde prerogatieven en bevoegdheden zullen verliezen ?

M. Van der Rest (VBN) geeft in feite een antwoord op beide uiteenzettingen van de vakbondsvertegenwoordigers : volgens hem is de samenstelling van de raad onverenigbaar met de taak die Renard hem zou willen zien vervullen. De leden van groep A hebben immers allen belangrijke verantwoordelijkheden in handelsondernemingen en kunnen maar in tweede instantie tijd vrijmaken voor hun beroepsverenigingen en in derde instantie voor de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Hij besluit als volgt : *“Ik denk, van mijn kant, dat onze beraadslagingen geen zin zullen hebben zolang het probleem der vertegenwoordiging van de belangen niet zal opgelost zijn, maar zulks doet een grondwettelijk probleem rijzen.”* Het meningsverschil over de rol en het belang van de Centrale Raad is frappant. Ook C. Everling (ABVV) heeft het over een mislukking : *“Ik heb reeds de voornaamste redenen aangeduid waarvoor wij hier komen : een materiële reden, die zich uit door stortingen op onze postchequerekening, en een morele reden : wij rusten hier uit. (...) Indien wij aan onze lastgevers nauwkeurig de waarheid zouden vertellen, zouden wij hen moeten teleurstellen en hun zeggen dat de structuurhervormingen, noch in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, noch in het merendeel der ondernemingsraden, toegepast worden. Wij menen dat het experiment bezig is te mislukken.”* Volgens hem moet de oplossing van de werkgeverswereld komen, die de nodige documentatie voor de werkzaamheden van de raad ter beschikking moet stellen, aangezien het secretariaat noch de ambtenaren van het ministerie van Economische zaken daartoe in staat lijken. Het is P. Finet (ABVV) die erin slaagt de gemoederen te bedaren door zijn vertrouwen in de instelling te bevestigen en de hoop uit te drukken dat de raad meer bevoegdheden zal krijgen inzake onderzoek van allerhande economische vraagstukken, m.u.v. het vraagstuk dat beide ledengroepen halsstarrig scheidt : dat van de verdeling van de opbrengst van de economische

bedrijvigheid. J. Moreau de Melen (middenstand), van zijn kant, rondt namens de werkgevers de scherpe kantjes wat af door te onderstrepen dat de reactie van Van der Rest een persoonlijke reactie was.

Het werkplan van de raad, het toekomstige huishoudelijk reglement, wordt – met inachtneming van enkele door het dagelijks bestuur voorgestelde amendementen – besproken tijdens de plenaire vergadering van 14 november 1951. Zowel groep A als groep B spreken hun waardering uit voor het werk van de gecoöpteerde leden, maar de werknemersafgevaardigden maken toch enig voorbehoud. A. Cool onderstreept dat het ACV het plan alleen goedkeurt omdat het experiment over achttien maanden loopt en het plan nadien kan worden gewijzigd.

P. Finet uit namens het ABVV bedenkingen bij de voorgestelde organisatie van het secretariaat, dat volgens hem meer mensen moet krijgen. Zijn standpunt wordt ondersteund door de secretaris van de raad, Ch. Roger, terwijl de vertegenwoordiger van de werkgevers, M. Van der Rest, erop wijst *“dat het werk niet door ambtenaren, maar door de leden van de raad dient gedaan te worden”*. P. Finet reageert daarop dat *“waar de werkgeversverenigingen over middelen beschikken die hen in staat stellen zich de diensten te verzekeren van een voldoende aantal deskundigen om zeer uitgebreide studies te ondernemen, zulk niet het geval is voor de arbeidersorganisaties.”* Het amendement van Finet wordt uiteindelijk verworpen met 20 stemmen tegen 20 en 5 onthoudingen : de opvattingen van de groepen A en B liggen duidelijk ver uiteen. In de definitieve versie van het reglement worden het secretariaat noch zijn bevoegdheden vermeld.

Vooraleer het huishoudelijk reglement definitief door de raad op 23 maart 1955 wordt goedgekeurd en bij koninklijk besluit van 10 mei 1955 wordt bekrachtigd, ondergaat het eerst nog enkele wijzigingen. De eerste, die wordt aangenomen op 10 december 1952, heeft betrekking op de samenstelling van de afdelingen (zie

verder). De tweede wijziging, op 4 maart 1953, betreft de bevoegdheden van drie afdelingen : vervoer, energie en financie-, krediet- en belastingwezen. Deze afdelingen krijgen de opdracht op te treden als vaste commissies zolang er voor hun sector geen bedrijfsraad is opgericht. Het uiteindelijke reglement, dat bij het koninklijk besluit van 10 mei 1955 werd gevoegd, werd later nooit meer gewijzigd. Dit is wellicht toe te schrijven aan het feit dat een procedure werd gekozen waarbij de raad zelf in ruime mate de regels van zijn werking kon bepalen en dat voorts werd besloten het reglement eerst uit te testen alvorens het bij koninklijk besluit te doen bekrachtigen⁶⁹. Een belangrijke bepaling van het huishoudelijk reglement is de aanwijzing van vier ondervoorzitters, op paritaire basis. Dat voor vier en niet voor twee ondervoorzitters wordt gekozen, is wellicht toe te schrijven aan het bestaan van twee grote concurrerende vakbondsorganisaties.

Volgens art. 27 van het huishoudelijk reglement bestaat het dagelijks bestuur uit de voorzitter, de ondervoorzitters en 8 andere leden die op voorstel van de ondervoorzitters door de vergadering worden aangewezen. De taak van het dagelijks bestuur wordt bepêkt tot wat is beschreven in de 9 paragrafen van art. 28 : het heeft een hoofdzakelijk administratieve bevoegdheid, met uitzondering van wat wordt gepreciseerd in de laatste twee paragrafen :

“ in spoedeisende gevallen of wanneer zulks gevorderd wordt, en in afwachting dat de raad, na een grondig onderzoek van het probleem, een omstandig advies zal kunnen uitbrengen hebben, een minister of het Parlement in kennis te stellen van de stand der werkzaamheden van een commissie, met dien verstande dat daarbij gepreciseerd wordt dat het niet gaat om een advies van de raad;

de andere bevoegdheden uit te oefenen die het eventueel van de raad zou bekomen.”

De vernieuwing van de leden van de raad wordt bemoeilijkt door de traagheid van de procedure tussen het verlopen van hun mandaat en de inwerkingtreding van het koninklijk besluit dat hun opvolgers benoemt. In april 1958 moet een list worden gebruikt om de leden van de vorige vergadering, die sedert 22 april van het jaar voordien geen deel meer uitmaken van de raad, maar niettemin de vergaderingen zijn blijven bijwonen en dus zijn blijven werken, nog te kunnen vergoeden : ze worden met terugwerkende kracht aangewezen als deskundigen. Aangezien de traagheid van de procedure volgens de Centrale Raad niet alleen administratieve problemen meebrengt, maar ook het aanzien van de instelling aantast, besluit de raad bij de regering de wens uit te drukken dat de vernieuwing van de mandaten zes maanden voor ze vervallen wordt aangevat en dat het koninklijk besluit tot benoeming van de leden van de raad maar in werking treedt op de dag dat het verschijnt⁷⁰.

Zoals ook in andere instellingen doet de systematische vertaling een aantal problemen rijzen. Nederlandstalige leden wijzen regelmatig op het ontbreken van simultaanvertaling van de debatten of op de laattijdige toezending van documenten in het Nederlands⁷¹.

Met Albert De Smaele als voorzitter komt de raad geleidelijk op kruissnelheid. De Smaele brengt zijn opvatting – die een uitvloeisel is van de debatten in 1948 – over de rol van de Centrale Raad in praktijk. In een in hoofdzaak gunstige economische conjunctuur leidt de steeds toenemende productie van goederen er automatisch toe dat steeds meer mensen een goede levensstandaard bereiken : Europa treedt in volle snelheid de consumptiemaatschappij binnen die van over de Atlantische oceaan werd ingevoerd. In dat kader wordt de welvaart voor allen volgens De Smaele alleen belemmerd door individueel egoïsme : *“Door het egoïsme van zijn bijzondere belangen staat de mens zijn eigen vooruitgang in de weg.”*⁷² en is het precies de taak van de Centrale Raad om ervoor te zorgen dat deze belangen worden overstegen.

Wanneer onderwerpen met een hoge ideologische lading, zoals de programmatie van de economie in 1959, worden besproken, blijkt het moeilijk de partijen tot verzoening te brengen. Zo dienen de leden van het ABVV tijdens de plenaire vergadering een amendement in op het desbetreffende ontwerpadvies, hoewel ze de door de werkgroep opgestelde tekst hadden goedgekeurd, wat betekent dat ze door het dagelijks bestuur van hun eigen organisatie waren teruggefloten. Voorzitter De Smaele dringt aan met het argument dat de minister heeft besloten de publicatie van de besluiten betreffende de programmatie uit te stellen tot de raad advies heeft uitgebracht, waarop R. de Staercke (VBN) een nieuw amendement indient tot schrapping van de vraag om systematische raadpleging van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Nationale Arbeidsraad en de bedrijfsraden. Dit geeft de leden van groep B natuurlijk vrij spel om te wijzen op de tegenstrijdigheid in het standpunt van de werkgevers, die met hun voorstel een van de waarborgen tegen de verstaatsing van de programmatie wegnemen. De houding van de werkgevers was wel begrijpelijk in het licht van het wantrouwen dat de industriëlen nog altijd tegenover de adviesfunctie voelden.

De vraag of de leden in eigen naam of als vertegenwoordigers van een vakorganisatie zitting hebben in de raad, blijft vele jaren open. Hoewel de leden van de raad in theorie in eigen persoon optreden en zelfs ook stemmen, waarbij elke stem wordt geteld, gebeurt het in de praktijk vaak dat een of ander lid zijn opdrachtgevers meent te moeten raadplegen alvorens zich uit te spreken. De indiening van nieuwe amendementen tijdens de bespreking van een ontwerpadvies in de plenaire vergadering mondt dan ook stevast uit in een mislukking als deze amendementen betrekking hebben op fundamentele vraagstukken. In de jaren vijftig zijn het meer de leden van groep B die naar hun hogere instanties verwijzen⁷³. Het komt ook voor dat een vertegenwoordiger van een organisatie moet stemmen namens een afwezig, door diezelfde organisatie aangewezen lid van de raad. Op zich heeft deze praktijk weinig gevolgen omdat de adviezen altijd alle standpunten en niet alleen

dat van de meerderheid vermelden. Toch werpt ze opnieuw de vraag op of de leden van de raad in eigen naam of alleen als vertegenwoordigers van een vakorganisatie optreden. Na een incident terzake in 1960, bij de goedkeuring van het advies betreffende de verlaging van de bouwkosten, wordt besloten dat het dagelijks bestuur de juiste aard van de hoedanigheid van lid van de raad zal vastleggen. Het dagelijks bestuur neemt uiteindelijk de beslissing dat een lid aan een ander lid een bijzondere volmacht kan geven wanneer het niet aan een stemming kan deelnemen. Daarmee wordt het persoonlijke karakter van het mandaat van lid van de raad duidelijk erkend.

Begin de jaren zestig verslechtert de sfeer van de debatten binnen de Centrale Raad onder invloed van de nieuwe maatschappelijke spanningen. Na de stakingen van 1960 komt er een grootschalige vernieuwing van de leden van de raad, die op gang wordt gebracht door het ontslag van A. Renard en A. Genot van het ABVV als gevolg van structuurproblemen binnen de organisatie na de stakingen. André Renard, adjunct-secretaris-generaal van het ABVV en André Genot, nationaal secretaris, dienen op 23 februari 1961 hun ontslag in bij het bureau van hun organisatie. Beide vakbondsleiders zijn van mening dat hun standpunten inzake federalisme (en ook inzake structuurhervormingen) niet overeen te brengen zijn met de functies die ze binnen het ABVV bekleeden. Hun ontslag heeft automatisch gevolgen voor hun andere mandaten (voor André Renard gaat het om zijn vertegenwoordiging in de volgende instellingen : Europees Economisch en Sociaal Comité, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, Controlecomité voor de Elektriciteit, Raad van bestuur van de BDOP, Nationaal Comité voor Economische Expansie, Hoge Raad voor het Technisch Onderwijs, Nationaal Comité voor Wetenschappelijk Onderzoek). Beiden behouden wel hun regionale mandaten. Het duurt nog tot het compromis dat op het buitengewoon congres van het ABVV van 21 en 22 juni 1963 (dus na de dood van André Renard) wordt aangenomen vooraleer de “renardistische” stroming opnieuw haar intrede doet in de bestuursorganen van de organisatie en in de verschillende mandaten die daarmee verbonden zijn.

Aangezien de regering volgens de raad niet de aandacht aan zijn adviezen besteedt die ze verdienen en bovendien werkt aan de oprichting van een Nationaal Comité voor de Economische Expansie, een tripartiet orgaan met deels dezelfde bevoegdheden als de raad, besluit hij een werkgroep in te stellen om de werking van de raad na twaalfjaar bestaan te evalueren⁷⁴. In mei 1960 wordt een missie naar Parijs gestuurd om de werking van de nieuw opgerichte Sociaal-Economische Raad van Frankrijk - met het statuut van derde kamer - te bestuderen. In het voorwoord van het verslag van 1961 over de werkzaamheden van de raad, heeft voorzitter De Smaele het over de activiteiten van de werkgroep i.v.m. de werking van de raad in het licht van een weinig optimistische diagnose van de adviesfunctie: *“Het ogenblik is thans aangebroken om te erkennen dat er behoefte bestaat aan een gemeenschapssolidariteit en om die solidariteit tot stand te brengen aan de hand van een economisch beleid waarvoor doelstellingen werden bepaald; deze gemeenschappelijke doelstellingen kunnen slechts het resultaat zijn van een redelijk werk van raadpleging en confrontatie. De adviserende functie, zoals die omschreven is in de memorie van toelichting bij de wet van 1948 tot oprichting van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de bedrijfsraden, had in die gemeenschappelijke deelneming, in die confrontatie moeten voorzien; in feite werd de in de wet tot uiting gebrachte wens tot nog toe slechts gedeeltelijk vervuld.”*⁷⁵ Volgens A. De Smaele heeft deze situatie drie oorzaken: ten eerste, het gebrekkige contact met de regering en het Parlement: *“De raad beschikt inderdaad over geen orgaan waar de voormannen van de vertegenwoordigde instellingen de regeringsvertegenwoordigers kunnen ontmoeten om, in akkoord met de regering, de planning der werkzaamheden op te maken en de resultaten ervan te bespreken”*. Ten tweede, het ontbreken van een technisch orgaan voor de uitwerking van de economische programmatie⁷⁶; het is wel zo dat het Nationaal Comité voor Economische Expansie pas is opgericht, maar de verdeling van de rollen en de aard van de contacten met de raad liggen nog niet vast. Ten derde, de splitsing van de adviesfunctie in verschillende eenheden, waardoor het hen aan *“glans”* en *“aantrekkingskracht”* ontbreekt.

Er rijst soms ook onduidelijkheid over de respectieve prerogatieven van de twee nationale adviesraden : wanneer de Centrale Raad zich bv. voor het eerst moet uitspreken over de verdeling van de prijsstijging van de sociale abonnementen van de NMBS, zijn vele leden van oordeel dat deze opdracht aan de Nationale Arbeidsraad had moeten worden toevertrouwd.

In 1963 vat de regering het plan op om de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Nationale Arbeidsraad en het Nationaal Comité voor Economische Expansie te fusioneren. Het wetsvoorstel vond blijkbaar zijn oorsprong in een vrij negatieve beoordeling van de werking van de Centrale Raad⁷⁷. Vanaf de maand maart maakt de raad zich zorgen over de vraag of hij zal worden geraadpleegd⁷⁸. L. Dereau (ACV) en R. Pulinckx (VBN) zijn van oordeel dat de beroepsorganisaties moeten worden geraadpleegd buiten het kader van de raad, aangezien deze laatste niet tegelijk rechter en partij kan zijn. Voorzitter De Smaele en professor Masoin (gecoöpteerd lid), daarentegen, verdedigen het idee dat de twee raden moeten worden geraadpleegd vooraleer enige discussie in het Parlement plaatsvindt.

Na de (tijdelijke) bevrozing van het fusieplan, krijgen de werkzaamheden van de Centrale Raad een nieuw elan, wat tot uiting komt in de duur van de vergaderingen en de lengte van de notulen.

In die periode ontstaan synergismen met de Nationale Arbeidsraad. Beide raden bevinden zich nu in het nieuwe gebouw aan de Blijde Inkomstlaan. Wanneer de Nationale Arbeidsraad ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord van 1969 wordt belast met het onderzoek van het werkloosheidsprobleem, besluit hij een beroep te doen op de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. De twee raden worden voorts bijgestaan door het Bureau voor Economische Programmatie, de RVA en de Adviserende Raad voor de Werkgelegenheid en de Arbeidskrachten (ARWA). Ze krijgen ook de gelegenheid om hun technische expertise en hun samenwerking

te ontwikkelen tijdens de – frequente – vergaderingen van de gemengde commissie Conjunctuur.

Het begin van de jaren zeventig is een periode van spanningen binnen de raad : hij moet zich opnieuw buigen over het moeilijke vraagstuk van de economische en financiële informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt overeenkomstig de conclusies van de Economische en Sociale Conferentie van maart 1970. Onder het beschermheerschap van de regering-Eyskens was deze conferentie tot de conclusie gekomen dat de democratisering van de economie moest worden verbeterd door niet alleen het probleem van de economische en financiële informatie, maar ook dat van het revisoraat en van de jaarrekeningen van de ondernemingen op te lossen. De raad slaagt er niet in een akkoord te bereiken ondanks de grote persoonlijke inzet van voorzitter De Smaele. Later neemt een – grotendeels vernieuwd – team van leden, onder leiding van een nieuwe voorzitter (J. Stassart) en geruggesteund door een nieuwe secretaris (F. Michielssen), de fakkel over in een context van verslechterend sociaal-economisch klimaat. Er komt uiteindelijk geen consensus tot stand en het koninklijk besluit van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden wordt aangenomen zonder de goedkeuring van de werkgeversvertegenwoordigers in de raad.

1974-1982

Vanaf 1974 heeft de economische crisis een directe impact op de kwaliteit van het overleg en zelfs van de raadplegingen. De werkgevers en de vakbonden stellen immers zeer contrasterende diagnoses over de economische crisis en kunnen het niet eens worden over de oplossingen. De collectieve arbeidsverhoudingen ondergaan diepgaande wijzigingen door de toenemende inmenging van de regering⁷⁹ en het centrum van de onderhandelingen verlegt zich van het interprofessionele nationale

niveau naar het sector- en ondernemingsniveau. In de volgende periode zal deze trend nog sterker worden.

In de Centrale Raad staan de structuurhervormingen nog altijd op de voorgrond. Overeenkomstig het koninklijk besluit van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden, moet binnen de Centrale Raad een opvolgingscomité worden opgericht, wat overeenkomt met een voorstel dat de Centrale Raad zelf had gedaan in een ontwerpadvies dat evenwel nooit vaste vorm kreeg⁸⁰. Het comité ad hoc wordt geïnstalleerd op 14 november 1975 en in zijn redevoering denkt minister van Economische zaken F. Herman de nieuwe instelling een grote ambitie toe : “ *Men zou dan ook kunnen denken dat deze instelling enkel een louter adviserende functie heeft voor een beperkt aantal welbepaalde problemen. Toch kan men er onmogelijk onderuit dat zij – door haar paritaire samenstelling, door de persoonlijkheid en de kwaliteit van de mensen die er deel van uitmaken – onvermijdelijk een status en een uitstraling zal krijgen die heel wat verder reikt dan de ogenschijnlijk strikt afgebakende bevoegdheden die de wet haar toekent.* ”⁸¹

In dezelfde periode komt de Centrale Raad iets meer in de kijker te staan; zo krijgt hij regelmatig vragen om informatie en interviews en blijken van waardering vanwege buitenstaanders. De plenaire vergaderingen, daarentegen, die door steeds meer absentieïsme worden getroffen, boeten aan belang in en er worden nog zelden echte discussies gevoerd. Het dagelijks bestuur, de motor van de activiteit van de raad, is de plaats waar de beslissingen worden genomen. Het gebeurt vaak dat de secretaris gelijktijdig twee convocaties verstuurt voor twee plenaire vergaderingen die met een tussentijd van een half uur plaatsvinden, teneinde geldig te kunnen beraadslagen als tijdens de eerste plenaire vergadering niet het vereiste quorum werd bereikt.

1983-1986

Vanaf 1982 (devaluatie van de frank met 8,5% in februari) herleeft de economie. Aan de hand van bijzondere machten neemt de regering maatregelen, o.m. inzake loonmatiging, om het herstel te bevorderen. De wet van 11 april 1983 voert een competitiviteitsnorm in : de groei van de Belgische lonen wordt beperkt tot het gewogen gemiddelde van de loonkosten bij de belangrijkste handelspartners en de regering wordt gemachtigd om bij besluit alle nodige maatregelen daartoe te nemen, na overleg met de sociale partners.

In dezelfde periode wordt ook opnieuw gepraat over de fusie van de nationale adviesraden : het onderwerp maakte deel uit van het regeerakkoord van 18 december 1981 (regering-Martens V van christen-democraten en liberalen). Op 15 januari 1982 wordt de Centrale Raad door minister van Economische zaken Eyskens terzake om advies gevraagd en twee weken later richt minister van Tewerkstelling en Arbeid Hansenne dezelfde vraag tot de Nationale Arbeidsraad. De dagelijkse besturen van de raden nemen het initiatief om een gemeenschappelijk advies uit te brengen. In dat eenparige advies⁸² van 28 juni 1982 worden een aantal problemen opgesomd die een fusie in de weg staan : verschillende bevoegdheden (de NAR kan cao's sluiten), verschillende samenstelling (50 leden bij de CRB, van wie 6 gecoöpteerd, tegenover 24 leden bij de NAR) en verschillende werkmethode (bij de CRB worden verdeelde standpunten individueel en bij de NAR per organisatie meegedeeld). Om die redenen wordt het onontbeerlijk geacht dat de twee nationale adviesraden afzonderlijke bevoegdheden behouden. De twee raden maken voorts van de gelegenheid gebruik om een versterking van hun bevoegdheden te vragen en een rationalisatie binnen de verschillende instellingen die na hen in het leven werden geroepen en gelijkaardige bevoegdheden kregen toebedeeld (Adviserende Raad voor de Buitenlandse Handel, Nationale Raad voor Wetenschapsbeleid, Raad voor Economische Geschillen, Nationaal Comité voor de Energie, Adviserende Raad voor de Werkgelegenheid en de

Arbeidskrachten enz.). En het advies concludeert als volgt : *“De raden tonen zich tot besluit, indien de regering dit standpunt zou bijtreden, bereid om actief mee te werken aan een grondige bezinning over een fundamentele herstructurering van gezamenlijke advies- en overlegorganen, hetgeen een volledig onderzoek van de opdrachten die deze thans te vervullen hebben alsmede een studie van de betrekkingen tussen het paritair en het drieledig overleg inhoudt.”*

In juli en augustus 1982 worden de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad belast met een studie over de herstructurering van de advies- en overlegorganen en ze brengen daarover in mei 1983 een gemeenschappelijk rapport uit. In dat rapport spreken ze zich uit voor een betere verdeling van de taken tussen de verschillende raden, met de nationale adviesraden als twee polen, een betere coördinatie van de taken en het wegwerken van overlappingsen, waarbij wordt aangetoond dat het samenbestaan van de Centrale Raad en de Nationale Arbeidsraad daar geen voorbeeld van is.

In een derde fase wordt de raden gevraagd concrete voorstellen te doen. Deze worden geformuleerd in een gemeenschappelijk rapport van 6 december 1983, waarin o.m. wordt onderstreept dat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven meer systematisch moet worden geraadpleegd over m.n. financiële vraagstukken en dat de ervaring met de speciale commissie voor de Distributie aantoont dat deze *“als inspiratiebron kan dienen voor het eventueel laten aanleunen van andere commissies en raden bij de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven”*⁸³. In het rapport wordt voorts gewezen op het probleem van de vertegenwoordiging van de social-profitsector in de advies- en overleginstanties.

Op voorstel van de toezichthoudende ministers sluiten de Centrale Raad en de Nationale Arbeidsraad een samenwerkingsprotocol, dat op 6 december 1983 tijdens een gemeenschappelijke plenaire vergadering wordt aangenomen en hoofdzakelijk praktische doelstellingen heeft : wederzijdse bekendmaking van de

adviesvragen, procedure om te beslissen of deze adviesvragen gezamenlijk, in samenwerking of afzonderlijk zullen worden behandeld, rationalisatie van de werking van de secretariaten, met o.m. gemeenschappelijk gebruik van de informatica. Zo te zien was dat protocol vooral bedoeld om tegemoet te komen aan de wil van de regering om de overheidsuitgaven te beperken, en op die manier elk toekomstig initiatief in de zin van een fusie van de raden te voorkomen.

1987-1998

Sedert 1986 hebben de sociale partners weer enige onderhandelingsvrijheid, evenwel met die randvoorwaarde dat, als ze het niet eens worden, de regering eigenmachtig maatregelen neemt.

Op 1 juli 1987 treedt het koninklijk besluit van 9 oktober 1986 houdende afschaffing van de bedrijfsraden en herstructurering van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, waarbij de bedrijfsraden worden omgevormd tot interne commissies van de Centrale Raad, in werking. Van 1948 tot 1972 waren acht bedrijfsraden opgericht, waarnaast de Centrale Raad beschikte over een speciale commissie voor de Distributie, een speciale commissie voor de Diamantsector en zes sectoriële groepen. Het koninklijk besluit van 1986 werd genomen in het kader van bijzondere machten en ter uitvoering van de in het St-Annaplan vastgelegde begrotingsbesparingen. Voor de Centrale Raad betekent dit dat het overleg voor alle sectoren voortaan in zijn midden plaatsvindt; bovendien worden de leden van de bijzondere raadgevende commissies door de Centrale Raad (dus door de ondervoorzitters) en niet langer door de Koning benoemd. De raad werd niet vooraf geraadpleegd over het koninklijk besluit; na de inwerkingtreding keurt hij in zijn plenaire vergadering van 10 december 1986 een tekst goed met als titel "Standpunt van de raad betreffende de herstructurering van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven", waarin hij voorstelt dat de samenstelling en de voorzitters van de bijzondere commissies in een eerste fase worden

behouden. Op het eerste gezicht lijkt het een beetje merkwaardig dat de Centrale Raad niet heeft geprotesteerd tegen een procedure waar hij buiten werd gehouden. In werkelijkheid hadden officiële raadplegingen plaatsgehad en stemde de oplossing overeen met de wens van de raad, die al verschillende keren de patsituatie had aangeklaagd : sedert meer dan vijftien jaar was geen enkele bedrijfsraad meer opgericht.

In januari 1989 machtigt de wet tot vrijwaring van het concurrentievermogen de regering om tussenbeide te komen wanneer de concurrentiepositie van het land wordt bedreigd en als de sociale gesprekspartners het niet eens worden over de maatregelen die moeten worden genomen. Deze wet is een voorbeeld van permanent overleg, waarbij de Centrale Raad de opdracht krijgt twee halfjaarlijkse verslagen en een jaarlijks advies uit te brengen. Dit doet het werkvolume van de raad aanzienlijk toenemen. De hervorming van deze wet door de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen heeft de interprofessionele sociale gesprekspartners actief betrokken bij de vaststelling van een maximummarge voor de loonstijgingen in het kader van de tweejaarlijkse onderhandelingen van een interprofessioneel akkoord. Door de raad de permanente opdracht te geven om de toestand van het concurrentievermogen in het oog te houden, heeft deze wet van de instelling een spil van het economisch beleid van de regering gemaakt, wat o.m. tot gevolg heeft gehad dat het werkvolume van de raad is toegenomen.

Ook de voorbereiding van de eenheidsmarkt en later van de Europese en Monetaire Unie heeft een nieuwe impuls gegeven aan de werkzaamheden van de raad.

Besluit

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven heeft zich geleidelijk opgeworpen als een essentiële schakel van zowel de collectieve arbeidsverhoudingen als de uittekening van het economisch beleid, zonder dat beide bevoegdheden los van elkaar kunnen worden gezien. Drie factoren waren essentieel en noodzakelijk voor deze ontwikkeling : ten eerste de ontplooiing van de legitimiteit van de instelling, vooral in de ogen van de regering; ten tweede, eerst de gewone capaciteit om binnen de raad studies te verrichten en nadien de verwerving van een echte technische expertise; en ten derde, de wil van de beroepsorganisaties om het spel van het overleg te spelen en – zo vaak mogelijk - compromissen te sluiten.

Deze factoren hebben zich het hele bestaan van de raad door ontwikkeld, maar hebben toch een aantal pieken gekend, waarvan de eerste zich voordeed in de tweede helft van de jaren vijftig : de instelling draait goed, de sociale partners hebben geleerd om in haar midden met elkaar te praten, andere structuren worden opgezet en het thema van de productiviteit doet zijn intrede in de raad, wat een ontplooiing van de studiec capaciteit van de raad vereist. De gemeenschappelijke verklaring over de productiviteit (1954) werd weliswaar buiten de raad opgesteld, maar betekende wel dat het begrip productiviteit ook binnen de vakbondsorganisaties een aandachtspunt werd en dat de bevoegdheid van de sociale gesprekspartners terzake door iedereen werd erkend. De jaren negentig waren een tweede hoogtepunt voor de raad dankzij, zoals hierboven werd gezegd, de afkondiging van de wet tot vrijwaring van het concurrentievermogen.

Ook andere factoren i.v.m. de werking van de raad zijn geëvolueerd. De mandaten van de leden van de raad, die in de beginperiode zeer strak waren, zijn versoepeld. Bovendien is de aanvankelijke situatie, waarbij elk lid van de raad het standpunt van zijn organisatie verdedigde, geleidelijk geëvolueerd tot een situatie waarin de werkzaamheden van de raad de opinie van de organisaties in niet

onbelangrijke mate helpen vormen : er heeft zich dus een omgekeerde beweging voorgedaan.

Benevens de adviezen zijn er ook de talrijke verslagen die worden opgesteld door de deskundigen van de raad. Deze verslagen zijn in beginsel studies over een welbepaald onderwerp, zoals het peil van de loonkosten, de bedrijfsfiscaliteit, de vooruitzichten van de Economische en Monetaire Unie voor de ondernemingen enz. Ze brengen de leden van de raad ertoe het ten minste eens te worden over een gemeenschappelijke manier om de problemen af te bakenen. Aangezien de verslagen geen standpunten bevatten, maken ze het mogelijk te ontsnappen aan het gebrek aan consensus dat er wel zou zijn geweest als de leden zich in een advies over de materie hadden moeten uitspreken.

De Centrale Raad fungeert tegenwoordig ook als informatieforum, zoals blijkt uit de talrijke hoorzittingen met deskundigen en uit de colloquia die de raad over actuele thema's organiseert.

Voetnoten

- ⁵⁷ Deze inventaris laat de adviezen van de bedrijfsraden en, later, van de bijzondere raadgevende commissies buiten beschouwing.
- ⁵⁸ Onder verplichte opdrachten moet worden verstaan : adviezen die de raad automatisch worden gevraagd krachtens wetsbepalingen : boekhouding van de ondernemingen, economische en financiële informering van de ondernemingsraden, werkgeversbijdragen in de prijs van de treinabonnementen, milieutaksen enz.
- ⁵⁹ Belgisch Staatsblad van 16 januari 1949
- ⁶⁰ Het begrip "meest vooraanstaande organisaties", dat in de oorspronkelijke wet van 20 september 1948 voorkwam, werd bij de wet van 17 februari 1971, art. 1, § 1, vervangen door het begrip "representatieve organisaties".
- ⁶¹ Nu worden de leden door het VBO voorgedragen met de instemming van de Kamers voor Handel en Nijverheid en Fedis.
- ⁶² Ingevolge de wet van 6 maart 1964 tot organisatie van de middenstand worden deze leden rechtstreeks voorgedragen door de Hoge Raad voor de Middenstand.
- ⁶³ Deze lijst werd opgesteld aan de hand van de gegevens uit de jaarverslagen van de secretaris van de raad. Het is mogelijk dat ze hier en daar onnauwkeurig is, aangezien niet alle wijzigingen tussen twee vernieuwingen van de leden van de raad in de verslagen werden opgenomen. Om redenen van discretie worden de functies van de leden van de raad binnen de organisaties die hen afvaardigen al enkele jaren niet meer in de jaarverslagen van de raad vermeld.
- ⁶⁴ Wet van 17 juli 1997 tot wijziging van de wet van 20 juli 1990 ter bevordering van de evenwichtige aanwezigheid van mannen en vrouwen in organen met adviserende bevoegdheid, *Belgisch Staatsblad*, 31 juli 1997
- ⁶⁵ Betwisting van de begroting 1952 door M. Van der Rest, CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 13 juni 1951*
- ⁶⁶ Koninklijk besluit van 19 december 1997 tot vaststelling van de vaste personeelsformatie van het secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, *Belgisch Staatsblad van 17 maart 1998*
- ⁶⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 13 juni 1951*
- ⁶⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 19 december 1951*
- ⁶⁹ Cf. *Huishoudelijk reglement van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven*, Brussel, 1955
- ⁷⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 23 april 1958*
- ⁷¹ Zie o.m. de opmerkingen van J. Keuleers in de notulen van de plenaire vergaderingen van 13 juni 1951 en 1 oktober 1952.
- ⁷² Installatierede van voorzitter A. De Smaele, CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 4 juli 1956*
- ⁷³ Zie bv. de bespreking van het advies betreffende de regularisatie van de economische expansie in juli 1959.
- ⁷⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 13 juli 1960*
- ⁷⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad van 1 juli 1960 tot 30 juni 1961*, pp. 7-8
- ⁷⁶ Er bestond nochtans een Bureau voor Economische Programmatie.

De ontwikkeling van de werking van de CRB

⁷⁷ Cf. *Le Conseil central de l'économie : fonctionnement réel et bilan d'activité; ses conséquences pour le Conseil économique et social projeté*. Courrier hebdomadaire du Crisp, 1964, nrs. 238 en 241.

⁷⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 15 mei 1963*

⁷⁹ In een interview van 6 september 1996 in *Le Soir* over het interprofessioneel akkoord van 1981, dat de sociale partners werd opgelegd, had ex-premier Martens het zelfs over een "révolte des hommes politiques" tegen een voorrecht dat in handen was gekomen van de sociale partners.

⁸⁰ Zie verder.

⁸¹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Redevoering van F. Herman, minister van Economische zaken*, 14 november 1975

⁸² met uitzondering van de onthouding van S. Plasschaert, geëcoopteerd lid

⁸³ NATIONALE ARBEIDSRAAD – CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Tweede rapport over de fundamentele herstructurering van de advies- en overlegorganen*, 6 december 1983, p. 11

De werkzaamheden van de CRB

Inleiding

De keuze van de onderwerpen werd bepaald door hun belang in de voorbije periode, maar ook door hun representativiteit in het geheel van werkzaamheden van de raad.

De structuurhervormingen

Krachtens de wet van september 1948 moest de raad zich uitspreken over de oprichting van elke bedrijfsraad en over de informering van de ondernemingsraden. Hij moest ook zijn advies geven over de instelling van andere structuren, zoals de Adviserende Raad voor de Energie (advies van 10 april 1957; koninklijk besluit van 17 juli).

De structuurhervormingen hebben zeer vaak heftige meningsverschillen tussen de leden van de raad veroorzaakt.

De bedrijfsraden

De instelling van de bedrijfsraden verloopt zeer traag; in de eerste levensjaren van de raad – zelfs de eerste weken al – geeft ze aanleiding tot talrijke discussies. Al van bij de bespreking van het wetsontwerp in 1948 was in het algemeen gebleken dat de vakbondsorganisaties een tiental (het ABVV 10, het ACV 11) bedrijfsraden wilden oprichten, terwijl de werkgeversorganisaties aan een veel kleiner aantal dachten (3 of 4 om mee te beginnen). Vanaf 1949 wordt de begroting van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven aangedikt met talrijke miljoenen voor de instelling van bedrijfsraden, zonder dat het geld kan worden besteed.

Van bij zijn oprichting werkt de Centrale Raad aan een advies over de bedrijfsraden. In het kader van dat advies, dat op 16 maart 1950 wordt uitgebracht, wordt gedebatteerd over de keuze tussen een verticale organisatie van de raden (met vertegenwoordigers van zowel de productie, de distributie als het vervoer in elke bedrijfsraad) en een horizontale structuur (beperkt tot de producenten van elke sector). Bovendien merken de leden van groep A op *“dat het zuiver paritair karakter, dat de wetgever aan de bedrijfsraden heeft willen geven, de moeilijkheden des te scherper heeft gesteld.”* Het advies van de Centrale Raad bevat het verslag van de terzake opgerichte

commissie, dat de instelling, op termijn, bepleit van zes bedrijfsraden : metaal (en metaalbewerking), brandstoffen en energie, vervoer, landbouw en voedingsindustrie, scheikunde en textiel en kleding. De commissie had zich evenwel beperkt tot een opsomming van de problemen die de instelling van deze raden zou doen rijzen – moesten landbouw en voeding worden gegroepeerd, hoe kon het probleem worden opgelost van de talrijke parastatale instellingen die in de vervoersector actief waren ? – zonder oplossingen voor te stellen, aangezien er toch geen akkoord bestond over de verticale of horizontale organisatie van de bedrijfsraden. De vertegenwoordigers van het VBN, de landbouworganisaties en het ABVV waren voorstander van een horizontale structuur, terwijl die van de distributie de corporatistische visie van verticale raden steunden. In zijn advies, dat het verslag van de commissie volgt, kiest de raad niet voor de ene of de andere opvatting, maar stelt hij voor dat onmiddellijk bedrijfsraden worden ingesteld voor metaal, scheikunde en textiel en kleding en dat binnen de Centrale Raad commissies worden opgericht om de problematiek van de bedrijfsraden nader te onderzoeken. De leden van de raad stellen voor om de samenstelling van de raden aanvankelijk te beperken tot de producenten; alleen de vertegenwoordigers van de distributie (handel en middenstand) steunen dat voorstel niet.

De eerste bedrijfsraad die wordt ingesteld is die voor metaal; hij bevat ook diverse leden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Er bestaan grote meningsverschillen over de hetzij verticale, hetzij horizontale organisatie van deze en toekomstige bedrijfsraden. Bovendien rijst een probleem i.v.m. de vertegenwoordiging van de bedienden. Volgens het ABVV is het aantal leden van de bedrijfsraad Metaal te klein om ook de bedienden te vertegenwoordigen en moet de Centrale Raad zich dan ook uitspreken voor een verhoging van dat aantal. Volgens de werkgevers gaat het om een intern probleem van de vakbondsorganisaties, waarmee ze zich niet willen bezighouden⁸⁴.

Bij wijze van compromis wordt besloten de minister aan te bevelen om te zorgen voor een adequate vertegenwoordiging van alle belangen.

In 1951 weigert de Federatie der Belgische Textielnijverheid aanvankelijk kandidaten voor te dragen voor de bedrijfsraad Textiel en Kleding. In een brief aan de minister van Economische zaken verdedigt ze haar standpunt met het argument dat wordt afgeweken van de geest die volgens haar leiders ten grondslag lag aan de opstelling en de goedkeuring van de wet van 1948: *“ De fundamentele dubbelzinnigheid draait om het uiteindelijk door de structuurhervormingen in het kader van de wet van 20 september 1948 beoogde doel. Deze hervormingen zijn ons drie jaar geleden voorgesteld geworden als een middel om de sociale vrede te verzekeren door op economisch gebied een samenwerking tussen werkgevers en werknemers tot stand te brengen. Onmiddellijk na het stemmen van de wet hebben woordvoerders van de verschillende sociale kringen herhaaldelijk in het openbaar verklaard dat de structuurhervormingen slechts moeten beschouwd worden als een eerste stap naar het medebeheer of naar de verwezenlijking van een arbeidsgemeenschap, ja zelfs naar de overdracht van het gezag en van de eigendom. In die omstandigheden mag men zeggen dat de geest die deze wet beheerst heeft niet meer gevrijwaard is⁸⁵. Deze houding weerspiegelt het nog altijd grote wantrouwen van de werkgevers, die in hun ogen een deel van hun autoriteit opgeven zonder daarvoor de zekerheid van een duurzame sociale vrede in ruil te krijgen. Dit gevoel werd zeker versterkt door de toenmalige context : het begin van de koude oorlog en de vernieuwde vrees voor het staatsocialisme.*

In maart 1954 zet A. Renard de mogelijke oprichting van een bedrijfsraad voor de Distributie opnieuw op de agenda met het argument dat de belangen van deze bedrijfssector van vakbondszijde noch van werkgeverszijde adequaat worden vertegenwoordigd in de Centrale Raad. De leden die de handel en de middenstand vertegenwoordigen, zijn daarentegen van oordeel dat de handelsondernemingen moeten worden vertegenwoordigd

in de bedrijfsraden die werden ingesteld voor de economische tak waarvan ze de producten afzetten⁸⁶. Ook hier rijst het probleem van de verticale of horizontale organisatie van de bedrijfsraden, dat de vakbonden verdeelt : het ACV is voorstander van een verticale structuur met corporatistische inslag, terwijl het ABVV de horizontale structuur verdedigt. Dit meningsverschil verzwakt de positie van de vakbonden tegenover de terughoudendheid van de werkgevers. Niettemin vertrouwt de raad het onderzoek van het vraagstuk toe aan de commissie voor de bedrijfsraden, wat op 23 maart 1955 uitmondt in een advies van de Centrale Raad over de instelling van een bedrijfsraad voor de distributie. Het advies vermeldt de algemene problemen waarmee de sector kampt, maar de leden raken het niet eens over de samenstelling en het statuut van het orgaan dat deze problemen moet onderzoeken. De vertegenwoordigers van het ABVV en de gecoöpteerde leden die wellicht door hen waren voorgedragen, houden het bij één enkele bedrijfsraad met de nodige bevoegdheden en middelen. De rest van de Centrale Raad is van oordeel dat de problemen van de distributie een interprofessioneel karakter hebben en bijgevolg een zaak zijn van de raad of van een in zijn midden opgerichte commissie. De minister van Economische zaken, die aanvankelijk voorstander was van een verticale organisatie van de bedrijfsraden en bijgevolg gekant was tegen de instelling van een bedrijfsraad voor de distributie, was ondertussen van mening veranderd, zoals hij verklaarde in de senaat⁸⁷. Toch sluit hij zich aan bij de meerderheid van de leden van de Centrale Raad en vraagt hij de raad op 4 juni 1955 een speciale commissie op te richten⁸⁸. Op 26 oktober 1955 keurt de plenaire vergadering van de raad een ontwerpstatuut voor deze commissie goed : de commissie zal haar adviezen rechtstreeks aan de minister toesturen. Aanvankelijk bestaat de speciale commissie voor de Distributie uit leden van de Centrale Raad en haar werkzaamheden worden opgenomen in het jaarverslag van de raad. Vanaf 1957 wordt het de plaatsvervangende leden van de commissie toegestaan geen lid te zijn van de Centrale Raad en te stemmen in afwezigheid van werkende leden.

Ook bij de oprichting van een bedrijfsraad voor de voeding rijzen een aantal vragen : moeten de distributeurs worden vertegenwoordigd en moeten er één of twee bedrijfsraden (landbouwindustrieën/voedingsindustrieën) worden opgericht. Het advies van de raad is verdeeld : vooral de leden die de industrie en de vakbonden vertegenwoordigen zijn voorstander van de oprichting van twee bedrijfsraden bij wijze van compromis, terwijl de landbouw- en middenstandsorganisaties, op enkele uitzonderingen na, maar één bedrijfsraad willen. De minister van Economische zaken acht het onmogelijk twee bedrijfsraden op te richten voor één enkele sector⁸⁹ en sluit zich bijgevolg aan bij het standpunt van de minderheid, zoals het in het advies van de raad is opgenomen. De raad moet zich vervolgens uitspreken over een ontwerp van koninklijk besluit tot oprichting van deze bedrijfsraad. In zijn unanieme advies van 23 mei 1956 bepleit de raad dat zijn bevoegdheden op landbouwgebied worden gepreciseerd. Ondertussen is gebleken dat het Verbond der Belgische Voedingsbedrijven fel gekant is tegen de instelling van deze bedrijfsraad. Het gaat dan ook in beroep bij de Raad van State na de publicatie van het koninklijk besluit van 1 maart 1957 tot oprichting van de bedrijfsraad voor de Voeding, die is samengesteld uit vertegenwoordigers van de voedingsindustrie en van de werknemers, maar ook van de distributie van landbouwproducten en voedingsmiddelen. De Raad van State verwerpt het verzoek op 4 september 1959.

In november 1954 wordt de raad om advies gevraagd over een ontwerp van wijziging van de koninklijke besluiten tot instelling van de bedrijfsraden, dat ertoe strekt het aantal leden te verhogen (om de vertegenwoordiging van de liberale vakbonden mogelijk te maken) en voor de bedrijfsraden andere regeringscommissarissen te benoemen dan die welke bij de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zijn aangesteld. De Centrale Raad besluit eerst de bedrijfsraden te raadplegen, waarna het dagelijks bestuur een ontwerpadvies opstelt. De bespreking ervan wordt evenwel verschillende keren uitgesteld door de afwezigheid van de

vertegenwoordiger van de ACLVB, A. Colle, die erop staat een gedetailleerde nota voor te leggen⁹⁰. Het advies van 26 oktober 1955 is uiterst voorzichtig: de raad constateert dat de ACLVB zowel in zijn midden als in de Nationale Arbeidsraad is vertegenwoordigd, is van oordeel dat elke organisatie die werkelijk representatief is voor de bedrijfstakken die onder de bevoegdheid van een bedrijfsraad vallen in die raad een vertegenwoordiging moet hebben en besluit dat de wet van september 1948 geen criterium bevat voor de aanwijzing van de meest representatieve organisaties in de bedrijfsraden. Volgens de leden is het de taak van de minister na te gaan “ *welke criteria tot een juiste vertegenwoordiging kunnen leiden.* ” Met uitzondering van A. Colle (ACLVB), J. Delruelle (VBN) en C. Dumont de Chassart (UPA), vragen de leden voorts dat deze criteria hen ter advies zouden worden voorgelegd. De voorgestelde wijziging i.v.m. de regeringscommissarissen wordt unaniem verworpen. In 1961 geeft de oprichting van de bedrijfsraad Leder aanleiding tot een nieuwe discussie over de vertegenwoordiging van de liberale vakbond.

Het gebeurt al eens dat de Centrale Raad een vraag van een bedrijfsraad in behandeling neemt: in 1958 gaat de raad, op verzoek van de bedrijfsraad Metaal, na met welke middelen het nationale zeevaartbeleid kan worden versterkt; op verzoek van de bedrijfsraad Bouwbedrijf bestuderen de afdelingen Financiën en Buitenlandse betrekkingen het delcrederebeleid⁹¹.

Het feit dat er begin 1961 nog maar zes bedrijfsraden zijn opgericht, waarvan er slechts vier werken,⁹² brengt de Centrale Raad ertoe een speciale commissie met het onderzoek van deze problematiek te belasten. Dat onderzoek brengt aan het licht dat de problemen i.v.m. de instelling van nieuwe bedrijfsraden en de optimale werking van de bestaande bedrijfsraden vaak te maken hebben met de samenstelling van de raden. De Centrale Raad doet de minister een aantal aanbevelingen terzake en stelt voor dat hij voortaan zou worden geraadpleegd over de toepassing van de koninklijke besluiten betreffende de bedrijfsraden.

In 1970 werkt de Centrale Raad aan een advies over de besluiten van de Economische en Sociale Conferentie i.v.m. de bedrijfsraden. Hij verzamelt daarvoor de standpunten van alle bestaande bedrijfsraden en richt een speciale commissie op⁹³. Ook het college van voorzitters en secretarissen van de Centrale Raad en van de bedrijfsraden onderzoekt de problematiek. Het advies van 18 december 1970 reikt de middelen aan om de werking van de bedrijfsraden te verbeteren : meer contacten tussen de bedrijfsraden en de regering tot stand brengen; speciale commissies binnen de bedrijfsraden instellen, waarin ook ambtenaren van de administratie zitting hebben; verplichte raadplegingen voor bepaalde vraagstukken organiseren; de bedrijfsraden betrekken bij de sectoriële planning. In het advies wordt ook gewezen op het gebrek aan personeel binnen de bedrijfsraden.

Dit laatste punt wordt ook onderstreept in een brief van 9 februari 1973 aan minister van Economische zaken W. Claes en in een tekst van 25 juni 1973 met als titel “*motie ter attentie van de regering betreffende het gevolg dat moet worden gegeven aan het advies van 18 december 1970 in verband met de bedrijfsraden, de vaststelling van de kaders van de verschillende raden en de uitvoering van de begroting voor 1973*”.

De informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt

Het eerste advies dat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven – op 21 december 1949 – uitbrengt, heeft betrekking op de informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt. Het bereiken van een akkoord over de tekst van een advies wordt vergemakkelijkt door het feit dat de Centrale Raad zich ook moet uitspreken over een ontwerpbesluit houdende uitvoering van art. 15, b) van de wet van 20 september 1948, dat al door het Algemeen paritair comité werd onderzocht. Op die manier kunnen groep A (werkgevers) en groep B (werknemers) verschillende amendementen voorstellen over de inhoud van de productiegegevens die aan de

ondernemingsraden moeten worden verstrekt. Bovendien wordt eraan herinnerd dat, als de raad niet tijdig advies uitbrengt, de regering er geen rekening mee zal houden. De opstelling van het advies neemt drie maanden in beslag, wat de leden van de raad in die tijd lang lijkt. De besprekingen in de daartoe opgerichte beperkte commissie hadden evenwel niet lang geduurd. Volgens de secretaris van de raad *“werd zeer nuttig werk verricht, daar een toenadering tussen de verschillende standpunten in de commissie werd tot stand gebracht. De secretaris vernam evenwel dat de leden van de commissie, zowel deze van de syndicaten als deze van de werkgevers, hun opdrachtgevers moeilijk hebben kunnen overtuigen van de noodzakelijkheid hunner wederzijdse toegevingen.”*⁹⁴

Het ontwerp van regentsbesluit wordt uiteindelijk niet aangenomen en de informatie aan de ondernemingsraden, die een zeer belangrijk onderdeel is van de structuurhervormingen, is een dermate delicate materie dat ze pas in de jaren zeventig opnieuw echt onder de loep wordt genomen. Op verzoek van de Economische en Sociale Conferentie, die op 23 februari en 16 maart 1970 bijeenkwam, moeten de nationale raden zich uitspreken over de inhoud van de informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt. De taak van de Nationale Arbeidsraad bestaat erin een onderzoek te wijden aan de informering en de raadpleging van de ondernemingsraden over de algemene vooruitzichten van en de werkgelegenheidsproblematiek binnen de onderneming en de conclusies van dat onderzoek om te zetten in een collectieve arbeidsovereenkomst. De Centrale Raad, van zijn kant, moet zich uitspreken over de economische en financiële informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt. Op voorstel van J. Rens, voorzitter van de Nationale Arbeidsraad, wordt een gemengde commissie “Informatie door de ondernemingen te verstrekken” opgericht⁹⁵. Het is de bedoeling, zonder dat dit op papier wordt gezet, dat de conclusies aan de Nationale Arbeidsraad worden meegedeeld, die ze dan in een collectieve overeenkomst zal omzetten. Deze procedure veronderstelt wel dat in de Centrale Raad een eenparig akkoord wordt bereikt. De commissie komt in

de loop van 1970 verschillende keren samen en buigt zich over het geheel van inlichtingen die de ondernemingen moeten verstrekken, ook aan de aandeelhouders, de raad van bestuur en het publiek in het algemeen. De afgevaardigden van de vakbondsorganisaties hebben echter alleen belangstelling voor de informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt. De debatten lopen soms hoog op, maar dit heeft blijkbaar minder te maken met de inhoud van de informatie dan met de mate waarin de werkgevers en de werknemers elkaar al dan niet vertrouwen. De werkgeversvertegenwoordigers blijven erop hameren dat het moeilijk is de vertrouwelijkheid van de aan de ondernemingsraden meegedeelde informatie te bewaren, waar de werknemersvertegenwoordigers aanstoot aan nemen⁹⁶. Naar het schijnt verkoos het dagelijks bestuur van de Centrale Raad zich niet met deze problematiek bezig te houden, in de hoop de schade te beperken die was aangericht door de meningsverschillen tussen de twee groepen in de commissie (in feite ging het om een conflict tussen het ACV en het ABVV, enerzijds, en het VBN, anderzijds; de andere leden van groep A waren niet geïnteresseerd). De commissie wordt niettemin voorgezeten door A. De Smaele, die tevergeefs een akkoord probeert te bereiken. Pas op 1 juni 1970 wordt het eerste schriftelijke voorstel ingediend door het ACV, hoewel het advies tegen 1 juli moet worden uitgebracht... Op 6 juli dient het VBN zijn eigen nota in, die de vakbondsorganisaties als een koude douche ervaren omdat ze er een blijk van wantrouwen in zien t.a.v. de ondernemingsraden; het gevolg is dat beide partijen zich harder opstellen⁹⁷. In september probeert het secretariaat een tekst op te stellen op basis van de voorstellen van het ACV en het VBN; het blijkt zeer moeilijk zulke tegengestelde standpunten dichter bij elkaar te brengen. Voorzitter De Smaele, die zich begint te ergeren en kost wat kost een advies tot stand wil brengen, lijkt geneigd de kant te kiezen van de vakbonden, in de ogen van het VBN tenminste: hij stelt immers voor gewoon te bepalen dat alle informatie die aan de raad van beheer wordt meegedeeld ook aan de ondernemingsraad moet worden verstrekt⁹⁸. De Smaele blijft erop aandringen dat het advies snel wordt afgerond en wijst erop dat

“op het hoogste vlak besloten werd dat een akkoord moet bekomen worden”⁹⁹. Tevergeefs.

Op 12 december 1970 stelt de commissie een eerste ontwerp op, dat tijdens de plenaire vergadering van 18 december 1970 wordt besproken. Onmiddellijk verklaren zowel de leden van groep A als de leden van het ABVV van groep B dat ze hun respectieve organisaties moeten raadplegen. Alleen L. Dereau van het ACV zegt de werkzaamheden van de commissie goed te hebben gevolgd en tevreden te zijn met het resultaat¹⁰⁰. Om tijd te winnen wordt besloten het ontwerp al in de juridische vorm van een collectieve overeenkomst te gieten terwijl de organisaties hun achterban raadplegen. Op 12 februari 1971 dienen de leden van het VBN een lange lijst van amendementen in, die ze als hun definitieve standpunt voorstellen. Volgens C. De Bièvre *“heeft de raad de keuze tussen het opstellen van een conventie op basis van de tekst van het VBN en het uitbrengen van een verdeeld advies”¹⁰¹*. Na die woorden acht A. Genot van het ABVV het nutteloos nog voort te werken. Had het VBN beslist dat beter geen akkoord kon worden gesloten? Er moet hierbij ook worden opgemerkt dat het ABVV weinig aan het debat had deelgenomen. Dat na bijna een jaar discussie geen akkoord kan worden bereikt binnen de Centrale Raad wordt als een grote mislukking voor de instelling beschouwd.

Ondertussen is het wel tot een akkoord gekomen binnen de Nationale Arbeidsraad, waar een overeenkomst wordt gesloten over de informatie waarvoor hij bevoegd is. In de cao wordt onderstreept dat de concurrentiepositie van de ondernemingen moet worden gerespecteerd, dat de ondernemingen niet onderling mogen worden gediscrimineerd en dat de informatieverstrekking er niet mag toe leiden dat beslissingsbevoegdheid wordt toegekend aan personen buiten de onderneming.

In dezelfde periode brengt de raad twee adviezen uit over verwante materies : over de jaarrekening en het boekhoudingsplan (12 juni 1972) en over het revisoraat (12 juli 1972). Wat het boekhoudkundig

plan betreft, beginnen de besprekingen in de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken opnieuw met de indiening van een nota waarin het ACV zijn standpunt verduidelijkt¹⁰². De goedkeuring van het voorstel van de leden van het VBN om de vierde richtlijn van de Commissie van de Europese Gemeenschappen m.b.t. de jaarrekening van de kapitaalvennootschappen als uitgangspunt voor de besprekingen te nemen, maakt het mogelijk op een neutraler terrein te werken en een serenere discussie te voeren. Het uiteindelijke advies stemt op verschillende punten met de richtlijn overeen. Ook het advies over het revisoraat komt in een rustiger sfeer tot stand. Het is evenwel verdeeld over twee belangrijke vraagstukken : de betrekkingen tussen de ondernemingsraad en de revisor en de institutionele organisatie van het toezichthoudend orgaan. Enkel groep B is van oordeel dat de werknemersvertegenwoordigers de mogelijkheid moeten hebben om alleen – zonder de directie – te vergaderen met de revisor. Ook over de samenstelling van het toezichthoudend orgaan verschillen de leden van mening.

In 1973 moet de Centrale Raad zich dringend uitspreken over het ontwerp van koninklijk besluit houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden. Het ontwerp, dat eerst aan de Raad van State was voorgelegd, werd teruggestuurd bij gebrek aan advies van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Dit verklaart waarom de raad zeer weinig tijd had om zich uit te spreken. Het is niet uitgesloten dat de procedurefout opzettelijk gebeurde. Eerst de Federatie der Chemische Nijverheid, in eigen naam, en vervolgens het VBO laten de raad weten dat ze gekant zijn tegen het ontwerp. Ze verzetten zich in het bijzonder tegen de bekendmaking van de aandeelhouders van de ondernemingen¹⁰³. Ze gaan evenwel akkoord met de instelling van een comité, binnen de Centrale Raad, dat de toepassing van het besluit moet evalueren, op voorwaarde dat *“zijn adviezen niet stelselmatig worden geïgnoreerd door de administratie.”* Het ACV verklaart in globo tevreden te zijn met het ontwerp, dat dringend als kb moet worden afgekondigd¹⁰⁴. Het advies dat de

raad op 11 juli 1973 uitbrengt, is vanzelfsprekend verdeeld : groep B keurt het ontwerp goed, terwijl de leden van het VBO betreuren dat ze met de rug tegen de muur worden gezet en niet over de nodige tijd beschikken om de tekst te onderzoeken en te amenderen; de andere leden van groep A verkiezen geen standpunt in te nemen. De debatten in de commissie en in de plenaire vergadering verliepen deze keer wel rustiger¹⁰⁵.

In een tweede fase brengt de raad advies uit over de organisatie van het comité ad hoc dat moeten worden ingesteld overeenkomstig het koninklijk besluit van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden. Aangezien het besluit op 1 januari 1974 in werking treedt, acht de raad het nuttig op 21 december advies uit te brengen in de vorm van een ontwerp van ministerieel besluit tot instelling van dat comité. Het zeer technische advies is unaniem.

De toepassing van het besluit van 27 november 1973 wordt een moeilijke zaak. In 1976 besluit de Centrale Raad, op verzoek van twee van zijn leden van het ACV, om uit eigen beweging advies uit te brengen over deze toepassingsproblemen. Om het advies zo eenstemmig mogelijk te maken, wordt besloten het te beperken tot de tekortkomingen van de overheid¹⁰⁶. De raad stelt in de eerste plaats aan de kaak dat er onvoldoende politieke wil bestaat, wat o.m. tot uiting komt in de laattijdige toezending van het - in theorie jaarlijkse - verslag over de toepassing van het besluit. Hij merkt voorts op dat de structuurhervormingen op het niveau van de onderneming een geheel vormen en dat de regering geen rekening heeft gehouden met zijn advies over de hervorming van het revisoraat. De raad wijst ook op de verlamming van het orgaan dat is belast met de controle op de tenuitvoerlegging van het besluit van november 1973 : ondanks de gebrekkige toepassing werd nog een enkel proces-verbaal opgemaakt. Bovendien drukt R. Loozen namens het ABVV de wens uit dat de overtredingen daadwerkelijk worden bestraft en dat de ambtenaren en de arbeidsrechtbanken

doorvoor samenwerken, maar dat idee wordt door de andere leden van de raad verworpen.

Wat het verslag over de toepassing van het besluit betreft, dat hem jaarlijks moet worden meegedeeld, brengt de raad op 8 mei 1978 uit eigen beweging advies uit over de vorm, de voorstelling en de inhoud van het eerste verslag dat hem in december 1976 met aanzienlijke vertraging was toegestuurd. Aangezien het advies van de raad eerder technisch is, wordt erin geslaagd eenstemmigheid te bereiken over niet alleen de vorm (vaste datum, voorstelling), maar ook de inhoud van de verslagen.

Het advies m.b.t. het tweede verslag over de toepassing van het besluit van november 1973, dat de Centrale Raad in januari 1980 wordt toegestuurd, is evenwel in verschillende opzichten verdeeld. De leden van groep B willen preciezer en gedetailleerder verslagen, terwijl die van groep A het onnodig vinden de bevoegde dienst te overbelasten. Meer ten gronde menen de werkgeversvertegenwoordigers, na het verslag te hebben gelezen, dat de wet – weliswaar onvolledig – wordt toegepast. De werknemersvertegenwoordigers, van hun kant, constateren dat het besluit van november 1973 dode letter blijft. Een en ander leidt tot een nieuwe frontale botsing tussen de twee groepen, waarbij de vakbondsvertegenwoordigers opmerken *“dat het tijd is dat de werkgevers voor hun verantwoordelijkheid worden geplaatst. Volgens hen is die verantwoordelijkheid groot : zij leidt tot een betreuenswaardige mentaliteit bij de werkgevers – een haast systematische en opzettelijke onverschilligheid ten opzichte van de wet – zowel als bij de werknemers – een gevoel van machteloosheid tegenover de niet-erbiediging van hun collectieve rechten. Dergelijke toestand, die niet langer kan worden geduld, werpt trouwens een bijzonder licht op de taal van sommige werkgeversorganisaties, die de volledige verantwoordelijkheid voor de huidige sociaal-economische moeilijkheden op de werknemers leggen of niet aarzelen een beroep te doen op hun verantwoordelijkheidsbesef of op hun gematigdheid.”*¹⁰⁷

Het advies over het derde jaarverslag is weliswaar meer gematigd naar de vorm, maar blijft sterk verdeeld, aangezien de werkgevers van oordeel zijn dat het besluit vrij goed wordt toegepast, terwijl dat volgens de werknemers helemaal niet het geval is...¹⁰⁸

De latere adviezen van de Centrale Raad over de verslagen betreffende de toepassing van het koninklijk besluit van november 1973 blijven verdeeld. Alle leden achten het weliswaar belangrijk dat de raad deze verslagen regelmatig en tijdig ontvangt, maar groep B is in het begin van de jaren tachtig van oordeel dat de essentiële bepalingen van het koninklijk besluit niet worden toegepast, meent in 1986-87 dat de situatie verbetert en wijst in 1989 op een nieuwe verslechtering. De leden van groep A, van hun kant, drukken de hele periode lang hun tevredenheid uit over de werking van het besluit en over de controle ervan. In 1988 besluit de Centrale Raad zich voortaan maar om de twee jaar uit te spreken. In maart 1992 brengen de leden van de Centrale Raad voor het eerst een eenparig advies uit over de verslagen die betrekking hebben op de periode van 1 mei 1981 tot 30 april 1991. Ze achten het m.n. noodzakelijk dat de bestaande reglementering wordt gecoördineerd, dat wordt verzekerd dat alle bedrijfsrevisoren hun verplichtingen naleven en dat de resultaten van de driejaarlijkse controles beter kunnen worden vergeleken. In een hoofdstuk "aanvullende opmerkingen" wijst de raad erop dat het onaanvaardbaar is dat het ondernemingshoofd zich ten aanzien van het personeel op het vertrouwelijke karakter van het geheel van de verstrekte informatie beroept. Dat de leden van groep A zich daarbij aansluiten is nieuw en is wellicht kenschetsend voor het nieuwe klimaat dat sedert het begin van de jaren negentig in de raad heerst.

Ondertussen heeft de raad zich ook moeten uitspreken over mogelijke interpretaties en wijzigingen van het besluit van november 1973. In april 1981 brengt hij een verdeeld advies uit over het begrip directiepersoneel dat voorkomt in art. 10 van het besluit. Enkele maanden later moet de raad zich uitspreken over

een reeks mogelijke wijzigingen van het besluit, waarvan sommige worden voorgesteld door minister van Economische zaken Willy Claes, maar andere aan zijn eigen beoordeling worden overgelaten. De commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken wijdt in de eerste helft van 1981 diverse vergaderingen aan de problematiek en het is helemaal geen verrassing dat de raad uiteindelijk een sterk verdeeld advies uitbrengt, waarvan de inleiding bovendien een vrij scherpe verklaring van de werkgeversvertegenwoordigers bevat : *“Op algemeen vlak zijn de heren ... van oordeel dat het verkeerd zou zijn te denken dat alle eventuele problemen in verband met de toepassing van het koninklijk besluit van 27 november 1973 alleen door de uitwerking van wettelijke en reglementaire teksten kunnen worden opgelost. De correcte toepassing van het voormelde besluit hangt zeker af van die teksten maar ook, en zelfs vooral, van een aantal factoren, in het bijzonder het sociaal klimaat en de inachtneming van, enerzijds, de eigen rol van de directie, en anderzijds, de regels van de noodzakelijke discretie. Voorts menen deze leden dat de omvangrijke informatie die tegenwoordig aan de ondernemingsraad moet worden verstrekt, het nut van deze informatie grotendeels beperkt.”*¹⁰⁹ Op dezelfde dag brengt de raad een soortgelijk advies uit *“betreffende het ontwerp van koninklijk besluit tot wijziging van het koninklijk besluit van 27 november 1973 met het oog op de voorlichting van de ondernemingsraden aangaande de getroffen maatregelen ter stimulering van de economische bedrijvigheid”*, waarvoor hij maar drie dagen de tijd heeft gehad. In het advies stellen de leden unaniem de “onaanvaardbare” omstandigheden van de raadpleging aan de kaak, maar raken het ten gronde niet eens over de wenselijkheid om het effect van de maatregelen tot aanmoediging van de ondernemingen mee te delen aan de ondernemingsraden.

Ongeacht de aard ervan, blijft de aan de ondernemingsraden te verstrekken informatie de leden van de raad verdelen. In 1980 moet de raad zich uitspreken over de bijkomende informatie inzake energieverbruik die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt uit een oogpunt van energiebesparing en -behoud. Alle leden van de raad gaan akkoord met het beginsel, maar alleen de

vakbondsvertegenwoordigers zijn van oordeel dat, in de ondernemingen zonder ondernemingsraad, de vakbondsafvaardigingen dezelfde informatie moeten krijgen. Bovendien eisen enkel de leden van het ABVV permanente toegang tot de energierekeningen en -balansen van de onderneming.

Het is alweer geen verrassing dat het advies dat de Centrale Raad op 15 oktober 1981 uitbrengt over het voorstel voor een richtlijn van de Europese Gemeenschappen inzake de voorlichting en de raadpleging van de werknemers in ondernemingen met een ingewikkelde structuur eveneens sterk verdeeld is.

Daartegenover staat dat de raad erin slaagt om bijna unanieme adviezen uit te brengen over de toepassing van het besluit van 27 november 1973 in de sectoren van de ziekenfondsen (27 januari 1983) en de ziekenhuizen (17 maart 1983). De leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen laten in de inleiding wel een waarschuwing opnemen, waarbij wordt bepaald dat de voor deze twee sectoren voorgestelde oplossingen niet mogen worden uitgebreid tot andere sectoren. De raad is het blijkbaar vrij gemakkelijk eens geworden over de toepassing van deze bepalingen op de social profit-sector, die op dat ogenblik geen vertegenwoordiger heeft in de raad. De adviezen worden telkens opgesteld met de hulp van deskundigen uit de sector zelf. In hetzelfde jaar wordt de raad ook geraadpleegd over de toepassing van het besluit in de sectoren onderwijs, verzekeringen en banken. Het advies over de onderwijssector is verdeeld doordat de ideologische scheidslijn tussen de onderwijsnetten afstraalt op de leden en een oud meningsverschil tussen werkgevers en vakbonden, nl. de informatieverstrekking binnen vzw's, opnieuw de kop opsteekt.

De raad wordt ook nog om advies gevraagd over de toepassing van het besluit in de sectoren universitair onderwijs (7 juni 1984), opvoedings- en huisvestingsinstellingen (3 december 1984) en beschutte werkplaatsen (24 maart 1986). Voor de laatste twee sectoren wordt een vrij ruime consensus bereikt.

De toepassing van het besluit op de banksector doet nieuwe moeilijkheden rijzen. Er wordt een voorontwerp van advies opgesteld door een speciale werkgroep, die bestaat uit vertegenwoordigers van de bankwereld en van de vakbonden, waarbij de ACLVB hetzelfde aantal afgevaardigden heeft als het ACV en het ABVV. Het spreekt voor zich dat de leden van groep A – in tegenstelling tot die van groep B – “*volledig*” het standpunt van de Belgische Vereniging der Banken onderschrijven, waarbij ze voorzichtigheidshalve onderstrepen dat het niet mag worden uitgebreid tot andere sectoren (advies van 10 december 1986). De adviezen over de toepassing van het besluit op de sector spaarbanken (1 juli 1988) en de sector openbare kredietinstellingen (22 december 1988) zijn in dezelfde zin verdeeld.

Begin de jaren negentig moet de Centrale Raad zich uitspreken over twee verwante materies. Het gaat om het advies van mei 1990 over het voorstel voor een Europese verordening betreffende het statuut van de Europese vennootschap en het voorstel voor een Europese richtlijn tot aanvulling van dat statuut m.b.t. de plaats van de werknemers in de Europese vennootschap en het advies van maart 1994 over een voorstel voor een Europese verordening betreffende het statuut van de Europese coöperatieve vennootschap en een voorstel voor een Europese richtlijn tot aanvulling van dat statuut m.b.t. tot de plaats van de werknemers in die vennootschap. Beide materies geven aanleiding tot nieuwe meningsverschillen tussen groep A en groep B.

In februari 1998 vraagt voorzitter van de senaat F. Swaelen het advies van de nationale adviesraden over een wetsvoorstel tot invoering van een stelsel van structurele participatie van de werknemers door de oprichting van een participatiefonds in de vorm van een coöperatieve vennootschap, dat de participatie-inbrengen die ten gunste van de werknemers worden gestort, beheert en belegt, in het kader van Europese aanbevelingen. Het gemeenschappelijke advies van 16 juni 1998 is verdeeld : de leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen zijn voorstander

van het beginsel en van de al bestaande systemen en spreken zich bijgevolg vooral uit over de toepassingsregels. De leden die de werknemersorganisaties vertegenwoordigen, daarentegen, uiten kritiek op de essentie zelf van het ontwerp en spreken daarbij een zeer ideologisch getint oordeel uit : ze achten het onaanvaardbaar dat aan een minderheid fiscale en parafiscale voordelen worden toegekend op een ogenblik dat de regering, bij gebrek aan middelen, niet in staat is een volwaardig werkgelegenheidsbeleid te voeren. De leden van de ACLVB stellen zich evenwel soepeler op en drukken hun belangstelling uit voor de formule.

Het steenkoolbeleid

Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog heeft België een verouderde steenkoolindustrie die kampt met zowel technische, sociologische als financiële problemen.

De toekomst van de steenkoolindustrie is dan ook een van de eerste vraagstukken waarover de Centrale Raad wordt geraadpleegd. Nog geruime tijd voor de steenkoolcrisis losbarst, brengt de raad in juni 1950 advies uit over de steenkoolprijzen. De te hoge prijzen verzwakken het concurrentievermogen van de verwerkende industrie, die moet opboksen tegen veel hogere energiekosten dan in de buurlanden. Het advies van de raad weerspiegelt de bekommelingen van het ogenblik en in het bijzonder de gehechtheid van België aan zijn enige nationale grondstof, die in alle sectoren van het economische leven rechtstreeks of onrechtstreeks een rol speelt. In zijn diagnose wijst de raad op de lagere loonkosten in het buitenland, de steenkoolsubsidies in andere landen, het systeem van de “dubbele prijzen” en stelt hij een aantal maatregelen voor om de situatie op korte termijn te verbeteren : verlaging van de fiscaliteit en van de sociale lasten, subsidiëring van de prijzen, gratis vervoer door de NMBS enz. Hij belicht evenwel ook de structurele factoren die het concurrentievermogen van de Belgische steenkoolmijnen aantasten : de specifieke geologische kenmerken van de Belgische steenkoollagen bemoeilijken de ontginning ervan en sommige installaties zijn compleet verouderd. Deze nadelen worden niet langer, zoals voor de oorlog, gecompenseerd door lage lonen. In het advies komt tot uiting dat de werkgeversgroep verdeeld is : de steenkoolindustrie pleit immers voor de toekenning van subsidies aan de verwerkende industrie, terwijl deze laatste liever goedkopere steenkool zou invoeren uit het buitenland¹¹⁰. Hoewel het advies van de Centrale Raad verdeeld is, stelt het niettemin een unanieme, moedige diagnose over de moeilijke situatie waarin de Belgische steenkoolmijnen zich bevinden. De regering geeft er evenwel geen gevolg aan, wellicht omdat het politiek gezien onmogelijk is er de vereiste conclusies uit te trekken.

Op 4 april 1951 spreekt de raad zich uit over het Schumanplan : voor de opstelling van dit wat complexe advies laat hij zich bijstaan door deskundigen en nodigt hij verschillende sprekers uit. In het advies spreken alle leden hun zorg uit over de overgangperiode en over de perequatie, maar ze verschillen van mening over de grond van het toekomstige verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal : de leden van groep A zijn van oordeel dat de bepalingen van het verdrag *“het initiatief en de verantwoordelijkheid der ondernemingen volledig aan banden leggen, aan de Hoge Autoriteit overdreven bevoegdheden verlenen en in feite tot een regime van volkomen geleide economie op het internationaal plan zullen leiden.”* De leden van het ABVV, daarentegen, menen dat het ontwerpverdrag te weinig bevoegdheden aan de instellingen geeft, terwijl de leden van het ACV een tussenstandpunt innemen, waarbij ze de bevoegdheden van de Hoge Autoriteit erkennen, maar voorstellen dat de ondernemingen of groepen van ondernemingen meer beslissingsbevoegdheid behouden.

Het advies van de Centrale Raad over het Schumanplan was nog gematigd, als men weet dat België de grootste tegenstander was van het aangekondigde dirigisme van de Hoge Autoriteit van de EGKS¹¹¹.

In mei 1955 vraagt de minister van Economische zaken het advies van de raad over het memorandum van de EGKS over het steenkoolbeleid. Door de complexiteit van het dossier wordt besloten aan elke in de raad vertegenwoordigde organisatie te vragen een nota op te stellen waarin ze haar standpunt over negen belangrijke punten uiteenzet, waarvan het secretariaat dan later een samenvatting zal maken. Deze procedure verloopt niet op wieltjes en de gevraagde nota's laten op zich wachten¹¹². Het blijkt uiteindelijk niet mogelijk alle standpunten te verzoenen, zodat het advies van 21 december 1955 op verschillende punten verdeeld is. De vertegenwoordigers van het ABVV betreuren dat niet duidelijk wordt afgebakend welk steenkoolbeleid de Hoge Autoriteit zal

voeren en menen zich dan ook niet volwaardig te kunnen uitspreken.

In 1957 wordt de raad om advies gevraagd over de oprichting van een Adviserende Raad voor de Energie. De raad is het met de minister eens over de opdracht van deze instelling, maar drukt de wens uit dat ze wordt opgenomen in de bestaande structuren inzake organisatie van het bedrijfsleven, dat ze paritair wordt samengesteld en dat ze wordt voorgezeten door de voorzitter van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Van bij zijn installatie bestudeert de Adviserende Raad voor de Energie de wenselijkheid van een conjunctuurbeleid dat gericht is op het aanleggen van steenkoolvoorraden. In zijn advies van 4 juni 1958 wordt het dilemma in duidelijke bewoordingen gesteld : ofwel meer voorraden, ofwel meer werklozen... Wanneer wordt berekend wat de Staat het meest zou kosten, komen de leden unaniem tot de slotsom dat voorraadvorming het interessantst is. Op 11 juni 1958 brengt de Centrale Raad een gelijksoortig eenparig advies uit over de conjunctuurontwikkeling in de steenkoolindustrie en inzonderheid over de financiering van de steenkoolvoorraden. Het advies van de raad gaat eraan voorbij dat het, door het verstrijken van de in het EGKS-verdrag bepaalde perequatieperiode, noodzakelijk is geworden een drastisch saneringsbeleid te voeren.

In zijn mededeling van januari 1958 over de conjunctuurontwikkeling was de raad nog van mening dat de problemen van de steenkoolindustrie eerder conjunctureel dan structureel van aard waren. Ook het advies dat aan het eind van het jaar over hetzelfde onderwerp wordt uitgebracht, heeft het over de financiering van de conjuncturele steenkoolvoorraden, waarop vooral de leden van groep A de aandacht vestigen, terwijl de leden van het ABVV onderstrepen dat de moeilijkheden van de steenkoolindustrie fundamentele structurele oorzaken hebben. Om het met de woorden van A. genot te zeggen : *“Indien de nationalisatiepolitiek niet te verwezenlijken is eist het economisch en sociaal belang van het land niettemin een grondige hervorming”*¹¹³. Het bureau

van het ABVV is uiteindelijk van oordeel dat zijn leden in de Centrale Raad onmogelijk hun goedkeuring kunnen hechten aan een advies dat *“zou kunnen laten geloven dat het mogelijk is de steenkolenindustrie in het kader der tegenwoordige structuur te saneren.”*¹¹⁴ De raad brengt dit nieuwe advies over de conjunctuur in de steenkoolindustrie uit op 17 december 1958, op een ogenblik dat de steenkoolvoorraden sedert het begin van het jaar meer dan vier keer zo groot zijn geworden. De raad is dan ook van oordeel dat voorraadvorming niet langer de enige oplossing is voor de steenkoolcrisis : hij stelt voor de invoer te blokkeren (binnen het raam van de EGKS) de binnenlandse vraag te stimuleren en een beleid van structurele saneringen te voeren. De leden van het ABVV keuren het advies evenwel niet goed : ze zijn van oordeel dat alleen de nationalisatie van de steenkoolmijnen de crisis kan oplossen. Het ABVV had het blijkbaar moeilijk om een vaste gedragslijn aan te nemen, aangezien zijn afgevaardigden eerst twee adviezen goedkeurden waarin maatregelen werden aanbevolen om de steenkoolcrisis op te lossen, maar nadien werd besloten dat alleen nationalisatie de steenkoolmijnen een overlevingskans kon geven.

In 1959 treft de crisis alle steenkoolbekkens van de EGKS. Ze woedt nog feller in België dan in de buurlanden, wat de regering ertoe brengt een drastisch saneringsplan op te zetten, waarbij de productiecapaciteit sterk wordt verminderd. Terzelfder tijd ontstaat het idee om het statuut van de mijnen te veranderen. Na de oorlog waren verschillende plannen uitgetekend om de organisatie van de productie te rationaliseren. Deze productie was zeer versnipperd in België, dat overigens het enige land van de EGKS was waar ze volledig in privé-handen bleef. De werkgeversfederatie Fedechar - de Belgische steenkoolfederatie - is resoluut gekant tegen deze herstructureringen en krijgt daardoor tegenwind van de steenkoolverbruikers, die verenigd zijn in de Unie van Belgische steenkoolverbruikers en -handelaars. De Mijnwerkerscentrale van het ABVV eist de nationalisatie van de sector, terwijl de Centrale der Vrije Mijnwerkers van het ACV voorstander is van rationalisatie, met het behoud van één

steenkoolmaatschappij per exploitatiebekken. In februari 1959 sluiten Fedechar, het VBN, de vakbondscentrales van de mijnen en de nationale vakbondsorganisaties een gemeenschappelijk protocol over de structuur van de steenkoolindustrie. Het is de bedoeling dat het protocol wordt omgevormd tot een conventie die de steenkoolsector een institutionele structuur moet geven die vergelijkbaar is met die van de elektriciteitssector, maar de onderhandelingen lopen vast. In het voorjaar van 1961 neemt het nieuwe kabinet van socialisten en christen-democraten, onder leiding van Théo Lefèvre, zich in zijn regeringsverklaring voor een Directorium voor de kolennijverheid op te richten, dat uitgebreide bevoegdheden inzake investeringen en handelsbeleid zou krijgen en dat zou bestaan uit industriëlen en vertegenwoordigers van de regering. Een ontwerp in die zin wordt in juli 1961 ingediend in het Parlement. Het krijgt kritiek van zowel rechts als links en van zowel de werkgevers, die het als een verkapte nationalisatie beschouwen, als – in mindere mate – de vakbonden, voor wie het niet ver genoeg gaat. Het ontwerp wordt uiteindelijk in een zwakkere versie aangenomen, aangezien het Directorium een tijdelijke crisisinstelling wordt. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven wordt niet betrokken bij de besprekingen ter voorbereiding van het protocol van 1959, noch bij de werkzaamheden die het protocol in een conventie hadden moeten gieten, noch bij de opstelling het wetsontwerp van 1961. Hoewel er geen sluitende verklaring is voor deze afwezigheid van de raad, heeft ze misschien te maken met de zuiver sectoriële aard van de problematiek. Toch hadden het gewicht van de steenkoolindustrie in België en de economische en sociale weerslag van de beslissingen die in de sector werden genomen, de raadpleging van de Centrale Raad verantwoord.

De invoering en de latere wijzigingen van de btw

Het btw-stelsel wordt ingevoerd op 1 januari 1971, nadat bijna tien jaar werd gedebatteerd over de wenselijkheid en de toepassingsregels ervan. De wil om de fiscaliteit te harmoniseren op het niveau van de Europese Gemeenschap is grotendeels verantwoordelijk voor deze hervorming van de indirecte belastingen en voor de keuze om diverse met het zegel gelijkgestelde belastingen te vervangen door een belasting over de toegevoegde waarde.

Al in 1960 had de Centrale Raad de wens uitgedrukt dat de omzetbelasting zou worden geharmoniseerd binnen de Europese Gemeenschap. Op verzoek van minister van Financiën A. Dequae brengt de Centrale Raad op 30 mei 1962 advies uit over de hervorming van de indirecte belastingen. De vraag van de minister had evenwel geen betrekking op de invoering van een btw-stelsel, maar wel op gedeeltelijke aanpassingen. In zijn eenparig advies somt de raad de voorwaarden op waaraan het systeem van indirecte belastingen moet voldoen : geen distorsies, eenvoudige structuur, duidelijkheid, zekerheid van opbrengst en juiste inning.

In november 1962 wordt de raad vervolgens door de minister om advies gevraagd over de harmonisatiemogelijkheden die op dat ogenblik worden besproken in de Commissie van de Europese Gemeenschappen. Uit het ontwerpadvies over de hervorming van de omzetbelasting, dat in maart 1963 wordt besproken, blijkt de voorkeur van de raad voor een belasting in het stadium van de kleinhandel. Na discussie in plenaire vergadering, bevat het advies van 7 maart 1963 verschillende standpunten : slechts 7 leden zijn voorstander van een dergelijk btw-stelsel (5 leden van groep B, een gecoöpteerd lid en een vertegenwoordiger van de landbouw)¹¹⁵.

De meeste werkgeversvertegenwoordigers en een aantal leden van het ABVV (R. De Schutter, R. Piette en J. Vansina) verkiezen een overgangsregeling waarbij de belasting in een keer wordt betaald. Voorts worden nog een aantal tussenoplossingen voorgesteld, waaruit blijkt dat de organisaties hun standpunten nog niet duidelijk hebben afgebakend. De debatten over het btw-vraagstuk zijn lang en moeilijk en stellen de technische expertise van het secretariaat in 1963 en 1964 sterk op de proef.

In april 1964 legt de secretaris-generaal van het ministerie van Financiën de vertegenwoordigers van diverse vakorganisaties een vragenlijst voor m.b.t. de toepassingsregels van een btw-stelsel in België. Deze verkiezen de discussie binnen de Centrale Raad te voeren, waar aan het licht komt dat de meeste leden het moeilijk vinden om de vragen te beantwoorden, aangezien het kader van de Europese richtlijn nog niet bekend is. In het advies van 24 mei 1964 wordt dan ook gewezen op een gebrek aan informatie terzake. Toch spreken de meeste werknemersvertegenwoordigers zich uit voor een Europees btw-stelsel, terwijl de werkgeversvertegenwoordigers er minder voorstander van zijn en het niet nodig achten deze hervorming onmiddellijk aan te vatten.

In april 1967 neemt de Commissie van de Europese Gemeenschappen een richtlijn aan die bepaalt dat uiterlijk 1 januari 1970 een btw-stelsel zal worden ingevoerd. In die context besluit de raad zich over de problematiek te buigen, waarop het dagelijks bestuur een verslag opstelt over de stand van de werkzaamheden m.b.t. bepaalde problemen i.v.m. de invoering van de btw in België, waarin de standpunten van de verschillende organisaties worden opgenomen (6 augustus 1968). Het gaat in feite om een initiatiefadvies van de raad, ook al draagt de tekst een andere naam. De leden van de raad zijn het eens over het toepassingsgebied en over de beperking van het aantal tarieven en vrijstellingen, maar verschillen van mening over de overgangsmaatregelen : de werkgeversvertegenwoordigers vragen dat voor de investeringen die bij de inwerkingtreding van het btw-stelsel al zijn gerealiseerd,

maar nog niet volledig zijn afgeschreven, een belastingonthefving wordt toegekend, terwijl de werknemersvertegenwoordigers een geleidelijke toepassing van het aftreksysteem verkiezen om “rekening te houden met de mogelijkheden van de schatkist”. Op dat ogenblik zijn de werkgevers het btw-stelsel veel geneger geworden en maken ze zich eerder zorgen over de vertraging die de toepassing oploopt; het standpunt van zowel het VBN als de middenstandsorganisaties is dus duidelijk geëvolueerd in vergelijking met de terughoudendheid die ze begin de jaren zestig t.a.v. een hervorming van de indirecte belastingen aan de dag legden¹¹⁶. Ondanks de werkzaamheden die de Centrale Raad terzake al had verricht, laat de regering na zijn advies te vragen alvorens het wetsontwerp betreffende de btw op 15 oktober 1968 in te dienen bij het Parlement. Voorzitter De Smaele heeft het daarover in zijn voorwoord bij het verslag 1967-68 over de werkzaamheden van de raad: *“De dialectiek van de sociale verhoudingen kent ups en downs in de efficiëntie van de dialoog; de ene administratie wenst de raadpleging, de andere vindt redenen om ze te verdagen. Het dagelijks bestuur van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven heeft een van die verdragingsmanoeuvres vastgesteld en betreurd bij gelegenheid van de voorbereiding van het wetsontwerp betreffende de belasting op de toegevoegde waarde. De raadpleging van de raad, waartoe in beginsel besloten was door de regering die het wetsontwerp heeft opgezet, werd verscheidene malen verdaagd en uiteindelijk heeft de raad het regeringsontwerp op eigen initiatief in behandeling moeten nemen. (...) De wetten van 1948 en 1952 houdende oprichting van de Sociaal Economische Raden van Advies zijn het resultaat van belangrijke onderhandelingen en van een werkelijk sociaal pact; zij moeten naar de geest worden toegepast.”*¹¹⁷

Na de indiening van het wetsontwerp tot invoering van het wetboek van de btw, is de grootste vrees van het publiek – zoals blijkt uit de media – en van de vakbondsorganisaties in het bijzonder dat de prijzen zullen stijgen. Aangezien de commissie Financiën van de Kamer informeel de wens had uitgedrukt de mening van de raad te kennen, werkt deze laatste snel aan een

advies, dat op 15 januari 1969 wordt goedgekeurd. De belastingonthefving voor de investeringen vormt een probleem en alle leden klagen erover dat tijdens de plenaire vergadering wijzigingen worden aangebracht in een tekst die ze bij hun opdrachtgevers hebben verdedigd. Aangezien de grootste vrees van groep B erin bestaat dat de prijzen na de invoering van het systeem zullen stijgen, komt het eenparige advies tegemoet aan de wensen van alle partijen : aftrek – zelfs a posteriori – van de op de investeringen betaalde belastingen bij de invoering van de btw en een algemene verlaging met 20% van de tarieven die in het wetsontwerp zijn vastgesteld, teneinde een plotselinge prijsstijging te vermijden. De raad merkt in dat verband op dat de regering de tarieven op een voldoende hoog peil heeft vastgesteld om de – naar verwachting aanzienlijke – fraude te compenseren...

Het advies van de raad heeft een bijzondere weerklank : het maakt de publieke opinie bewust van de gevolgen van de invoering van de btw, die tot dan als een eerder technische materie werd beschouwd. Van regeringszijde bestempelt eerste minister Eyskens het advies van de Centrale Raad als een "*curiosité*"¹¹⁸. Al gauw veroorzaakt de btw enige spanning tussen de partijen van de regeringscoalitie : de socialisten hebben meer oren naar de bekommelingen van de vakbondsorganisaties dan de christendemocraten. Toch worden de opmerkingen uit het advies van de raad overgenomen door het Parlement : er worden amendementen ingediend om de tarieven te verlagen en om de inwerkingtreding uit te stellen.

De regering houdt rekening met de door de raad uitgedrukte vrees inzake prijsstijgingen en vraagt een nieuw advies over het prijsbeleid in verband met de invoering van de btw. In een unaniem advies van 30 april 1969 herhaalt de raad zijn suggestie om de voorgestelde tarieven met ongeveer 20% te verlagen, stelt hij voor de prijzen excl. belastingen zo juist mogelijk te berekenen voor de producten waarop vroeger een zegelrecht werd geheven en dringt hij erop aan dat de ondernemingen correct worden geïnformeerd.

De tarieven die in het oorspronkelijke wetsontwerp waren vastgelegd, worden niet gewijzigd, maar de inwerkingtreding van de btw wordt met een jaar – tot 1 januari 1971 – uitgesteld. In de eerste maanden van 1970 wisselen vertegenwoordigers van de Centrale Raad (vooral leden van het dagelijks bestuur) en ambtenaren van het ministerie van Financiën geregeld van gedachten over de opbrengst van de btw. Deze zeer technische werkzaamheden brengen een grote eensgezindheid aan het licht¹¹⁹.

De invoering van de btw is voor de raad een gelegenheid om zijn autoriteit en zichtbaarheid te vergroten. De regering, die de raad links liet liggen op een cruciaal ogenblik van de opstelling van de wet, nl. vóór de indiening van het ontwerp bij het Parlement, ziet zich verplicht hem te raadplegen. Het advies van de raad krijgt een reële weerklank en draagt ertoe bij dat de belangrijkste punten van het ontwerp opnieuw ter discussie worden gesteld. Dat ontwerp wordt uiteindelijk niet fundamenteel gewijzigd, maar de toepassing van de wet wordt wel met een jaar uitgesteld en de sociale gesprekspartners worden betrokken bij de tenuitvoerlegging ervan. De raad heeft hier duidelijk een beslissende rol gespeeld : zowel dankzij de rechtstreekse invloed van zijn advies als via de standpunten van de in zijn midden vertegenwoordigde vakorganisaties, die in een tweede stadium wellicht druk hebben uitgeoefend op hun politieke medestanders.

De Europese eenmaking

België is een van de zes grondleggers van de Europese Gemeenschappen. Sedert het verdrag van Parijs van 18 april 1951 tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) en de verdragen van Rome van 25 maart 1957 tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EGA of Euratom), is België voortdurend betrokken geweest bij een institutionele ontwikkeling die diverse belangrijke fasen heeft gekend, waaronder : de Europese akte, die in werking is getreden op 1 juli 1987, het verdrag van Maastricht over de Europese Unie, dat werd ondertekend op 7 februari 1992 en in werking is getreden op 1 november 1993 en het verdrag van Amsterdam, dat werd gesloten op 16 en 17 juni 1997 en werd ondertekend op 2 oktober 1997. Dit laatste verdrag heeft geen einde gemaakt aan de institutionele ontwikkeling, die zich parallel met het uitbreidingsproces zal voortzetten.

Van het Schumanplan tot het verdrag van Rome (1950-1957)

In 1951 wordt de Centrale Raad om advies gevraagd door de verslaggever van het wetsontwerp houdende goedkeuring van het verdrag tot oprichting van de EGKS. Het ontwerpadvies terzake wordt vrij vlug daarna besproken op de plenaire vergadering van 26 september 1951¹²⁰. De leden beschikken over een tekst van M. Thomassen (ACV), waarin wordt uiteengezet waarom sommige leden geen enkel bezwaar hebben tegen de bekrachtiging van het EGKS-verdrag, alsook over een tekst van L. Canivet (VBN), die de reserves bevat die andere leden al sedert 4 april maken. Ten slotte is er een tekst van de commissie voor het Schumanplan, waarin de regering wordt verzocht onverwijld onderhandelingen aan te vatten over het belangrijke vraagstuk van de overdrachten. A. Renard (ABVV) merkt op dat de zaken sedert 4 april niet zijn veranderd, wijst nogmaals op *“de noodzakelijkheid de arbeidersorganisaties een effectieve deelneming aan de werkzaamheden van deze instellingen te*

verzekeren” en acht het niet nodig een nieuw advies uit te brengen. A. Cool (ACV), daarentegen, vindt dat er wel iets is veranderd, aangezien niet meer wordt gesproken over een ontwerp, maar wel over de wenselijkheid om een verdrag al dan niet te bekrachtigen. Hij merkt daarbij op dat het volgens hem wel degelijk moet worden geratificeerd en dat er een advies in die zin moet worden aangenomen. Thomassen houdt daarop een lang pleidooi voor de goedkeuring van zo'n advies : *“Wij beschouwen deze vraag, die bij ons weten de eerste is in zijn soort, daarom juist van kapitaal belang. Wij menen dat wij er ons niet kunnen en mogen aan onttrekken indien wij het nut en de noodzakelijkheid van het bestaan van deze raad zelf niet willen in twijfel trekken.”* Renard blijft evenwel bij zijn standpunt : aangezien het Parlement het verdrag niet kan amenderen, is het niet de taak van de Centrale Raad om zich voor of tegen de bekrachtiging uit te spreken. Hij wordt daarin gesteund door L. Cornil (VBN), die verklaart : *“Wij willen de verantwoordelijkheid van het Parlement ... niet dekken.”* De leden stemmen uiteindelijk in met een door Bekaert voorgesteld compromis : een brief aan verslaggever J. Duvieusart, waarin wordt verwezen naar het vorige advies en waarin wordt opgemerkt dat de bekrachtiging of niet-bekrachtiging van het voorgestelde instrument beslissingen van politieke aard vereist, die de - zuiver economische - bevoegdheid van de raad te buiten gaan. Dit is misschien een gemiste kans geweest om een advies te richten aan het Parlement en om het gewicht van de Centrale Raad als schakel in de besluitvorming te vergroten.

In 1952 moet de raad zich uitspreken over de concurrentiemoeilijkheden in het kader van de Benelux. Uit de discussie in de plenaire vergadering blijkt dat diverse leden komaf willen maken met de slechte indruk die de Benelux bij de Belgische bevolking had achtergelaten en dat ze het nut van de douane-unie willen bevestigen¹²¹. In het advies dat op 1 oktober wordt goedgekeurd, drukken de leden de wens uit dat een aantal door de Centrale Raad aangewezen personen als raadgevers worden betrokken bij de diplomatieke onderhandelingen met de Nederlandse regering. Op 14 oktober wordt op de interministeriële

conferentie van Knokke besloten een speciale commissie in te stellen, waarin vertegenwoordigers van de meest representatieve vakorganisaties van de drie landen een onderzoek zullen wijden aan de bestanddelen van het loon- en prijsbeleid. De raad wordt er door de minister van Economische zaken mee belast de Belgische delegatie samen te stellen. Er bestaat dus overeenstemming tussen de wensen van de raad en de politieke agenda. De delegatie, met leden van de Centrale Raad, wordt samengesteld in januari 1953.

In december 1952 besluit de raad, op initiatief van een van zijn leden, advies uit te brengen over de oprichting van een Europese landbouwgemeenschap. Binnen de afdeling Landbouw wordt daartoe een commissie ingesteld. Het ontwerpadvies wordt uitvoerig besproken op de plenaire vergadering van 4 maart 1953¹²². De leden die de landbouwsector vertegenwoordigen, zijn resoluut gekant tegen de instelling van een Hoge Autoriteit naar het voorbeeld van die voor kolen en staal, terwijl de werknemersvertegenwoordigers er voorstander van zijn. De leden van groep A die de industrie vertegenwoordigen, sluiten zich aan bij de landbouwers. Hoewel de verschillende partijen voorstellen het advies opnieuw te onderzoeken in de commissie, beroept de voorzitter zich op de beperkte adviestermijn om de stemming op te leggen over een advies dat verdeeld is over het institutionele aspect van de integratie. De raad gaat op dat ogenblik uit van de gelijktijdige oprichting van verschillende structuren voor een in zekere zin "sectoriële" Europese integratie, naar het voorbeeld van wat voor kolen en staal was gebeurd, en niet van de oprichting van een gemeenschappelijke markt, waarin het verdrag van Rome later zou voorzien. Het advies over de landbouwgemeenschap past dus niet echt in de politieke agenda van dat moment.

In oktober 1953 brengt de minister van Economische zaken de raad op de hoogte van de stand van de besprekingen met het oog op de totstandbrenging van een Europese politieke gemeenschap (waarvan de beginselen in augustus waren vastgelegd in Baden-

Baden) en vraagt hem advies uit te brengen over de economische en sociale bevoegdheden van die gemeenschap. De opstelling van het advies geeft aanleiding tot een brede raadpleging van de in de raad vertegenwoordigde vakorganisaties a.d.h.v. een door het secretariaat opgestelde vragenlijst. Dankzij het bestaan van de Centrale Raad kunnen de sociale gesprekspartners zich dus zeer vroeg in het proces tot opstelling van het verdrag van Rome over de totstandbrenging van een gemeenschappelijke markt uitspreken. De raad doet zijn uiterste best om een unaniem advies uit te brengen, aangezien het op ruime schaal zal worden verspreid¹²³. Het advies van 24 maart 1954 is ambitieus : de raad onderstreept het bijzondere belang van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie voor de economische integratie en spreekt zich uit voor vrij verkeer van kapitaal, personen, goederen en diensten, voor de gecoördineerde ontwikkeling van een sociaal beleid op Europees vlak en voor een zo ruim mogelijke Europese Gemeenschap die zich niet beperkt tot de landen van de EGKS. G. De Leener (gecoöpteerd lid en hoogleraar aan de ULB) is evenwel niet tevreden met de tekst; hij is immers van oordeel dat eraan moet worden toegevoegd dat de totstandbrenging van een politieke gemeenschap geen garantie is voor een hoge graad van economische integratie, die volgens hem moeilijker te bereiken is. Hij brengt als enige een negatieve stem uit. Het advies van de raad gaat zeer ver in de richting van de Europese integratie, maar de technische instrumenten die hij daartoe voorstelt, hebben geen enkele impact omdat de raad meer dan dertig jaar voorligt op de Europese agenda. Zijn advies verzekert de regering wel van de onvoorwaardelijke steun van de sociale gesprekspartners bij de onderhandelingen over de gemeenschappelijke markt en zet haar ertoe aan de Centrale Raad nauwer bij die onderhandelingen te betrekken.

In juli 1955 verzoekt de minister van Economische zaken de raad een contactgroep op te richten om de Belgische delegatie bij het na de Conferentie van Messina ingestelde comité bij te staan. Er wordt besloten dat het dagelijks bestuur van de raad de voorzitter van de

Belgische delegatie op zijn verzoek op de hoogte zal brengen van het standpunt van de raad en dat het vraagstuk van de Europese integratie nadien in zijn geheel aan de raad zal worden voorgelegd. Er zijn zes buitengewone vergaderingen van het dagelijks bestuur nodig om de vragenlijst van de Belgische delegatie te beantwoorden. Deze antwoorden worden niet aan alle leden van de raad meegedeeld¹²⁴, waarmee de plenaire vergadering voor het eerst in zekere zin buitenspel wordt gezet.

Om advies uit te brengen over het “Verslag van de delegatieleiders aan de ministers van Buitenlandse zaken”, laat de Centrale Raad zich, in het licht van de complexiteit van de materie, bijstaan door diverse experts. De raad was ook regelmatig in contact geweest met baron Snoy et d’Oppuers, de leider van de delegatie. In het advies van 23 mei 1956 komt tot uiting dat de raad ontgoocheld is over de beperkte integratie. De sociale gesprekspartners staan allen sceptisch tegenover een economische en sociale harmonisatie die louter voortvloeit uit het automatische spel van de economische krachten. Ze zijn evenwel verdeeld over de graad van supranationale overheidsinterventie die nodig is. Doordat de onderhandelingen nog aan de gang zijn, wordt de publicatie van het advies uitgesteld.

In juni wordt de Centrale Raad verzocht de vertegenwoordiging van de privé-sector bij de na de Conferentie van Messina geopende onderhandelingen te organiseren. De raad wijst daartoe twee vaste leden aan – één uit groep A (Melle Claessens, deskundige) en één uit groep B (A. Genot, ABVV) – die deel zullen uitmaken van de Belgische delegatie en een vijftiental deskundigen (8 voor groep A en 7 voor groep B) die de delegatie zullen bijstaan. Ook de secretaris van de raad, Ch. Roger, zal aan de vergaderingen deelnemen.

In januari 1957 neemt de Centrale Raad een voorstel aan voor het statuut van het Europees Economisch en Sociaal Comité dat in het verdrag zal worden opgenomen; dat voorstel wordt onmiddellijk meegedeeld aan de onderhandelaars op het Kasteel van

Hertoginnedal. Het voorstel, dat op een detail na unaniem wordt goedgekeurd, dringt erop aan dat het Economisch en Sociaal Comité initiatiefrecht krijgt en dat het in een hele reeks gevallen verplicht wordt geraadpleegd. De bepalingen betreffende het Economisch en Sociaal Comité in het verdrag tot oprichting van de gemeenschappelijke markt blijken uiteindelijk vrij dicht aan te leunen bij de aanbevelingen van de raad, maar geven het comité geen initiatiefrecht.

Vervolgens moet de raad zich uitspreken over de ontwerpverdragen betreffende de gemeenschappelijke markt en Euratom. Op dat ogenblik breekt de consensus : de leden van groep A willen dat beide verdragen terzelfder tijd worden bekrachtigd, terwijl de leden van groep B betwijfelen dat de gemeenschappelijke markt onmiddellijk kan worden verwezenlijkt en de oprichting van Euratom een dringender kwestie vinden. Tijdens de discussie op de plenaire vergadering heeft M. Puissant-Baeyens al gewag gemaakt van een onderhoud met minister van Buitenlandse zaken P. H. Spaak. Daar zijn de meningsverschillen binnen de raad ter sprake gekomen en Spaak heeft hem toevertrouwd dat hij de gelijktijdige ratificatie verkiest. Dit belet de leden van groep B evenwel niet om vast te houden aan hun standpunt¹²⁵. Aan de andere kant zien de leden van groep A niet de noodzaak in om Euratom een recht op industriële exploitatie te verlenen.

Het advies van 13 februari 1957 over de verdragen tot oprichting van de gemeenschappelijke markt en Euratom geeft aanleiding tot een discussie over het begrip pariteit. Een groot deel van het advies van de Centrale Raad heeft immers opnieuw betrekking op de samenstelling van het toekomstige Economisch en Sociaal Comité. Deze keer verzet de vertegenwoordiger van de landbouw, A. Conix, zich tegen een gelijke vertegenwoordiging van werkgevers en werknemers, omdat volgens hem op die manier de belangen van de zelfstandigen en van de kleine werkgevers die de landbouwers vaak zijn over het hoofd worden gezien. Wanneer A.

Genot van het ABVV opmerkt dat er in de industrie oneindig veel meer werknemers dan werkgevers zijn en dat de vakbonden desondanks het pariteitsbeginsel aanvaarden, staakt Conix zijn verzet¹²⁶. De raad brengt uiteindelijk een eenparig advies uit met de aanbeveling dat het comité paritair wordt samengesteld, maar de leden van groep A en groep B vinden het niettemin noodzakelijk dat bij het advies verklaringen met hun respectieve standpunten worden gevoegd. Gelet op het belang van het advies, wordt besloten de toestemming van de regering te vragen om het te publiceren.

De gemeenschappelijke markt (1958-1986)

In mei 1957 had de raad besloten een speciale commissie op te richten om een onderzoek te wijden aan twee adviesvragen van de minister van Economische zaken : over de gevolgen van de gemeenschappelijke markt voor de Belgische economie en over de problemen inzake omschakeling van industriële sectoren. De Nationale Arbeidsraad buigt zich over de sociale aspecten. Binnen deze commissie voor de Europese Economische Gemeenschap treden twee gecoöpteerde leden van de Centrale Raad, F. De Voghel en G. de Leener, op als deskundigen, waarbij ze – a.d.h.v. uiteenzettingen – de problemen duidelijk maken voor hun collega's. Het "*Inleidend verslag over de problemen welke de totstandbrenging van de gemeenschappelijke markt voor het Belgische bedrijfsleven doet rijzen*", dat in oktober 1958 wordt aangenomen, is wellicht het eerste grote verslag - dat een diepgaande technische expertise vergt - van de Centrale Raad. De conclusies van de studie zijn voorzichtig en zijn in globo optimistisch over de gevolgen van de invoering van de gemeenschappelijke markt.

De nationale adviesraden worden ermee belast de Belgische leden van het door het verdrag van Rome opgerichte Economisch en Sociaal Comité aan te wijzen. Op zijn plenaire vergadering van 22 januari 1958 vertrouwt de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zijn dagelijks bestuur deze taak toe¹²⁷. Het dagelijks bestuur stelt voor de delegatie een paritaire samenstelling van twaalf leden te

geven : zes vertegenwoordigers van de werkgevers en zes van de werknemers. De middenstandsorganisaties stemmen in met dat voorstel, op voorwaarde dat ze worden opgenomen in de werkgeversafvaardiging. Samen met het dagelijks bestuur van de Nationale Arbeidsraad legt de Centrale Raad een lijst met twaalf namen voor aan de minister van Economische zaken. Wellicht om rekening te houden met de praktijk in de andere vijf landen van de gemeenschappelijke markt, neemt de minister de voorgestelde lijst niet helemaal over, maar zorgt hij ervoor dat ook andere belangen worden vertegenwoordigd.

Terzelfder tijd moet de speciale Beneluxcommissie, die op 14 oktober 1952 werd ingesteld door de Conferentie van Knokke en op paritaire basis is samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgevers en de werknemers van de drie landen, zich uitspreken over het verdrag tot oprichting van de Benelux Economische Unie. De Belgische delegatie speelt een doorslaggevende rol in de opstelling van de statuten van de toekomstige Economische en Sociale Raad van de Benelux.

In die periode wordt het Europese integratieproces bijna “automatisch” ondersteund in de Centrale Raad, wat overigens ook het geval is op bijna alle niveaus van de Belgische samenleving. Getuige daarvan is de reactie van voorzitter A. De Smaele – bij de bespreking van het advies betreffende de programmatie van de economie in mei 1959 – op de opmerking van R. de Staercke van het VBN dat bij de opstelling van de algemene doelstellingen van de EGKS fouten werden gemaakt : hij acht het nl. *“ongewenst dat door de raad internationale instellingen zouden worden in het gedrang gebracht.”* Zijn standpunt wordt unaniem ondersteund¹²⁸.

Vanaf 1960 spreekt de raad (met uitzondering van de leden die de landbouw vertegenwoordigen) zich uit voor de uniformering van het stelsel van omzetbelastingen binnen de gemeenschappelijke markt. Deze wens wordt goedgekeurd op de plenaire vergadering van 13 juli 1960.

In de “*resolutie betreffende de bespoediging van de Europese integratie*” van 7 december 1960 eist de raad de onmiddellijke toepassing van de beslissingen die al op landbouwgebied werden genomen.

In 1975 wordt eerste minister L. Tindemans er door de staatshoofden en regeringsleiders van de Europese Gemeenschap mee belast een samenvattend verslag over de Europese Unie op te stellen. In het kader van de raadpleging van de representatieve organisaties, vraagt hij het advies van de twee nationale adviesraden. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad brengen op 5 december 1975 een gemeenschappelijk advies uit. Hoewel de raden het integratieproces blijven steunen – ook al is door het uitbarsten van de economische crisis een algemene ontzuivering i.v.m. de Europese integratie opgetreden - is het advies in verschillende opzichten verdeeld : de werkgeversvertegenwoordigers zijn meer voorstander van de markteconomie, terwijl de werknemersvertegenwoordigers een programmatie van het economisch beleid verkiezen. In het algemeen pleiten alle leden evenwel voor een versterking van de integratie, o.m. op fiscaal gebied. De vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties drukken de wens uit dat een nieuwe instantie wordt opgericht waarin de werkgevers en de werknemers paritair zijn vertegenwoordigd en die een daadwerkelijke bevoegdheid heeft.

Vanaf 1978 hebben, in de marge van het Economisch en Sociaal Comité, informele ontmoetingen plaats tussen de voorzitters en secretarissen van de nationale sociaal-economische raden. België is het enige land met een duale structuur Centrale raad voor het Bedrijfsleven/Nationale Arbeidsraad.

Op 7 juni 1984 brengen de Centrale Raad en de Nationale Arbeidsraad, op initiatief van beide dagelijkse besturen, opnieuw een gemeenschappelijk advies uit over de Europese integratie. In het advies wijzen de raden op de absolute noodzaak om een nieuwe

impuls te geven voor een versterkte integratie, te beginnen bij een strikte toepassing van alle bepalingen van het verdrag van Rome (o.m. de besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid in alle gevallen die het verdrag vermeldt). De raden achten het ook belangrijk om, via concrete maatregelen, zoals de afschaffing van de grenscontroles, de burgers meer het gevoel te geven dat ze bij de Europese Gemeenschap horen. Op economisch gebied moet een communautair industrieel beleid worden gevoerd. De raden pleiten voorts voor een verhoging van de Europese begroting. Dit advies, dat weliswaar unaniem is en de Europese integratie openlijk ondersteunt, is evenwel terughoudender in de maatregelen die het voorstelt dan de adviezen die de raden vroeger al hebben uitgebracht.

De eenheidsmarkt (1987-1992)

Op 18 oktober 1988 wordt in de raad een stuurgroep Europa 1992 ingesteld. Een nieuwigheid is dat de werkzaamheden van de Centrale Raad i.v.m. de Europese integratie niet langer worden beperkt tot het uitbrengen van adviezen of verslagen aan de regering, maar voortaan ook op de buitenwereld zijn gericht, met als doel de ondernemingen en het publiek te informeren.

In februari 1989 vraagt A.M. Lizin, staatssecretaris voor Europa 1992, de raad om advies over de mogelijkheid om in iedere ondernemingsraad een discussie te wijden aan de voorbereiding van de ondernemingen op 1992. Aangezien de raad weinig zin heeft om de doos van Pandora van de aan de ondernemingsraden te verstrekken informatie opnieuw te openen, onderstreept hij in zijn advies van 24 maart 1989 dat de al bestaande juridische instrumenten deze informering mogelijk maken. Hij gooit het dan ook over een andere boeg en stelt voor een bewustmakingscampagne op het getouw te zetten en een algemene handleiding op te stellen. De leden van de representatieve werknemersorganisaties dringen er evenwel op aan dat in het

advies wordt vermeld dat zij de regering voorstellen om de nodige juridische maatregelen te nemen, zonder evenwel het besluit van 27 november 1973 te wijzigen.

Het geheel van werkzaamheden van de Centrale Raad i.v.m. de voorbereiding van Europa 1992 wordt gecoördineerd door de bovengenoemde stuurgroep Europa 1992, die bestaat uit de sociale gesprekspartners en uit vertegenwoordigers van diverse instellingen en universiteiten en die permanent in verbinding staat met de regering. Het is onder leiding van de stuurgroep dat de rondetafelconferenties in het najaar van 1989 en in het najaar van 1990 worden georganiseerd.

De raad stelt technische verslagen op over de budgettaire gevolgen, de weerslag op de markt van de overheidsbestellingen, de indirecte fiscaliteit... Hij werkt nauw samen met de regering, met de betrokken administraties en met de diensten van de Europese Commissie. *“Ook daar moeten er absoluut nieuwe werkmethode komen. Aangezien zowel de behandelde onderwerpen als de onderhandelingen op EG-niveau voortdurend in beweging en zeer specifiek zijn, is het niet opportuun formele adviezen uit te brengen, met de technische procedures die daarmee gepaard gaan, zoals de raad sedert zijn oprichting in 1948 gewoon was. Het rechtstreekse overleg tussen de regering en de raden was dan ook van bij het begin soepel en vrij informeel, waarbij een open discussie en spontane reacties om de beleidsbepalers duidelijk te maken hoe de sociale gesprekspartners de zaken zien, werden verkozen boven strakkere standpunten, die minder gelegen komen in dit stadium van de onderhandelingen op EG-niveau.”*¹²⁹ De raad ondergaat dus een ware metamorfose : hij evolueert van adviesorgaan naar partner van de regering. Ook het paritarisme binnen de raad krijgt een andere dimensie : het is minder zichtbaar bij de opstelling van teksten, verslagen en adviezen, wat niet betekent dat het niet aanwezig is, maar het geeft de standpunten van de raad een grotere impact en een legitimiteit die zijn oorsprong vindt in zowel de goedkeuring van de sociale partners als zijn onafhankelijkheid tegenover de regering en de administratie.

De Economische en Monetaire Unie en de recente ontwikkelingen (1993-1998)

In het algemeen hebben de sociale gesprekspartners in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven de Europese integratie altijd sterk ondersteund.

Na de goedkeuring van het verdrag van Maastricht, richt de raad zijn aandacht op de toetreding van België tot de Economische en Monetaire Unie. Op 15 juli 1992 brengt de Centrale Raad een gedetailleerd advies uit over het door België aangenomen convergentieplan.

Hij slaagt erin een unaniem advies uit te brengen, waarin hij zijn goedkeuring hecht aan een plan van strenge begrotingsbeperkingen en op die manier zijn steun betuigt aan de regering: *“Net als de regering onderstreept de raad dat de geplande gezondmaking van de openbare financiën niet enkel opgelegd wordt door de criteria van het verdrag van Maastricht. Zelfs zonder die criteria dringt zich een sanering op met het oog op het definitief wegwerken van het sneeuwbaaleffect en van het koekoek-effect (verdringing van de sociaal economische en cultureel gerichte uitgaven door de uitgaven voor de rente op de schuld) en het scheppen van een nieuwe budgettaire ruimte.”*¹³⁰ Wat de toepassing van de convergentiecriteria van Maastricht betreft, werken de regering en de sociale partners binnen de Centrale Raad goed samen.

In januari 1997, in de lijn van zijn vorige werkzaamheden, doet de raad een voorstel over de harmonisatie van de belastingstelsels.

Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, vertrouwt minister van Economische zaken E. Di Rupo de raad plechtig de permanente opdracht toe om advies uit te brengen over alle materies betreffende de Europese opbouw die tot zijn bevoegdheid behoren. Hij verzoekt hem overigens onmiddellijk advies uit te brengen over de weerslag van de werking

van de Economische en Monetaire Unie op Belgisch economisch beleid. Het advies wordt gepubliceerd op 10 oktober 1998 en krijgt de volle aandacht van de media. Het is unaniem en betekent een nieuwe ondersteuning van het regeringsbeleid. De raad verheugt zich o.m. over de verdere terugdringing van het begrotingstekort, die gauw nieuwe speelruimte zal vrijmaken. Voorts vragen de sociale partners nogmaals om te worden betrokken bij de opstelling van alle economische beleidsmaatregelen die België op Europees vlak verdedigt.

In december 1998 brengt de raad uit eigen beweging advies uit over de verwezenlijking van de voorstellen van agenda 2000 : de raad spreekt zich uit voor de uitbreiding van de Unie, maar meent dat deze niet ten koste mag gaan van de verdieping van de Europese beleidsterreinen en van de economische en sociale samenhang. Hoewel dit advies van de raad niet was gevraagd, versterkt het niettemin de standpunten die de Belgische regering binnen de groep van 15 lidstaten inneemt.

Periodieke analyse van de conjunctuurontwikkeling en later van het concurrentievermogen

Vanaf het begin van de jaren vijftig wordt de productiviteit (op nationaal niveau) een belangrijk thema van zowel het economisch beleid als de debatten in de Centrale Raad. De periodieke evaluatie van de conjunctuur, een vaste opdracht die de raad op zich neemt, ontwikkelt de wetenschappelijke expertise van het secretariaat. Deze evaluatie zal er voor zorgen dat de raad, wanneer begin de jaren tachtig het begrip concurrentievermogen zich doet gelden, de plaats wordt waar de norm ervoor wordt vastgesteld en geëvalueerd.

De conjunctuurontwikkeling

In februari 1952 besluit de minister van Economische zaken de Nationale Commissie voor Industriële Productiviteit op te heffen en de bevoegdheden ervan over te dragen aan een binnen de Centrale Raad op te richten commissie. Het dagelijks bestuur oordeelt dat de productiviteit bij uitstek een vraagstuk van algemeen belang is en dat de Centrale Raad de aangewezen instantie is om het te bestuderen. Het resultaat is dat de industriële productiviteit deel gaat uitmaken van de bevoegdheden van de sociale gesprekspartners. Op de plenaire vergadering van 23 april 1952 wordt de commissie formeel opgericht. De productiviteit en de verhoging ervan (algemeen beschouwd en niet op het vlak van de onderneming of van een sector) is op dat ogenblik nog grotendeels braakliggend terrein en de technieken ter verbetering van de productiviteit worden vaak overgenomen uit de Verenigde Staten. *“Anderzijds bleek dat men nog niet algemeen overtuigd was van de uiteindelijke voordelen van de productiviteitsverhoging; in brede lagen van de bevolking bestaat zelfs vrees voor overproductie, werkloosheid, verhoogde arbeidsinspanning en onbillijke verdeling van de resultaten der productiviteitsverhoging. In dit verband werd gesuggereerd dat de vertegenwoordigers van de werkgevers en de*

werknemers, in de schoot van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, een gemotiveerde gemeenschappelijke principiële verklaring zouden afleggen, waarin duidelijk zou bepaald worden (...) welke hun houding is ten aanzien van de voordelen en de eventuele nadelen ervan en hoe ze de verdeling van de resultaten der productiviteitsverhoging opvatten.”¹³¹

Enkele weken later moeten de werkzaamheden van de commissie en de goedkeuring van de gemeenschappelijke verklaring worden uitgesteld omdat de verschillende organisaties nog over het vraagstuk moeten nadenken. De gemeenschappelijke verklaring over de productiviteit wordt uiteindelijk buiten de Centrale Raad gesloten, in 1954.

Eind november 1953 vraagt de minister van Economische zaken aan de raad om de ontwikkeling van de economische toestand te evalueren. In december stemt de raad in met de instelling van een vaste commissie die met die opdracht wordt belast, teneinde tegemoet te komen aan de vraag van de minister. Er wordt wel opgemerkt dat *“de taak van de Centrale Raad er niet in bestaat een diagnose van de conjunctuur te stellen, maar wel de reacties van zijn leden ten aanzien van de ontwikkeling van de conjunctuur bekend te maken”*.¹³² Al gauw blijkt evenwel dat er een schromelijk gebrek is aan documentatie. Een in dat kader opgerichte subcommissie besluit de leden een maandelijks nota over de economische toestand toe te sturen alsook een driemaandelijks bijlage met statistieken die het ministerie op verzoek van de Centrale Raad zal opstellen. Eveneens op uitnodiging van de raad zet de Nationale Bank een conjunctuurdiagnose op voor de textielsector en later ook voor andere sectoren. Het secretariaat stuurt de leden van de raad de eerste *“Notities betreffende de economische toestand”* in september 1954. De werkzaamheden ter voorbereiding van het eerste advies over de economische toestand beginnen in oktober 1954. Doordat het secretariaat van de raad blijkbaar niet over de nodige materiële middelen beschikt om alle vereiste documentatie te verstrekken, worden de werkzaamheden aangevat op basis van drie nota's, die door J. Desmarests (ACV), R. De Staercke (VBN) en C. Everling (ABVV)

worden ingediend. Het advies, dat op 23 maart 1955 wordt goedgekeurd¹³³, is een samenvatting van deze drie nota's. Op het vlak van de lonen wordt geen consensus bereikt : volgens de vertegenwoordigers van groep A is een loonsverhoging "*niet wenselijk*", terwijl groep B van oordeel is dat de gunstige economische conjunctuur "*sommige aanpassingen van de bezoldigingen mogelijk maakt*". Dit is het eerste van de vele meningsverschillen tussen de werkgevers en de vakbonden wanneer binnen de raad over de lonen wordt gedebatteerd.

In januari 1958 wijst de raad in zijn mededeling betreffende de conjunctuurtoestand opnieuw op de hiaten in de economische documentatie. Hij waarschuwt ook voor een aanzienlijke verslechtering van de economische indicatoren. De formulering van de tekst wordt evenwel afgezwakt "*teneinde de publieke opinie niet te verontrusten*"¹³⁴. De voorzitter wordt er wel mee belast de vrees van de raad mondeling mee te delen aan de eerste minister en aan de minister van Economische zaken. In hetzelfde kader besluit de raad een onderzoek te wijden aan de economische gevolgen van de wereldtentoonstelling.

De conjunctuuradviezen van de raad zijn herhaaldelijk verdeeld over de koers van het loonbeleid en zelfs over de diagnose m.b.t. de ontwikkeling van de lonen.¹³⁵ Om toch een minimum aan consensus te bereiken, wordt in 1963 besloten "*dat de commissie voor de Conjunctuur enkele vergaderingen zal wijden aan het interne onderzoek van een aantal begrippen als loon, winsten, productiviteit, nationaal inkomen alsmede van de waarde van bepaalde statistieken en andere, meer ingewikkelde technische hulpmiddelen die aangewend worden voor het bepalen van een modern economisch beleid. Deze studievergaderingen zouden het waarschijnlijk mogelijk maken bij volgende gelegenheden de werkzaamheden te bespoedigen, de te bespreken documenten grondiger te onderzoeken en de technische voorbereiding van de adviezen beter te verzorgen.*"¹³⁶ Deze beslissing verandert evenwel niet veel en de hele jaren zestig door zijn het de adviezen over de conjunctuur die aanleiding geven tot de langste debatten

in plenaire vergadering. Secretaris Roger moet de leden er regelmatig op wijzen dat ze een onderscheid moeten maken tussen het (technische) verslag van de commissie Conjunctuur (waarvan wordt aangenomen dat het objectief is) en het advies van de raad.

In 1964 brengt de raad advies uit over de concrete maatregelen die moeten worden genomen ter voorkoming van een toestand van open inflatie. De leden zijn het eens over de noodzaak om maatregelen te nemen, maar niet over de maatregelen zelf.

Een jaar later wordt de raad er door de minister van Economische zaken officieel mee belast het begrip productiviteit en de waarde van de statistieken terzake te onderzoeken. Dat onderzoek wordt toevertrouwd aan een commissie Productiviteit, die vertegenwoordigers van de Belgische Dienst voor de Opvoering van de Productiviteit (BDOP, opgericht in 1951) uitnodigt om deel te nemen aan haar werkzaamheden. Het advies van 1 juni 1966 omschrijft het begrip productiviteit als het verband tussen het product en de aangewende productiefactoren, maar spreekt zich niet uit over de causaliteit. Het wijst voorts op het tekort aan waardevolle statistische informatie, hoewel de leden van groep A onderstrepen dat het statistisch materiaal het niettemin mogelijk maakt a.d.h.v. bepaalde productiviteitsformules aanvaardbare benaderende waarden te verkrijgen. Met dat advies doet de productiviteit haar officiële intrede in de Centrale Raad. De sterke punten ervan zijn dat een oorzakelijk verband wordt gelegd tussen de verhoging van de productiviteit en de stijging van de levensstandaard en de werkgelegenheid en vooral dat wordt bevestigd dat de onderneming de geschikte plaats is om te discussiëren over de productiviteit en erop in te werken.

Van 1963 tot 1965 was de raad geraadpleegd over de ontwerpen van economisch budget, die bestonden in een programmatabel m.b.t. de gewenste economische ontwikkeling voor het volgende jaar. Deze tabel werd opgesteld op basis van de doelstellingen die de regering uitdrukkelijk wilde bereiken en van de economische

beleidsmaatregelen die ze daartoe wilde nemen. De adviezen van de raad over de ontwerpen van economisch budget hebben het hem mogelijk gemaakt ook advies uit te brengen over de ontwikkeling van de conjunctuur. Later wordt hij niet meer geraadpleegd over deze ontwerpen, maar blijft hij twee keer per jaar uit eigen beweging advies uitbrengen over de conjunctuurontwikkeling. Bij deze adviezen betreft hij overigens de Nationale Arbeidsraad, de bedrijfsraden en de werkgroepen voor de sectoren waarvoor er geen bedrijfsraad bestaat. Dankzij deze werkzaamheden kan de Centrale Raad een technische expertise ontwikkelen en wordt hij een onmisbare schakel in de uitstippeling van het economisch beleid.

Ontnuchterd door de mislukking van de raadpleging over de economische en financiële informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt, meent de commissie Conjunctuur, waarin ook drie leden van de Nationale Arbeidsraad en zijn secretaris zitting hebben, dat – aangezien de standpunten op het vlak van de lonen vaak uiteenlopen – de aandacht eerder moet worden toegespitst op de indirecte lonen en dat de directe lonen rechtstreeks door de sociale partners moeten worden geregeld, wat impliceert dat deze onderhandelingen niet in de raad worden gevoerd.¹³⁷

Gelijklopend met het onderzoek van de conjunctuurontwikkeling, interesseert de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zich in het bijzonder voor het werkloosheidsprobleem. In mei 1950 stelt hij een nota op met als titel “Kritiek op de regeringsintenties inzake de strijd tegen de werkloosheid”, waarin hij de regering aanbeveelt een beleid op lange termijn uit te stippelen en de werkloosheid niet louter als een conjunctureel, maar ook als een structureel fenomeen te beschouwen. In de tekst drukken de leden van de Centrale Raad voorts de wens uit dat de werkloosheidsstatistieken worden verbeterd, dat het verschil in werkloosheidsuitkering tussen mannen en vrouwen wordt weggewerkt (“*zij hebben gelijke rechten*”), dat de complexe wetgeving

wordt vereenvoudigd en dat iets wordt gedaan aan de gebrekkige opleidingsmogelijkheden. Deze wensen van de raad vonden nauwelijks weerklank bij de regering en de meeste problemen die hij in 1950 aan de kaak stelde, kenmerken het werkgelegenheidsbeleid overigens nu nog altijd.

In 1952 stelt de commissie voor de Werkloosheid een verslag op, dat in het kort wordt besproken op de plenaire vergadering van 23 april¹³⁸. Er wordt besloten aan de minister van Economische zaken te vragen dat de dienst die binnen zijn departement werd opgericht om een gecoördineerd werkgelegenheidsbeleid uit te stippelen, zou samenwerken met de werknemers- en de werkgeversvertegenwoordigers. De fiscale maatregelen die de regering in 1952 wil nemen, worden niet door de commissie Werkloosheid, maar wel door de commissie Nieuwe industrieën besproken. Kort daarop wordt het werkgelegenheidsbeleid eerder een bevoegdheid van de Nationale Arbeidsraad.

Bij de bespreking van het advies over het vijfjarenprogramma voor economische expansie in 1961 wordt gediscussieerd over het begrip “volledige tewerkstelling” : volgens de leden van groep A kan met 80.000 werklozen nog van volledige tewerkstelling worden gesproken, terwijl groep B 50.000 werklozen het maximum vindt. Aangezien ze het niet eens raken, wordt in het advies geen cijfer vermeld.

In 1969 bestudeert een gemengde commissie Centrale Raad/ Nationale Arbeidsraad het werkloosheidsprobleem op initiatief van voorzitter J. Rens van de Nationale Arbeidsraad. Ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord dat in het begin van het jaar was gesloten, moest de NAR de werkgelegenheids- en werkloosheidsproblematiek onderzoeken, waarvoor hij een beroep deed op de Centrale Raad, de RVA en de Adviserende Raad voor de Werkgelegenheid en de Arbeidskrachten.

Binnen het raam van de wet van 15 juli 1970 *houdende organisatie van de planning en de economische decentralisatie*, spreekt de raad zich in maart 1972 uit over de gewestelijke arbeidsbalansen, waarbij hij zich aansluit bij het advies van de Nationale Arbeidsraad, dat door zijn technische werkgroep Lonen-Tewerkstelling was opgesteld.

De evaluatie van het concurrentievermogen

Het thema concurrentievermogen duikt bij de Centrale Raad op in oktober 1976, met het verzoek van minister van Economische zaken F. Herman om de concurrentiepositie van de economie te evalueren. Het advies van 8 juli 1977 is verdeeld: het geeft gewoon de standpunten van het ACV, het ABVV en de werkgevers weer. De sociale gesprekspartners verschillen immers van mening over het begrip concurrentievermogen zelf. Volgens de vertegenwoordigers van het ACV gaat het om *“een misleidend begrip daar het een aggregaat is van een te verscheiden sectoriële, regionale en bedrijfsgebonden inhoud. Er moet dan ook het nodige voorbehoud gemaakt worden t.o.v. indexen, die meestal op basis van een beperkt aantal factoren een beoordeling over de competitiviteit geven.”* Ze interpreteren het begrip dus vanuit een structureel en sectorieel oogpunt. Volgens de werkgeversvertegenwoordigers wordt het *“bepaald door de prestaties van het Belgisch bedrijfsleven, op de internationale markten zowel als op de binnenlandse markt.”* De leden van het ABVV geven een definitie die zeer nauw aansluit bij die welke de politieke wereld in de jaren tachtig zal vastleggen : *“het vermogen om zich in de internationale economische context op de voordeligst mogelijke plaats te handhaven.”* Hoewel alle leden het belangrijk vinden dat de ontwikkeling van het concurrentievermogen regelmatig wordt gevolgd, zorgt de aaneenschakeling van standpunten - zonder enige inspanning om een consensus te bereiken - er wellicht voor dat de raad gedurende jaren niet meer wordt geraadpleegd.

In de jaren tachtig doet het begrip concurrentievermogen zich geleidelijk gelden en niet meer alleen op het vlak van de onderneming of van de sectoren, maar ook op interprofessioneel gebied, zowel in België als in de andere Europese landen.

Het concurrentievermogen komt weer op de voorgrond met de vorming van de regering-Martens/Gol van christen-democraten en liberalen¹³⁹. De wet van 11 april 1983 legt een norm voor het concurrentievermogen vast: de arbeidskosten mogen in België niet sterker stijgen dan het gewogen gemiddelde bij de zeven belangrijkste handelspartners. De raad wordt verzocht een technisch advies uit te brengen over de concurrentiepositie van de economie en over de impact van de regeringsmaatregelen. In het licht van de uitleg die A. Verplaetse, kabinetschef van de eerste minister, heeft verschaft, wordt op 19 december 1983 een technisch verslag betreffende de bepaling van de competitiviteitsnorm goedgekeurd. In het verslag verklaart de raad unaniem dat de in de wet vastgelegde norm zeker geen volledige indicator van de concurrentiepositie van de Belgische economie is, aangezien de loonkosten maar één van de factoren zijn. Vanaf dat ogenblik denkt de raad na over een nieuwe methode om het concurrentievermogen te evalueren. In januari 1984 richt de raad daartoe een commissie Concurrentiepositie op, waarvan het eerste verslag – dat wordt aangevuld met een technische nota – op 19 juni 1984 wordt goedgekeurd. Hoewel alle leden van de raad het erover eens zijn dat de waaier van indicatoren van het concurrentievermogen moet worden uitgebreid en ze zelfs een lijst van indicatoren opstellen met vermelding van alle beschikbare statistische bronnen, hebben de groepen A en B zeer uiteenlopende meningen over het gebruik dat ervan moet worden gemaakt. De werknemersvertegenwoordigers *“kunnen het er niet mee eens zijn dat competitiviteitsindicatoren gehanteerd zouden worden als een alibi om het economisch beleid te beperken tot een inkomensbeleid, dat (...) neerkomt op een beleid van loonmatiging”*. Ze voegen eraan toe dat het niet denkbaar is zich te beperken tot de analyse van de loonkostenontwikkeling. De werkgeversvertegenwoordigers, van

hun kant, wijzen erop dat de loonkosten de belangrijkste kostenfactor zijn voor de ondernemingen en dat de regeringsnorm, ook al is ze ontoereikend, niettemin een “*positieve benadering*” inhoudt.

De door de wet van april 1983 ingevoerde competitiviteitsnorm wordt verlengd voor de jaren 1985-1986. De Centrale Raad zet zijn werkzaamheden voort in de zin van een uitbreiding van de norm met andere factoren dan alleen de loonkosten. In zijn advies van juni 1986 wijst de Centrale Raad er nogmaals op dat het concurrentievermogen niet beperkt is tot de loonkosten. Doordat de vakbondsorganisaties en vooral het ABVV de norm te fel betwisten, wordt ze niet meer verlengd voor 1987 en 1988.

In oktober 1987 brengt de raad een unaniem advies uit over de opstelling van een analyseschema m.b.t. de concurrentiepositie van de Belgische economie, dat veel meer indicatoren dan alleen de loonkosten in aanmerking neemt.

De regering-Martens VIII (christen-democraten, socialisten en Volksunie), die aantreedt in mei 1988, zet zich onmiddellijk aan de opstelling van een nieuwe wet inzake concurrentievermogen. De raad wordt dringend om advies verzocht over het *ontwerp van kaderwet inzake de vrijwaring van het concurrentievermogen*. Het advies van 1 juli 1988 is volledig verdeeld: volgens de leden van groep A is de kaderwet “*van groot belang om vertrouwen te scheppen*” en vormt zij “*de wettelijke basis voor de overheid om in te grijpen wanneer er zich ontsporingen voordoen op het vlak van de concurrentiepositie*”. *De jaarlijkse evaluatie van de raad daarentegen moet haar rol van diagnose-instrument verder blijven spelen.*” De werkgeversvertegenwoordigers willen duidelijk niet dat de Centrale Raad een nieuwe bevoegdheid krijgt, nl. het overleg tussen sociale partners op gang brengen als de concurrentiepositie verslechtert. De leden van groep B, van hun kant, zijn van oordeel dat het ontwerp van kaderwet afwijkt van een aantal belangrijke principes die betrekking hebben op de autonomie van de interprofessionele onderhandelingen : “*Een*

kaderwet die de vrijheid van onderhandelen beperkt, is onaanvaardbaar. Door weer een loonnorm in te stellen, institutionaliseert de kaderwet het onder regeringsvoogdij plaatsen van de arbeidsverhoudingen.” Ze menen bovendien dat dergelijke bepalingen strijdig zijn met conventie nr. 98 van de Internationale Arbeidsorganisatie.

De ministerraad neemt nog dezelfde dag het wetsontwerp aan. Na de goedkeuring van de *wet tot vrijwaring van 's lands concurrentievermogen*, op 6 januari 1989, wordt de Centrale Raad de “hoeder” van de concurrentiepositie : op basis van vijf wettelijke criteria (uitvoerprestaties, loonkosten, financiële kosten, energiekosten en structurele determinanten) moet de raad oordelen over een eventuele verslechtering van het concurrentievermogen. Deze verslechtering is een feit als het eerste criterium - de exportprestaties in vergelijking met die van de buurlanden - en één van de andere vier criteria in het rood gaan. Vanaf het ogenblik dat de raad dit constateert, beschikken de sociale gesprekspartners over een maand om bijsturende maatregelen voor te stellen; als ze het na afloop van die termijn niet eens zijn geworden, kan de regering, met de toestemming van het Parlement, optreden. De Centrale Raad moet zich twee keer per jaar uitspreken : in een verslag en een advies vóór 31 maart en in een tussentijds verslag vóór 30 september van elk jaar. Het eerste verslag, dat op 24 maart 1989 wordt goedgekeurd, hanteert niet alleen de vijf criteria van de wet, maar ook nog een aantal andere. Aangezien de conjunctuur gunstig is, wordt in het bijgaande advies eensgezind onderstreept dat de exportprestaties zijn verbeterd. Door de techniciteit van de gegevens en doordat de raad zich op vijf statistische criteria moet baseren om het concurrentievermogen te evalueren, kan gemakkelijker een consensus worden bereikt dan wanneer hij zich had moeten uitspreken over ramingen van elke organisatie afzonderlijk.

In zijn eenparig advies van 12 maart 1993 concludeert de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven voor het eerst dat de concurrentiepositie van België is verslechterd. Aangezien de sociale partners het niet

eens raken over de remedie, besluit de regering de Maribel-subsidies te verhogen, aangezien het vooral de bedoeling is de loonkosten te beperken.

In november van hetzelfde jaar wordt het Globaal Plan aangenomen bij gebrek aan overlegakkoord over het ontwerp van sociaal pact inzake concurrentievermogen, werkgelegenheid en sociale zekerheid, welke domeinen traditiegetrouw tot de bevoegdheid van de sociale gesprekpartners behoren. Alleen de raadpleging van de Centrale Raad kan het de sociale gesprekpartners nog mogelijk maken hun advies formeel te kennen te geven. Krachtens *art. 89 van de wet van 30 maart 1994 houdende sociale bepalingen*, die het Globaal Plan ten uitvoer legt, moeten de nationale adviesraden het plan in 1995 aan een eerste evaluatie onderwerpen. De Centrale Raad brengt op 24 juli 1995 advies uit op basis van een verslag dat door een gemengde werkgroep was opgesteld. Dat verslag kwam tot stand in samenwerking met het Planbureau en verwees, bij gebrek aan andere gegevens, meestal naar de cijfers en vooruitzichten van deze instelling. In het laatste hoofdstuk van het advies drukken de leden van de raad tegengestelde meningen uit. De werknemersvertegenwoordigers zijn van oordeel dat de genomen maatregelen een zeer beperkte impact hebben op de werkgelegenheid doordat de verlaging van de werkgeversbijdragen niet gepaard gaat met aanwervingen en er een substitutieverijnsel optreedt, waarbij werknemers van de ene categorie naar de andere overgaan. Volgens hen kost een baan die in het kader van het Globaal Plan wordt gecreëerd gemiddeld 4,5 miljoen frank¹⁴⁰. Ze zijn het met het Planbureau eens dat het illusoir is te geloven dat de verlaging van de werkgeversbijdragen leidt tot een mechanisme van volledige zelffinanciering door het scheppen van banen. De werkgeversvertegenwoordigers, van hun kant, constateren dat de weerslag van het Globaal Plan bevestigt dat het een stap in de goede richting is, maar dat op basis van de studie van het Planbureau niet kan worden uitgemaakt welke maatregelen het efficiëntst zijn. Ze betwisten ook de geldigheid

van het door de vakbonden vermelde cijfer van 4,5 miljoen. Ten slotte onderstrepen ze dat de voorgestelde maatregelen dermate complex en talrijk zijn dat hun positieve impact eronder lijdt.

De raden besluiten hun advies met de eensgezinde opmerking dat het in het interprofessioneel akkoord 1995-1996 voorgestelde mechanisme van akkoorden ter bevordering van de werkgelegenheid, waardoor de werkgeversbijdragen worden verlaagd bij een nettotoename van de werkgelegenheid, een goede maatregel is.

Ondertussen had de Centrale Raad in maart 1995 opnieuw een advies uitgebracht waarin hij de verslechtering van de concurrentiepositie onderstreepte. De sociale partners wezen voorts op de noodzaak om de wet over het concurrentievermogen te herzien teneinde het nemen van preventieve maatregelen mogelijk te maken. Dit was al een vakbondseis in maart 1994 en vooral het ABVV had veel kritiek op de wet.

De Centrale Raad zet zijn werkzaamheden voort op basis van een nota die werd opgesteld door R. Tollet. De nota, met als titel "Voorstellen voor krachtlijnen van een hervorming van de wet op het concurrentievermogen", krijgt verschillende versies in het licht van de reacties en opmerkingen die tijdens de debatten werden opgetekend. Met zijn voorstellen wil de voorzitter de weg traceren naar een mogelijk compromis; hij wijst erop dat *"indien de sociale gesprekspartners, met de Emu in het vooruitzicht, het niet eens worden over de krachtlijnen van een hervorming van de wet op het concurrentievermogen, de overheidsinterventie in de loonvorming en de dualisering van de arbeidsmarkt onvermijdelijk zullen toenemen."* Het gaat er integendeel om *"de traditionele autonomie van het paritair overleg te waarborgen – door de overheidsinterventie te beperken tot uitzonderlijke omstandigheden – en ook onze indexeringsmechanismen in overeenstemming te brengen met onze Europese verbintenissen."* De voorstellen zijn de volgende :

- De collectieve onderhandelingen coördineren door een loonnorm vast te stellen op interprofessioneel niveau, welke de sectoren en de ondernemingen tijdens hun overleg niet mogen overschrijden. De nota overweegt de mogelijkheid van een indicatieve norm, maar wijst erop dat “ *in dit geval op termijn zou kunnen blijken dat, bij gebrek aan coördinatie van de collectieve onderhandelingen, de indexeringsmechanismen niet in overeenstemming zijn met de Economische en Monetaire Unie*”. In dat kader zou de Centrale Raad elk jaar een verslag kunnen opstellen over het loonbeleid (statistisch overzicht van de inflatievoet, collectieve onderhandelingen, wagedrift, flexibiliteit, enz.) en over de groei, de werkgelegenheid, de beroepsbekwaamheden, de aanpassing van de werktijd enz. In dat verslag zouden de ontwikkelingen in België worden vergeleken met die in de buurlanden.
- De werkgelegenheid ontwikkelen in tegenwicht voor de hervorming van de inkomensvorming. Het gaat erom de marges die in sommige sectoren of ondernemingen nog beschikbaar zijn, te gebruiken voor werkgelegenheidsprojecten.
- Rekening houden met andere structurele aspecten van het concurrentievermogen dan het loonpeil.

Deze nota krijgt niet het fiat van de sociale gesprekspartners en in maart 1996 neemt de Centrale Raad er gewoon akte van als een tekst die louter onder de verantwoordelijkheid van zijn voorzitter werd opgesteld¹⁴¹. Ze wordt wel meegedeeld aan de eerste minister en aan de sociale partners in het kader van de tripartiete besprekingen over het “toekomstcontract voor de werkgelegenheid”, die in februari zijn begonnen. De onderhandelingen over het toekomstcontract mislukken en de regering dient op eigen houtje een ontwerp van kaderwet in, dat later zal uitmonden in de kaderwet van 16 juli 1996 *tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen*. Deze wet schrijft de Centrale Raad en de Nationale Arbeidsraad voor om twee keer per jaar, vóór 31 januari

en 31 juli, een verslag op te stellen over de ontwikkeling van de werkgelegenheid en van de loonkosten in België en in de referentielanden. Het nieuwe mechanisme van preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen onderstelt de actieve medewerking van de sociale gesprekspartners bij de vaststelling van de maximummarge voor de op sectorniveau overeen te komen loonsverhoging : het mechanisme bepaalt immers dat de maximummarge voor de ontwikkeling van de loonkosten door het tweejaarlijkse interprofessioneel akkoord wordt vastgelegd. De sociale gesprekspartners baseren zich daarvoor op het gemeenschappelijk verslag van de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven over de ontwikkeling van de werkgelegenheid en van de loonkosten in België en in de referentielanden alsook op een technisch verslag van de Centrale Raad over de maximaal beschikbare marge voor de ontwikkeling van de loonkosten.

Als men het standpunt van de vakbondsorganisaties terzake in de jaren tachtig bekijkt (verzet tegen een competitiviteitsbeleid dat wordt beperkt tot een beleid van loonmatiging), kan men alleen constateren dat een grote weg werd afgelegd en kan men ook begrijpen dat de vakbonden en in mindere mate de werkgeversorganisaties het moeilijk hebben om zich de nieuwe regelgeving, die door hun opdrachtgevers werd besproken, eigen te maken. De Centrale Raad heeft hier blijkbaar een ware “pedagogische” rol gespeeld om de organisaties te doen aanvaarden dat de sectoriële onderhandelingen worden omkaderd door een interprofessionele loonnorm. De nieuwe wet staat de sociale gesprekspartners wel toe om in hun tweejaarlijkse verslagen rekening te houden met andere factoren dan de lonen om een afwijkende ontwikkeling in de referentielanden te verklaren. Er wordt immers erkend dat loonbeheersing niet volstaat en dat andere voorstellen kunnen worden geformuleerd om verbeteringen aan te brengen.

De regering geeft de sociale gesprekspartners nogmaals de mogelijkheid om zich uit te spreken over de inhoud van de marge voor de loonontwikkeling. In januari 1997 brengt de Centrale Raad een gedetailleerd advies uit terzake. Voor het overige wordt de kaderwet van 26 juli 1996 twee keer toegepast : de eerste keer in 1996, bij de onderhandelingen over een interprofessioneel akkoord voor 1997 en 1998 ; de tweede keer bij de onderhandelingen over een interprofessioneel akkoord voor 1999 en 2000. In 1996 raken de sociale gesprekspartners het niet eens over de loonmarge, die dan ook door de regering wordt vastgelegd voor 1997-1998. In 1998 sluiten de sociale gesprekspartners een interprofessioneel akkoord waarin de loonmarge als een referentie en niet als een toegestaan maximum wordt opgenomen.

De bescherming van het leefmilieu

Het milieuthema doet zijn intrede op de Belgische politieke scène in het begin van de jaren zeventig, in aansluiting op de wereldwijde bewustwording terzake¹⁴². In de jaren tachtig worden de milieuproblemen besproken op internationale vergaderingen onder leiding van de VN. De bescherming van het leefmilieu wordt als een essentiële doelstelling van de Europese Gemeenschap opgenomen in de Europese Akte van 1987 en in het verdrag van Maastricht. In het begin van de jaren negentig werken de Europese Commissie en het Europees Parlement ijverig aan een richtlijn over het wegwerken van afval. Sedert 1991 verdedigt de Europese Commissie ook het idee van een belasting op de uitstoot van CO₂, maar in 1993 blijkt dat de Europese Raad onmogelijk met zo'n belasting akkoord zal gaan.

In België wordt in 1972 een Ministercomité voor het Leefmilieu opgericht en ziet de ministerbevoegdheid inzake milieu het daglicht in de regering-Leburton (1973-1974). In de *bijzondere wet tot hervorming der instellingen* van 8 augustus 1980 wordt het milieu voor het eerst als een autonome (en gewestelijke) materie beschouwd. In het begin van de jaren negentig worden zowel in Vlaanderen, Wallonië als Brussel verschillende akkoorden inzake afvalverwerking gesloten tussen de overheid en privé-ondernemingen. De problematiek van de milieubelastingen – waarbij aanvankelijk wordt gesproken over een heffing op de CO₂-uitstoot – wordt vanaf 1990 bestudeerd door het Planbureau. Dan al spreekt het Verbond van Belgische Ondernemingen zich uit tegen de invoering van elke vorm van milieubelasting.

Het milieubeleid is een nieuwe materie voor het bevoegdheidsgebied van de sociale gesprekspartners en voor de Centrale Raad : op 31 mei 1991 brengt de raad advies uit over het wetsvoorstel Vanhorenbeek – Cuyvers inzake de invoering van drempelprijzen voor recycleerbare materialen. In dat advies bepalen

de leden van de raad het standpunt dat ze in milieuzaken zullen blijven verdedigen : “ *Om de zaken duidelijk te stellen, wenst de raad er onmiddellijk aan te herinneren dat zijn adviesbevoegdheid zich situeert op het nationale vlak en essentieel betrekking heeft op economische problemen. Gezien deze situatie, spreekt hij zich in dit advies (...) dan ook vooral uit over de economische aspecten en implicaties van de voorgelegde wetsvoorstellen*”. De raad drukt voorts unaniem de wens uit dat de regering, in overleg met de gewesten en het bedrijfsleven, zoekt naar doeltreffende oplossingen voor de problemen die de aantasting van het milieu doet rijzen en dat ze erop toeziet dat de Belgische belangen niet worden geschaad door maatregelen van andere lidstaten van de Unie terzake. Hij voegt er nog aan toe dat het wetsvoorstel vaag, onduidelijk en weinig efficiënt is. Met dit unanieme advies toont de raad evenwel zijn belangstelling voor milieuvraagstukken en bewijst hij dat hij daarover een consensus kan bereiken.

In 1992, bij de vorming van de regering van christen-democraten en socialisten onder leiding van J.L. Dehaene, zit het milieubeleid in de lift. De onderhandelingen tussen de gemeenschappen over de voortzetting van de staatshervorming brengen de milieufiscaliteit op het terrein van de politieke compromissen. De partijen Ecolo en Agalev willen alleen hun steun betuigen aan de zogenoemde St.-Michielsakkoorden over de institutionele hervormingen (september 1992) als milieutaksen worden geheven op een aantal producten : wegwerpverpakkingen, wegwerpproducten, niet-gerecycleerd papier en bestrijdingsmiddelen voor niet-landbouwkundig gebruik. Het Planbureau wordt verzocht eerst een impactstudie te maken. Alsnel laten zowel het VBO als sommige van zijn leden, de Kamers van Koophandel en een aantal grote ondernemingen weten dat ze volledig gekant zijn tegen het plan. Een van hun belangrijkste argumenten is de vrees voor een stijging van de inflatie en van de loonkosten via de indexering. De vakbonden ACV en ABVV, van hun kant, aanvaarden het beginsel van de milieutaksen, o.m. op voorwaarde dat ze worden opgenomen in het indexcijfer.

Terwijl de sociale gesprekspartners hun standpunt rechtstreeks of via de media aan de beleidsbepalers te kennen geven, buigt de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zich over een adviesvraag van 28 september over *het voorstel van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de gemeenschappen en de gewesten*. Op 30 november 1992 brengt de bijzondere raadgevende commissie Papier een zeer ongunstig advies uit over de toepassing van de milieutaksen : *“ze zullen onaanvaardbare schade teweegbrengen op economisch en sociaal vlak”*. In zijn advies van 2 december 1992 over het bovengenoemde voorstel van bijzondere wet onderschrijft de Centrale Raad unaniem het beginsel van de duurzame ontwikkeling en de toepassing van de milieutaksen, die volgens hem evenwel maar één van de instrumenten zijn om de duurzame ontwikkeling te bevorderen. Hij wijst er voorts op dat rekening moet worden gehouden met de mogelijke negatieve impact van de milieutaksen op het concurrentievermogen, de werkgelegenheid en de billijkheid, dat de opbrengst ervan moet worden gebruikt voor de financiering van het milieubeleid, dat de bestaande wetenschappelijke basis moet worden verbeterd (milieubalansen), dat rekening moet worden gehouden met buitenlandse experimenten en dat de milieutaksen geleidelijk moeten worden ingevoerd. De groepen A en B zijn het wel niet eens over het effect van de milieutaksen op het indexcijfer : volgens de leden van groep A moet dat effect volledig worden geneutraliseerd, terwijl die van groep B van mening zijn dat het onaantastbare beginsel van de loonindexering moet worden gerespecteerd. In globo wordt evenwel een eensgezind en gematigd advies uitgebracht : het VBO is niet meer zo fel gekant tegen het beginsel van de milieutaksen en de vakbonden zijn er geen zulke fervente voorstanders meer van. Ondertussen hadden sommige ondernemingen (zoals Solvay) wel een campagne gelanceerd om de werknemers te overtuigen van de mogelijke gevaren van de milieutaksen voor het concurrentievermogen van de ondernemingen en bijgevolg ook voor de werkgelegenheid. In de marge van het advies van de Centrale Raad blijven de werkgevers-

en werknemersorganisaties hun kritiek doorspelen naar de parlementaire werkgroep Milieutaksen.

Een week nadat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zijn advies heeft uitgebracht, wordt in de werkgroep een compromisakkoord over de milieutaksen gesloten : de aan milieutaksen onderworpen producten zouden in het indexcijfer blijven en de geleidelijke invoering van de milieutaksen moet het de sectoren mogelijk maken zich aan te passen. Voorts zou een opvolgingscommissie worden opgericht, die zou worden samengesteld uit personen die befaamd zijn om hun wetenschappelijke capaciteiten. De opdracht van de commissie zou erin bestaan nieuwe milieutaksen voor te stellen, de micro- en macro-economische gevolgen van de milieutaksen te evalueren en tariefwijzigingen voor te stellen. De reacties op dit nieuwe akkoord zijn weer zeer negatief, zowel van werkgevers- als van vakbondszijde. De voorzitter en de secretaris stellen de eerste minister voor om de opvolgingscommissie binnen de Centrale Raad op te richten¹⁴³. Het voorstel wordt niet gevolgd, aangezien de commissie wordt ingesteld bij de diensten van de eerste minister, maar ze wordt wel verplicht de raad om advies te vragen alvorens haar eigen advies uit te brengen. Het zijn de vakbonden – die betreuren dat de werkgeversvertegenwoordigers prioritair bij de besprekingen worden betrokken – die de verplichte raadpleging van de CRB door de Opvolgingscommissie betreffende de milieutaksen hebben gevraagd en verkregen, wat werd vastgelegd in een akkoord van 15 januari 1993.

De gewone wet tot vervollediging van de federale staatsstructuur, die het hoofdstuk milieutaksen bevat, wordt afgekondigd op 16 juli 1993. De Centrale Raad wordt ermee belast systematisch advies uit te brengen - vóór dat van de opvolgingscommissie - over elke voorgestelde wijziging van de toepassing, het tarief en de inwerkingtreding van elke milieutaks op producten. In 1996 heeft de raad een studie gewijd aan de efficiëntie van een deel van zijn adviezen inzake milieutaksen¹⁴⁴. De studie vergelijkt systematisch

het advies van de raad met dat van de opvolgingscommissie en met de wijzigingen van de wetgeving die eruit zijn voortgevloeid.

Er kan uit worden geconcludeerd dat de enkele tientallen – altijd eenparige – adviezen die aan de Opvolgingscommissie betreffende de milieutaksen werden toegestuurd een positieve impact hebben gehad. De Centrale Raad is altijd zijn beginstandpunt blijven verdedigen, nl. dat een realistisch tijdschema moest worden opgesteld, dat de juridische onzekerheden moesten worden weggewerkt en dat de werkgelegenheid en de concurrentievoorwaarden in stand moesten worden gehouden. Hij heeft er vaak van afgezien zich over te technische vraagstukken, zoals nomenclaturen, uit te spreken, wat hij een taak voor de opvolgingscommissie zelf vond.

Het advies van 28 februari 1994 betreffende het *wetsontwerp tot wijziging van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur*, dat de datum van inwerkingtreding van de milieutaksen op diverse producten uitstelt, is unaniem. De leden van de raad herinneren aan de standpunten die ze in het advies van december 1992 hebben verdedigd : ze onderschrijven de doelstellingen van de milieutaks, t.w. door de werking van de markt milieuhinderend gedrag wijzigen, maar herhalen dat de invoering ervan moet worden geprogrammeerd om de werkgelegenheid te vrijwaren. De sociale gesprekspartners pleiten voor een “*vast en realistisch tijdschema voor de toepassing van de milieutaksen*”.

De rol die de Centrale Raad in het milieutaksendossier heeft gespeeld, bewijst dat de sociale gesprekspartners gemakkelijker een consensus bereiken binnen dan buiten de raad. Vooral het VBO stelde zich binnen de raad veel gematigder op dan erbuiten.

In een domein dat verwant is aan dat van de milieutaksen, maakt de wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid¹⁴⁵ het de

De werkzaamheden van de CRB

Staat mogelijk met ondernemingen of organisaties van ondernemingen sectorovereenkomsten te sluiten betreffende het op de markt brengen van producten die aan deze normen beantwoorden. De organisaties van ondernemingen die lid zijn van de bijzondere raadgevende commissies van de Centrale Raad worden bij het sluiten van deze overeenkomsten betrokken. De Centrale Raad moet zich uitspreken over de ontwerpen van sectorovereenkomsten of over de wijziging of verlenging ervan.

Besluit

De afgelopen vijftig jaar hebben de technische expertise van de Centrale Raad (dus in hoofdzaak van zijn secretariaat) en de technische verslagen die hij moest uitbrengen zich samen ontwikkeld. Het zijn vooral de werkzaamheden betreffende de productiviteit en het concurrentievermogen die, dankzij deze expertise, het de raad mogelijk hebben gemaakt zich op te werpen als een essentiële schakel van de besluitvorming op het gebied van het economisch beleid. Sedert 1989 is de impact van de werkzaamheden van de raad m.b.t. de concurrentiepositie “geinstitutionaliseerd” : hij is een automatisme geworden, aangezien de constatering van de raad het economisch beleid direct beïnvloeden.

Meer in het algemeen hebben de werkzaamheden van de raad i.v.m. technische onderwerpen – productiviteit, concurrentievermogen, invoering van de btw – blijkbaar de grootste impact op de beleidsvorming. Het is ook in die materies dat de raad de constructiefste resultaten heeft bereikt inzake toelichting en vaststelling van de standpunten van de in zijn midden vertegenwoordigde vakorganisaties en inzake het zoeken naar en het bereiken van een consensus of compromis.

Aan de andere kant zijn het de vraagstukken betreffende de structuurhervormingen, en meer bepaald de economische en financiële informatie die aan de ondernemingsraden moet worden verstrekt, die aanleiding hebben gegeven tot moeilijke discussies in de raad en die vaak zijn uitgemond in verdeelde adviezen.

De Europese integratie heeft de Centrale Raad veel werk gegeven en was vaak een bron van grote eensgezindheid. De adviezen van de raad terzake hebben er mede voor gezorgd dat in België een breed compromis over het verloop van de Europese opbouw tot stand kwam. Via de Centrale Raad hebben de sociale gesprekspartners zich geschaard achter het Europese integratieproces zoals de opeenvolgende Belgische regeringen het voor ogen hadden.

Voetnoten

- ⁸⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 10 december 1952*
- ⁸⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, Brief die door Brasseur werd geciteerd op de plenaire vergadering van de CRB, *Notulen van de plenaire vergadering van 13 juni 1951*
- ⁸⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 24 maart 1954*
- ⁸⁷ Senaat, "Parl. hand.", 12 januari 1955, p. 401
- ⁸⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Brief van de minister van Economische zaken aan de voorzitter van de raad*, 2 juni 1955. Uit deze brief blijkt dat de minister zich, tegen zijn eigen wil in, achter het advies van de meerderheid van de leden van de raad heeft geschaard. Het is natuurlijk moeilijk om die bewering van de minister te verifiëren.
- ⁸⁹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Brief van de minister van Economische zaken aan de voorzitter van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven*, 4 april 1956
- ⁹⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergaderingen van 23 maart en 18 mei 1955*
- ⁹¹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van de afdelingen Financiën en Buitenlandse betrekkingen van 16 mei 1958*
- ⁹² Metaal, kb 18/01/51, in werking op 1/05/52; Textiel en Kleding, kb 18/01/51, in werking 29/04/53; Bouwbedrijf, kb 4/12/51, in werking 12/01/54; Visserij, kb 4/12/51, in werking 1/02/58; Scheikunde, kb 8/06/56; Voeding, kb 1/03/57. Later wordt de bedrijfsraad voor het Leder opgericht bij kb van 22/09/61; hij treedt in werking op 1/05/63.
- ⁹³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van het dagelijks bestuur van 20 april 1970*
- ⁹⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 21 december 1949*
- ⁹⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Brief van J. Rens aan A. De Smaele van 13 april 1970*
- ⁹⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergaderingen van de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken van 11 en 22 mei 1970*
- ⁹⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken van 6 juli 1970*
- ⁹⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken van 9 september 1970*
- ⁹⁹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken van 9 november 1970*
- ¹⁰⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 18 december 1970*
- ¹⁰¹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken van 1 maart 1971*
- ¹⁰² CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken van 21 juni 1971*
- ¹⁰³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Opmerkingen van het VBO*, 4 juli 1973
- ¹⁰⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Opmerkingen van het ACV*, 3 juli 1973
- ¹⁰⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van de commissie Informatie door de ondernemingen te verstrekken van 5 juli 1973 en van de plenaire vergadering van 11 juli 1973*"
- ¹⁰⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Advies betreffende bepaalde problemen in verband met de toepassing van het koninklijk besluit van 27 november 1973...* van 3 februari 1977
- ¹⁰⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Advies betreffende het verslag van de minister van Economische zaken over de toepassing van het koninklijk besluit van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden*, 9 juli 1980, p. 6

De werking en de werkzaamheden van de CRB 1948-1998

- ¹⁰⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Advies betreffende het jaarverslag van de minister van Economische zaken over de toepassing van het koninklijk besluit van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden*, 18 december 1981
- ¹⁰⁹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Advies over de voorstellen tot wijziging van het koninklijk besluit van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden*, 9 juli 1981, p. 4
- ¹¹⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Verslag der prijzencommissie betreffende het advies over de steenkolenprijzen voor te leggen aan de heer minister van Economische zaken en Middenstand*, 15 mei 1950
- ¹¹¹ Cf. bv. P. WIGNY, « Le plan Schuman » in *Revue Générale*, januari 1952, pp. 574-587 ; G. MELLERY, « La Belgique et le plan Schuman » in *La vie politique et sociale*, 1951, nr. 1, pp. 64-82 ; W. Plouvier, "Het Schumanplan" in *VEV Berichten*, 1951, nr. 4, pp. 361-374
- ¹¹² CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 26 oktober 1955*
- ¹¹³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 11 juni 1958*
- ¹¹⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 17 december 1958*
- ¹¹⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 7 maart 1963*
- ¹¹⁶ Cf. « Le projet de création d'un code de la taxe sur la valeur ajoutée (I) », *Courrier hebdomadaire*, Crisp, 1969, nr. 431, pp. 22-23
- ¹¹⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad van 1 augustus 1967 tot 31 juli 1968*, p. 7
- ¹¹⁸ Cf. "Le projet de création d'un code de la taxe sur la valeur ajoutée (II)", *Courrier hebdomadaire*, Crisp, 1969, nr. 443, p. 5
- ¹¹⁹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Verslag van de gedachtewisselingen tussen een afvaardiging van het dagelijks bestuur van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en het ministerie van Financiën m.b.t. de opbrengst van de btw – Brief van minister van Financiën baron Snoy et d'Oppuers van 23 maart 1970*, waarin hij de leden van de raad dankt voor hun medewerking.
- ¹²⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 26 september 1951*
- ¹²¹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 1 oktober 1952*
- ¹²² CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 4 maart 1953*
- ¹²³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 24 maart 1954*
- ¹²⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 26 oktober 1955*
- ¹²⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 23 mei 1956*
- ¹²⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 13 februari 1957*
- ¹²⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 22 januari 1958*
- ¹²⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 27 mei 1959*
- ¹²⁹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, "Slotbeschouwingen", *Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad in de periode 1 augustus 1989-31 juli 1990*, p. 357

De werkzaamheden van de CRB

- ¹³⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Advies over het convergentieplan van België*, p. 7
- ¹³¹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad in de periode 1 juli 1952-30 juni 1953*, p. 73
- ¹³² CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 23 december 1953*
- ¹³³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 23 maart 1955*
- ¹³⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 22 januari 1958*
- ¹³⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 23 maart 1955*
- ¹³⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 7 maart 1963*
- ¹³⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de vergadering van het dagelijks bestuur van 4 december 1972*
- ¹³⁸ Verslag van 10 april 1952 ; CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Notulen van de plenaire vergadering van 23 april 1952*
- ¹³⁹ Cf. E. ARCQ, "La concertation sur la compétitivité", *Courrier hebdomadaire*, Crisp, 1991, nr. 1326
- ¹⁴⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Advies over de evaluatie van het globaal plan, 24 juli 1995*, p. 41
- ¹⁴¹ R. LAMAS, "La loi de sauvegarde préventive de la compétitivité : un nouvel encadrement des négociations salariales", *L'Année sociale*, 1996, p.88
- ¹⁴² Cf. C. GOBIN, "L'Etat belge et la problématique de l'environnement", *Courrier hebdomadaire*, Crisp, 1986, nr. 1109 en B. RIHOUX, "Les écotaxes-produits sur la scène politique belge", *Courrier hebdomadaire*, Crisp, 1994, nrs. 1426 tot 1428
- ¹⁴³ B. RIHOUX, "Les écotaxes-produits sur la scène politique belge", *Courrier hebdomadaire*, Crisp, 1994, nr. 1427-1428, p. 26
- ¹⁴⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, "Milieutaksen. De efficiëntie van de CRB-adviezen", *Sociaal-Economische Nieuwsbrief*, extra nummer, mei 1996
- ¹⁴⁵ Belgisch Staatsblad, 11 februari 1999

Beoordeling van de rol en de invloed van de CRB

Inleiding

De adviezen van de Centrale Raad hebben een rechtstreekse invloed gehad in zoverre de regering of het Parlement rekening wenste te houden met het advies van de sociale partners die in de raad vertegenwoordigd zijn. Deze invloed is niet makkelijk in cijfers te vertalen. Waar de adviezen van de Raad van State steeds betrekking hebben op een wetsontwerp, een wetsvoorstel of een ontwerp of voorstel van besluit, zijn de adviezen van de raad te erg verschillend qua vorm en inhoud om de invloed ervan te kunnen becijferen. Daarom zullen wij ons beperken tot een meer algemene evaluatie van de invloed van de adviezen van de raad op de politieke besluitvorming.

De verslagen van de raad hebben een enigszins verschillende invloed uitgeoefend. Door hun onafhankelijkheid vormen zij vaak een waardevolle bron van informatie voor de regering. Zij worden immers opgesteld door een organisatie die paritair is samengesteld

uit vertegenwoordigers van de beroepsorganisaties. Sinds 1989 gaat bijzondere aandacht uit naar de verslagen over het concurrentievermogen.

In een ruimere context hebben de werkzaamheden en het bestaan van de raad de evolutie van de collectieve arbeidsverhoudingen in de loop van de laatste vijftig jaar beïnvloed. Hierover gaat de paragraaf die gewijd is aan de raad als ontmoetingsplaats van de sociale gesprekspartners.

Anderzijds komen ook de aspecten aan bod die bepalend zijn voor de invloed van de werkzaamheden van de Centrale Raad, met name de rol van de in de raad vertegenwoordigde organisaties en van de personen en de functies die ze bekleden. Het recente karakter van de gebeurtenissen en een evidente plicht tot terughoudendheid vormen echter een beperking voor het onderzoek van deze aspecten in de laatste periode.

Wat het imago van de raad betreft, is het duidelijk dat deze in de media te weinig aan bod komt om een grote publieke bekendheid te genieten. Dat imago is ongetwijfeld verschillend bij het eerder beperkte publiek dat bij de Raad betrokken is als medespeler in de collectieve arbeidsrelaties¹.

Naast de studie van de factoren die de werking en de invloed van de raad bepalen, dient de evolutie van het concept van de paritaire samenstelling in het vijftigjarig bestaan van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven te worden onderzocht, zowel in het licht van de interne werking van de raad, als van de nationale en internationale institutionele omgeving. Hiertoe is de positie van de Centrale Raad bestudeerd met betrekking tot andere al dan niet paritair samengestelde organen met een deels of geheel adviserend karakter.

De invloed van de werkzaamheden van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

De adviezen

Van bij de aanvang hebben de leden van de Centrale Raad interesse betoond voor het gevolg dat aan hun adviezen gegeven werd. In december 1953 vertolkte een van hen de mening dat *de regering bijna geen rekening houdt met het door de Centrale Raad uitgedrukte standpunt of verwaarloost deze opnieuw te raadplegen wanneer de gegevens van het vraagstuk wijzigingen hebben ondergaan*. Voorzitter de Grootte herinnerde hem eraan dat de raad een raadgevende instelling is en achtte het nochtans *wenselijk dat de regering aan de raad de redenen zou meedelen waarom zij een bepaald advies² van de Centrale Raad niet volgt, zonder daarom een discussie aan te gaan*. Blijkbaar heeft de wens van de voorzitter geen gevolg gehad. Over het algemeen is de rol van de raad uitgespeeld wanneer zijn advies aan de regering of het parlement is bezorgd (maar niet die van de organisaties van zijn leden die de besluitvorming via alle formele en informele kanalen willen beïnvloeden). Er bestaat in ieder geval geen enkele follow-up van de politieke besluitvorming die volgt op een advies van de raad. In een aantal gevallen echter, wanneer de adviezen van de raad tevergeefs bleken, meer bepaald inzake de structurele hervormingen, heeft de raad een nieuw advies op eigen initiatief verstrekt of een “wens” geuit om de regering aan zijn standpunten te herinneren. Anderzijds hebben er altijd al rechtstreekse contacten bestaan tussen de raad en de politieke verantwoordelijken of tussen de raad en de administratie. Soms hebben die ook een officieel karakter, bijvoorbeeld wanneer de raad een delegatie stuurt naar de minister die het administratief toezicht uitoefent om hem een vraag te overhandigen of hem mondeling toelichting te verschaffen bij de inhoud van een advies. Van een dergelijk onderhoud blijven echter geen of weinig schriftelijke sporen bewaard.

Van zijn kant heeft het Parlement slechts uitzonderlijk een beroep gedaan op de diensten van de raad, hoewel de wet van 1948 hierin uitdrukkelijk voorzagt en dit ook een uitgangspunt was van de initiatiefnemers van deze wet. De democratische vergadering had vaker een beroep kunnen doen op het advies van de raad, die de sociale partners verenigt. De adviezen van de raad worden in het parlement nauwelijks besproken en over het algemeen negeren beide instellingen elkaar zo goed als volledig.

Het ogenblik waarop advies wordt gevraagd is bepalend voor de invloed ervan: die hangt af van de aanneming van het advies op een strategisch ogenblik tijdens de uitwerking van het regeringsproject. In de loop van de eerste decennia van de raad gebeurde het vaak dat een advies bij gebrek aan consensus niet tijdig kon worden ingediend. Soms ook omdat voor de indiening van nieuwe gegevens of amendementen overleg met de vakbondsinstanties of, zoals bij het VBO, met de aangesloten leden noodzakelijk was. Het is niet onmogelijk dat leden soms van deze situatie gebruik hebben gemaakt om de goedkeuring van een advies te verdagen.

De invloed van een advies is daarnaast ook afhankelijk van de materie die daarin aan bod komt. Op dit niveau bekleden de adviezen inzake de mogelijke verslechtering van de concurrentiepositie een aparte plaats, omdat de wet die adviezen een automatische invloed heeft toebedeeld. Over het algemeen hebben verplichte adviezen een grotere invloed.

De eenparige adviezen hebben een bijzonder gezag. De adviezen met betrekking tot de Europese integratie zijn daarvan een goede illustratie. De vrijwel algemene eenparigheid gaf aan de opeenvolgende regeringen het fiat van de sociale gesprekspartners voor dit proces. Nochtans zijn ook de niet-eenparige adviezen niet onbelangrijk voor de regering of zonder invloed op de besluitvorming. Zij bieden immers een duidelijk beeld van de standpunten van de sociale gesprekspartners over een bepaalde problematiek.

Zowel de wet van september 1948 als het huishoudelijk reglement van 1955 voorzien in de aanneming door de raad van “adviezen” of “voorstellen”. Met “voorstellen” worden ongetwijfeld “adviezen op eigen initiatief” bedoeld. Nochtans heeft de raad af en toe beslist een advies op eigen initiatief te verstrekken of een “wens” uit te drukken. Het advies op eigen initiatief beoogde op formele wijze de mening van de sociale gesprekspartners te verwoorden over een materie waarover de raad meende te moeten worden geraadpleegd. De wens daarentegen tot doel een unanieme wens van de raad uit te drukken inzake materies die misschien niet meteen op de agenda stonden, waarbij de leden van de raad er evenwel van overtuigd waren dat de regering zeker met hun advies rekening moest houden. Vaak betroffen de “wensen” de prerogatieven van de Centrale Raad, zijn deelname aan een onderhandelingsproces of de aanwijzing van de leden van een orgaan.

De verslagen

De verslagen dienen het standpunt of de verschillende standpunten duidelijk te verwoorden en zijn dus eerder beknopt. Van bij de aanvang heeft de Centrale Raad verslagen opgesteld. Het eerste was waarschijnlijk het verslag over de verdeling van het nationale inkomen in de periode van herbewapening (december 1951). Het aantal verslagen en de omvang ervan is sindsdien steeds toegenomen, samen met de ontwikkeling van de technische expertise van de Centrale Raad en van het secretariaat. De verslagen bieden niet alleen de mogelijkheid de studies van de Centrale Raad te gebruiken bij de bestudering van de onderwerpen waarvoor hij bevoegd is. Nog belangrijker is dat deze verslagen ertoe bijdragen een consensus te bereiken: problemen kunnen anders worden benaderd, details waarover geen eensgezindheid bestaat kunnen naar de achtergrond worden verschoven en, vooral, de verschillende organisaties die in de raad vertegenwoordigd zijn hoeven niet te controleren of de tekst een integrale weergave van ieders standpunt biedt.

Als men er de wet van 1948 op naleest is de toename van het aantal vooral technische verslagen en van de omvang ervan vrij verrassend. Zo bepaalt het eerste artikel: *“Er wordt een publiekrechtelijk lichaam ingesteld, “Centrale Raad voor het Bedrijfsleven” genaamd, waarvan de opdracht bestaat in het overmaken aan een minister of aan de wetgevende Kamers, hetzij uit eigen beweging, hetzij op aanvraag van deze overheidsorganen en onder de vorm van verslagen die de verschillende standpunten weergeven die in zijn midden werden toegelicht, van alle adviezen of voorstellen omtrent de vraagstukken die betrekking hebben op ‘s lands bedrijfsleven.”*. Het is duidelijk dat de verslagen die door de raad zijn goedgekeurd over onderwerpen zoals de evolutie van de conjunctuur en over het concurrentievermogen, in wezen studies zijn waarvan de conclusies door de sociale gesprekspartners zijn goedgekeurd. Dat verleent die verslagen een bijzonder gezag dat niet overeenstemt met een “werkingsmodel” dat de wetgever in 1948 voor ogen had. Het is een bewijs van het aanpassingsvermogen van de instelling aan de maatschappelijke evoluties. Zo draagt de raad concreet bij tot de totstandkoming van gemeenschappelijke diagnoses inzake de sociaal-economische situatie, wat voor het sluiten van interprofessionele akkoorden noodzakelijk is.

Aansluitend op de technische verslagen over onderwerpen waarvoor de raad bevoegd is, werden ook economische studies over allerlei onderwerpen gepubliceerd, zoals *Het financieringsmechanisme der investeringen* (1958), *Essai de détermination de la population active dans la province de Hainaut* (1962), *Le développement de l'analyse régionale aux Etats-Unis* (1970) enz.

De Centrale Raad als ontmoetingsplaats van de sociale gesprekspartners

De Centrale Raad werd zeer snel betrokken bij het proces van raadpleging dat in België tot stand kwam en bood een permanente – en verplichte – ontmoetingsplaats aan de sociale gesprekspartners. Omdat alle groepen dienden samen te werken was hij geen forum voor hoogdravende verklaringen. Zo hebben bijvoorbeeld de debatten in de Centrale Raad niet meteen geleden onder de eisen van het buitengewoon congres van het ABVV in 1954 en 1956 tegen de economische concentratie in België en de grote groepen die hieruit voordeel haalden. Een advies van de Centrale Raad vereist een zekere mate van consensus. Ook al komen in de tekst verschillende standpunten aan bod, toch wordt deze tekst door iedereen goedgekeurd. Een “nulgraad van overeenstemming” is in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven niet aan de orde.

De Centrale Raad is eerder een forum voor raadpleging en overleg dan voor onderhandeling. De besprekingen zijn niet steeds een getrouwe weerspiegeling van het sociale klimaat en van de algemene toestand van de collectieve relaties. Het standpunt van een organisatie kan binnen de raad anders worden verwoord dan daarbuiten. Zo werd de kritiek van de vakbondsorganisaties, en in het bijzonder het ABVV, op de norm voor het concurrentievermogen en het globaal plan, scherper geformuleerd buiten de raad dan daarbinnen.

De Centrale Raad is geleidelijk in zijn rol gegroeid om uit de confrontatie van de standpunten of de eisen van de organisaties een gemeenschappelijke visie te laten ontstaan op de wijze om de problemen te benaderen en op consensus berustende oplossingen te vinden. Er is een subtiele wederzijdse beïnvloeding tussen de raad en de organisaties die erin vertegenwoordigd zijn. Aanvankelijk formuleerde elke in de raad vertegenwoordigde organisatie bij de voorbereiding van een advies een eigen advies

over een probleem waarover zij zich mogelijk niet uit eigen beweging gebogen had. De Centrale Raad heeft zo een belangrijke rol gespeeld in de toenemende expertise van de werkgevers- en werknemersorganisaties en hun groeiende interesse voor alle aspecten van het sociaal-economisch leven. De werkzaamheden van de Centrale Raad hebben er ongetwijfeld toe bijgedragen dat de interessesfeer en de bekwaamheden van de vakbondsorganisaties zijn toegenomen. Er heeft een evolutie plaatsgevonden van de verdediging van de werknemersbelangen binnen de onderneming, naar de verdediging van de werknemers als groep tegenover de keuzes inzake het economisch beleid in het algemeen.

Het bestaan van een eerste nationale adviserende raad met paritaire samenstelling heeft bijgedragen tot de totstandkoming van structuren binnen de collectieve arbeidsrelaties. In de vooroorlogse situatie bestonden er in wezen twee grote tegengestelde stromingen: de vakbonden tegen de werkgevers en de vakbonden tegen de Staat. De organisaties die zich om de belangen van de werknemers bekommerden formuleerden eisen op het vlak van koopkracht, arbeidsomstandigheden en sociale bescherming. Het antwoord van de werkgeversorganisaties hierop was deze eisen zoveel mogelijk af te houden. Naargelang economische thema's een centralere plaats in het overleg gingen innemen, hebben deze tegenstellingen zich naar een ander niveau verplaatst: werkgevers en vakbonden komen afzonderlijk en gelijktijdig tegenover de Staat te staan. Weldra vormden de vakbonden en de werkgevers over een aantal dossiers binnen de Centrale Raad een verenigd front om de regering bij het economisch beleid van advies te dienen. Dit is ongetwijfeld de belangrijkste verandering die de Centrale Raad heeft teweeggebracht.

Ook de institutionalisering van de invloed van de sociale gesprekspartners op het regeringsbeleid is een aspect van deze verandering die door de ontmoeting van de sociale gesprekspartners binnen de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

in de hand is gewerkt. Traditioneel hadden de werkgevers officieuze en directe contacten binnen de regering, terwijl de vakbonden hun invloed uitoefenden via ideologisch verwante partijen. Hoewel deze toestand fundamenteel niet veranderd is – de onderlinge beïnvloeding is wel wat verwaterd en niet meer zo vanzelfsprekend – toch heeft de adviserende opdracht geleid tot een officieel kanaal om de mening van de verenigde beroepsgroepen te vertolken. Anderzijds zijn de debatten in de raad een vorm van erkenning van de klassentegenstelling: deze benadering is wellicht een rustgevende factor in vergelijking met een situatie van verborgen maar intense conflicten.

Anderzijds was en is de samenstelling van de raad zowel in België als in het buitenland nog steeds een voorbeeld voor de vertegenwoordiging van het bedrijfsleven bij andere instanties. In 1956 wendde J-C. Snoy et d'Oppuers zich tot de Centrale Raad voor de samenstelling van de vertegenwoordiging van de belangen van het bedrijfsleven in de delegatie belast met de onderhandelingen na de conferentie van Messina.

Tot slot heeft de uitsluitend adviserende opdracht van de raad het mogelijk gemaakt dat de besprekingen in een serener klimaat konden plaatsvinden dan in andere paritaire organen (zie hieronder: de rol van de raad met betrekking tot andere instellingen).

De rol van de verschillende organisaties die in de raad vertegenwoordigd zijn

Het VBO (vroeger het VBN), het ACV en het ABVV zijn de belangrijkste organisaties in de raad, zowel door hun ledenaantal als vanwege hun betekenis buiten de raad. Deze drie organisaties, die permanent vertegenwoordigd zijn via een ondervoorzitterschap van de raad, sturen de debatten.

Dat de raad paritair is samengesteld, strookt niet helemaal met de werkelijkheid. Een eerste afwijking is de vertegenwoordiging van de verbruikers. Omdat het ABVV en het ACV daarvoor zorgen, scharen deze leden zich systematisch achter de adviezen van deze vakbondsorganisaties. De inbreuk op de paritaire vertegenwoordiging is dus eerder theoretisch dan reëel.

Anderzijds omvat groep A vertegenwoordigers uit de landbouwsector, de handel en de middenstand. Dat is niet meteen een rem op de paritaire vertegenwoordiging, maar in de realiteit blijken de belangen van de landbouw of van de handel niet steeds overeen te stemmen met die van de industrie als geheel. De middenstand vertegenwoordigt ondernemingen van uiteenlopende omvang en structuur en de wereld van de werkgevers is de laatste jaren steeds meer uiteengevallen.

Ondanks de samenstelling van groep A is het duidelijk dat de leden ervan, onder de vleugels van het VBN, en later het VBO, meestal als één front zijn opgetreden. Mogelijk gaat het in een aantal gevallen om een strategische beslissing, meer bepaald vanuit de landbouwsector, om de standpunten van de werkgevers te steunen en zo op meer begrip te kunnen rekenen voor de specifieke problemen van de landbouwproducenten.

Daartegenover staat dat de leden van groep B, de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de ACLVB buiten beschouwing gelaten, verdeeld waren in twee ideologisch tegengestelde en qua

aantal gelijke groepen (met uitzondering van een bijkomende vertegenwoordiger van de consumenten benoemd op initiatief van het ABVV) : er was een pariteit ingesteld tussen de vertegenwoordigers van het ABVV en het ACV en die is nooit meer betwist. De twee organisaties poogden zoveel mogelijk, maar ook niet systematisch, met een gemeenschappelijk standpunt tegenover het 'werkgeversfront' naar buiten te treden. Het is echter ook aannemelijk dat de Centrale Raad heeft bijgedragen tot een zekere toenadering tussen de standpunten van de twee vakbondsorganisaties.

In een aantal gevallen hebben de rivaliteit of de onderlinge verschillen tussen het ABVV en het ACV er ook toe geleid dat een beslissing uitbleef. Zo gebeurde het bijvoorbeeld dat bij de benoeming van een vertegenwoordiger in een commissie twee namen vanuit elke organisatie werden voorgedragen, waarbij anderen moesten beslissen wie werkend lid en wie plaatsvervanger zou zijn¹⁴⁷. Een gelijkaardig probleem was aan de orde bij de benoeming van de gecoöpteerde leden, van wie er drie door groep B moesten worden voorgedragen. In 1965 probeerde het ACV een "forcing" door te voeren en droeg in de plenaire vergadering twee namen voor in plaats van één, zoals dat gebruikelijk was. De daaropvolgende discussie leidde tot een akkoord tussen de twee vakbondsorganisaties: iedere organisatie zou bij toerbeurt twee kandidaten voordragen.

De wijze waarop het ACV zich in de Centrale Raad opstelde was, zeker tot het einde van de jaren zeventig, verschillend van die van het ABVV. Dat kwam tot uiting in een minder conflictieve visie op de deelname aan het beheer van de economie bij de christelijke vakbond. Het wantrouwen van het ABVV bij de oprichting van de raad ten opzichte van de overlegprocedure verdween maar langzaam. Anderzijds was het ABVV voorstander van een antikapitalistisch en veel radicaler beleid dan het ACV, waardoor zijn integratie in de mechanismen van de economische democratie die werden opgezet wat moeilijker verliep.

De rol van de personen

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven bestaat uit 50 leden. Een aantal van hen, zoals de ondervoorzitter en de gecoöpteerde leden, spelen door hun functie een belangrijke rol. De voorzitter en de secretaris, die niet tot de raad behoren, oefenen een bijzondere invloed uit op de besprekingen en de werkzaamheden. Tot slot ligt ook de persoonlijkheid van een aantal leden soms aan de basis van een grotere invloed.

De voorzitters

Frans Versichelen, de eerste voorzitter van de raad, was aanvankelijk aangewezen als gecoöpteerd lid. Hij werd geboren in 1908 en was nog erg jong om een dergelijke functie te bekleden. Hij was perfect tweetalig, hoogleraar aan de Universiteit van Gent, regent van de Nationale Bank, administrateur van de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen en lid van de Hoge Raad voor Statistiek. Daarnaast was hij ook directeur van de studiedienst van het ABVV, wat hem tot de geschikte persoon maakte voor de functie van voorzitter van de Centrale Raad. Door zijn overlijden in 1952 kon hij geen duurzame stempel drukken op de stijl van het debat binnen de Raad.

Paul De Grootte, oud-minister, oud-senator en voorzitter van de raad van bestuur van de Université Libre de Bruxelles, werd door de afgevaardigden van het ACV met enig wantrouwen bekeken. Volgens A. Cool was het absoluut noodzakelijk dat de voorzitter van de Centrale Raad perfect tweetalig was¹⁴⁸.

Paul De Grootte wenste niet langer voorzitter van de raad te blijven. Volgens hem was deze functie onverenigbaar¹⁴⁹ met zijn andere verantwoordelijkheden, waaraan hij de voorkeur gaf. In 1956 moesten de leden van het dagelijks bestuur een kandidaat aanwijzen om aan de minister voor te dragen. Het initiatief ging opnieuw uit van het ABVV. Volgens A. Genot droegen de ABVV-

leden van de Centrale Raad een lijst met namen voor waaruit het dagelijks bestuur de oud-minister van Economische Zaken, Albert De Smaele koos¹⁵⁰. R. De Staercke (VBN) verklaarde hierover het volgende: *“De raad hoopt een groot voorzitter te hebben, d.w.z. een objectieve voorzitter die er zich om beijvert de standpunten over te brengen telkens wanneer zulks mogelijk is. De doeltreffendheid van de raad wordt grotendeels bepaald door de eenparigheid der adviezen. Verder moet de voorzitter, wanneer een advies wordt uitgebracht, de gewenste autoriteit bezitten opdat de minister of de regering rekening zou houden met de adviezen van de raad. Om de taak van de toekomstige voorzitter te vergemakkelijken en opdat hij aan die twee wensen zou kunnen voldoen werd de voorgestelde kandidaat met eenparigheid van stemmen aangenomen”*. Van zijn kant benadrukte het ACV via zijn woordvoerder A. Cool nogmaals dat de voorzitter perfect tweetalig diende te zijn. Zijn woorden vonden gehoor en de voorzitter begon zijn openingsrede in het Nederlands¹⁵¹. Cool drukte ook de wens uit dat de nieuwe voorzitter zich zou inspannen om de adviezen van de raad een reële invloed op het beleid te laten uitoefenen¹⁵².

De installatievergadering van voorzitter Albert De Smaele werd bijgewoond door de minister van Economische Zaken en Middenstand, Jean Rey. Deze wees op het belang van de adviezen van de raad en vertolkte zijn persoonlijke mening dat de raad in de loop van de volgende jaren aan gezag en aan belang zou winnen¹⁵³. Hij richtte ook een dringende oproep tot de raad om eenparige adviezen te formuleren. Hij wees erop dat uiteenlopende adviezen voor de regering van geen nut waren.

In 1962, bij de vernieuwing van zijn mandaat, leek het erop dat bij de leden van groep A twijfel bestond om de kandidatuur van A. De Smaele te steunen. In de plenaire vergadering kondigde C. de Bièvre (VBN) aan dat groep A zijn leden uiteindelijk vrij zou laten stemmen. I. Smets (ABVV) vroeg of dit inhield dat *groep A in de toekomst het gentlemen's agreement zou eerbiedigen dat het ABVV de kandidatuur van de voorzitter voordraagt*¹⁵⁴. De Bièvre antwoordde

bevestigend op deze vraag. Hij werd hierin bijgetreden door L. Dereau, die incidenten tijdens de stemming over de kandidatuur van de voorzitter ongepast vond. Voor de goede werking en het aanzien van de raad was het belangrijk dat er eenparigheid bestond over een naam. In een geheime stemming werd A De Smaele gekozen met 29 stemmen voor, 1 tegen en 8 onthoudingen.

Zes jaar later koos de raad A. De Smaele opnieuw met een grote meerderheid tot voorzitter: 32 stemmen voor, 3 tegen en 7 onthoudingen. Een aantal leden van de raad was er misnoegd over dat voorzitter De Smaele nog steeds eentalig was. In zijn dankwoord voor het vernieuwde vertrouwen verontschuldigde hij zich "*de n'être pas encore en mesure d'improviser correctement en néerlandais*"¹⁵⁵.

Het statuut van de voorzitter van de raad werd in maart 1966 bij koninklijk besluit gewijzigd, onder meer inzake de terugbetaling van de algemene kosten. De voorzitter kreeg hetzelfde statuut als een secretaris-generaal van een ministerie.

Voorzitter De Smaele voltooide zijn mandaat echter niet en nam ontslag. Dat werd in een koninklijk besluit van 1 september 1971 bevestigd. De ondervoorzitters van de raad drukten er bij de minister hun verwondering over uit dat een dergelijk besluit zonder overleg met de raad was genomen. De minister verontschuldigde zich, maar voerde de leeftijdsgrens aan. Waarschijnlijk heeft A. De Smaele zelf verkozen als voorzitter ontslag te nemen, omdat hij ontgoocheld was over het mislukken van de raadpleging inzake de informatie die aan de ondernemingsraden diende te worden verstrekt en misschien omdat hij te veel als spreekbuis van groep B werd gezien.

Opnieuw drukte een aantal leden van de raad de wens uit dat de voorzitter tweetalig zou zijn. De keuze van het dagelijks bestuur viel echter opnieuw op een uitsluitend Franstalige kandidaat, professor J. Stassart van de Université de Liège. Er werd wel

uitdrukkelijk gevraagd dat hij Nederlands zou leren. Hij werd in de plenaire vergadering gekozen met 31 stemmen voor, 4 tegen en 2 onthoudingen¹⁵⁶. Op 12 oktober werd hij door minister H. Simonet in zijn ambt geïnstalleerd. In zijn toespraak uit naam van groep A verklaarde F. Margot enige twijfels te koesteren met betrekking tot de persoon van de nieuwe voorzitter : *“ Dit veronderstelt niet alleen een aantal vaardigheden waarvan wij weten dat u ze bezit of spoedig zult verwerven (en dan denk ik o.m. aan de vaardigheid tot communicatie in beide landstalen), maar het veronderstelt ook intellectuele onthechting waardoor de onpartijdigheid van de voorzitter aan het licht treedt en zijn persoonlijke herkomst en gerichtheid als het ware vergeten wordt telkens hij zijn functie waarneemt”*¹⁵⁷. A. Genot, de vertegenwoordiger van de werknemers, drukte dan weer de volgende overtuiging (of hoop?) uit: *“ Wij zijn ervan overtuigd dat wij er, onder uw voorzitterschap, in zullen slagen het prestige van dit advieslichaam te vrijwaren en dat het de gemeenschap nog talrijke diensten zal bewijzen.”*¹⁵⁸

Voorzitter Stassart kreeg van bij de aanvang te maken met het probleem van de regelgeving inzake de economische en financiële informering van de ondernemingsraden. Meer dan zijn voorgangers wellicht slaagde hij erin zich wat afstandelijker op te stellen. Dat kwam de voortgang van de hangende zaken mogelijk niet ten goede. Onder het voorzitterschap van J. Stassart, die het begin van de economische crisis en de inperking van het overleg meemaakte, is de sfeer van de debatten in de raad er geleidelijk op achteruitgegaan en werden er nog weinig eenparige adviezen verstrekt¹⁵⁹. Deze situatie was ongetwijfeld vooral te wijten aan de ongunstige economische en sociale context.

Aan het einde van zijn mandaat gaf Joseph Stassart te kennen dat hij geen nieuw mandaat ambieerde. Hij werd opgevolgd door Guy Quaden, ook hoogleraar aan de Université de Liège. De voordracht van zijn kandidatuur door de leden van de raad werd bijna eenparig goedgekeurd (1 onthouding). Guy Quaden liet meteen blijken dat hij de geschikte persoon was voor deze belangrijke opdracht. In het voorwoord van het verslag van de secretaris van de raad dat in

1985 werd gepubliceerd, vertolkt hij de mening dat de economische crisis toch “*leerzaam*” was geweest en dat “*de ideeën over tal van zeer fundamentele problemen niet zo diametraal tegenover elkaar staan en dat redelijker en evenwichtiger inzichten de bovenhand krijgen*”¹⁶⁰. De drie voorbeelden die hij ter staving van die stelling verwoordde, konden als een “programma van de voorzitter” worden beschouwd. Volgens de nieuwe voorzitter vertoonde het loonbeleid twee onverbreekelijk met elkaar verbonden aspecten: steun voor de vraag en produktiekosten. In de eerste jaren van de crisis kwam vooral het eerste aspect aan bod, in de jaren daarna het tweede. Nu diende een synthese tot stand te komen: concurrentievermogen in het buitenland en interne vraag. Op het vlak van de werkloosheid beschouwde Quaden de terugkeer naar volledige werkgelegenheid als utopisch. Er was nood aan alternatieve methoden om de werkloosheid te bestrijden en de verdeling van de beschikbare arbeid te bevorderen. Over het tekort van de overheidsfinanciën verklaarde hij dat “*het schip zo moet worden geloodst dat zowel de financiële klip (opeenhoping van de schulden) als de economische (deflatoire ingreep) worden omzeild*”.

G. Quaden die studies over de overheidsfinanciën had gepubliceerd, was ongetwijfeld beter op de hoogte van de zuiver economische dossiers dan zijn voorgangers. Naar verluidt leidde hij de besprekingen met vakmanschap en pragmatisme. De - weliswaar zwakke - economische opleving, het toenemende belang van het concurrentievermogen als centraal thema van de werkzaamheden van de raad en de hervatting van het sociale overleg, droegen ertoe bij dat de werkzaamheden van de raad meer gewicht in de schaal konden leggen. Voorzitter Quaden loodste de raad door de overgang van de moeilijke periode in de jaren zeventig naar de jaren negentig, waarin de raad een nieuw tijdperk binnentrad. Hij leidde en begeleidde de Centrale Raad naar zijn nieuwe rol als belangrijke medespeler in de uitwerking van het economisch beleid. Hij diende zijn mandaat niet uit. In 1988 nam hij ontslag en werd directeur bij de Nationale Bank.

Ter vervanging van G. Quaden droeg het ABVV opnieuw een econoom voor: Robert Tollet, in die tijd expert bij het Planbureau. Hij werd met eenparigheid min twee onthoudingen tot voorzitter gekozen¹⁶¹. De eerste tien jaar van het voorzitterschap van R. Tollet stonden vooral in het teken van het concurrentievermogen en van Europa en, in mindere mate, van de bescherming van het leefmilieu. De raad heeft zich steeds actief bekommerd om, zowel de periodieke evaluatie van het concurrentievermogen, als de vooruitgang en de gevolgen van de Europese Economische en Monetaire Unie. Deze onderwerpen kwamen voortdurend aan bod en dat niet alleen bij de uitwerking van adviezen. Ter ondersteuning van deze activiteiten deed het secretariaat een belangrijke inspanning op het vlak van de informatica. Daarnaast werd van de voorzitter, de ondervoorzitters en de leden van het dagelijks bestuur een grotere beschikbaarheid en expertise gevraagd.

De heersende conjunctuur en de persoon van de voorzitter hebben het profiel van het voorzitterschap van de raad beïnvloed. Van moderator van de debatten evolueerde zijn rol steeds meer naar die van stuwende kracht. Daarnaast diende deze functie ook te worden bekleed door een expert in de macro-economie die bovendien de raad naar buiten uit kon vertegenwoordigen.

De ondervoorzitters

Het huishoudelijk reglement van de raad bepaalt dat deze vier ondervoorzitters benoemt. Die vormen samen met de voorzitter een soort van “klein dagelijks bestuur” binnen het dagelijks bestuur. Over het algemeen bekleeden de ondervoorzitters hun ambt langer dan één mandaat (van vier jaar). Zij vormen een hecht team rondom de voorzitter en beschikken over een groot gezag. Het reglement bepaalt dat zij op paritaire basis moeten worden aangewezen. In de praktijk betekent dit dat het ABVV, het ACV en het VBO (vroeger VBN) ieder een ondervoorzitter hebben. Het vierde mandaat van ondervoorzitter komt groep A toe. Het gaat afwisselend naar organisaties die de middenstand en de landbouw

vertegenwoordigen. Na 1993 werd dit vierde mandaat beurtelings voor twee jaar toevertrouwd aan de Vlaamse middenstandsorganisatie (nu UNIZO) en aan de UPA (nu de Fédération wallonne de l'agriculture). Omwille van het politieke evenwicht nemen nog twee andere personen deel aan de besprekingen van de ondervoorzitters: een vertegenwoordiger van de liberale vakbond en de vertegenwoordiger van UNIZO of van de Fédération wallonne de l'agriculture.

In de eerste jaren van de raad nam een handvol leden het voortouw in de besprekingen die hoofdzakelijk in de plenaire vergadering plaatsvonden: A. Renard, A. Cool, M. Van der Rest, P. Finet en anderen. Of zij al dan niet ondervoorzitter waren maakte geen groot verschil uit. Zij leidden de besprekingen in de eerste plaats vanwege hun rol binnen de verschillende organisaties en meer dan waarschijnlijk ook hun natuurlijk gezag.

Sinds de jaren zeventig neemt het dagelijks bestuur de beslissingen, vinden de besprekingen plaats in de commissies of werkgroepen en draagt het secretariaat zorg voor de uitwerking van de documenten. De rol van de ondervoorzitters heeft geleidelijk aan belang gewonnen, niet alleen door hun aanwezigheid in het dagelijks bestuur, maar ook vanwege de macht die zij uitoefenen via de benoeming van de commissieleden. Sinds twintig à dertig jaar zijn de voorzitter en de ondervoorzitters de stuwende krachten achter de werkzaamheden van de raad.

De secretarissen

Het secretariaat van de raad heeft twee opdrachten: het administratief beheer en het verzamelen en bestuderen van de documentatie die voor de werking van de raad noodzakelijk is.

De secretarissen van de raad spelen een sleutelrol aan het hoofd van het secretariaat. Zij zijn verantwoordelijk voor het opstellen van de adviezen, waarvan zij het ontwerp voorbereiden, en staan

de voorzitter daadwerkelijk bij het zoeken naar een consensus. Tijdens de eerste jaren van de raad kwam het meer dan eens voor dat de secretaris in de plenaire vergadering amendementen indiende om de leesbaarheid van een tekst te verbeteren. Doorgaans werden die ook aangenomen. De eerste secretaris, Charles Roger, heeft in hoge mate bijgedragen tot de geloofwaardigheid van de raad. Net als Albert De Smaele, met wie hij meer dan vijftien jaar samenwerkte, had hij een opleiding in de Verenigde Staten genoten.

In 1958 nam adjunct-secretaris d'Alcantara ontslag. Omdat zijn benoeming gekoppeld was aan die van een adviseur bij het voorzitterschap, J. Leclercq, werd deze laatste uit zijn ambt ontheven. Leclercq tekende tevergeefs beroep aan tegen deze beslissing. J. Moreau de Melen (Middenstand) droeg aan de plenaire vergadering V. Van Rompuy voor als kandidaat. Die was doctor in de economische wetenschappen van de KUL, attaché bij de studiedienst van de Kredietbank en daarna bij de cvp. Hij werd gekozen met 34 stemmen vóór, 3 tegen en 1 onthouding. Op het einde van dat jaar vroeg de raad de minister een functie van secretaris bij het voorzitterschap te creëren. Het voorzitterschap van de raad was immers geen fulltimebaan. Mogelijk was dit een nieuwe poging om een ideologisch evenwicht binnen het secretariaat veilig te stellen.

In december 1970 diende secretaris Charles Roger, die de leeftijdsgrens had bereikt, zijn ontslag in. Zijn vervanging gaf aanleiding tot een compromis. Er waren drie kandidaten: J. Libert, F. Michielssen en J. Vandewalle. Er werd een akkoord bereikt om Félix Michielssen voor te dragen als José Libert (gesteund door C. De Bièvre, L. Dereau en A. Margot) adjunct-secretaris zou worden wanneer die functie vacant werd¹⁶².

In 1980, bij het vertrek van F. Michielssen, werd J. Libert tot secretaris bevorderd. Van 1981 tot 1984 kreeg hij Paul Matthys als adjunct. In januari 1985 werd dat Lode Quintens.

In 1992 werd J. Libert als secretaris vervangen door Luc Denayer, een econoom bij de studiedienst van het VBO, die reeds in 1989 als plaatsvervangend lid van de raad was aangewezen. L. Quintens werd later vervangen door Diederik Thibaut, die op zijn beurt door Ton Harding werd opgevolgd.

Op dit ogenblik, en eigenlijk reeds van bij de aanvang, vormt de secretaris een soort politiek tegengewicht van de voorzitter. Het is echter ook duidelijk dat de ideologische verschillen, ook al blijven ze bestaan, niet langer op de eerste plaats komen. Onder het voorzitterschap van R. Tollet is de functie van secretaris, wegens de toenemende verantwoordelijkheden, steeds belangrijker geworden. Het voorwoord bij de jaarlijkse verslagen wordt sindsdien gezamenlijk door de voorzitter en de secretaris ondertekend.

De gecoöpteerde leden

Dat er naast de 44 andere leden nog 6 gecoöpteerde leden deel uitmaken van de raad, strookt niet volledig met het principe van de paritaire samenstelling. Omdat echter zowel groep A als groep B elk 3 gecoöpteerde leden voordragen, wordt de paritaire traditie toch in ere gehouden. Naar verluidt had groep B problemen met de aanwijzing van deze gecoöpteerde leden. Blijkbaar had zij het aanvankelijk lastig met de noodzaak prominenten uit de academische wereld te kiezen die haar belangen zo goed mogelijk konden verdedigen. Bij het overlijden van L. de Brouckère zorgde zijn opvolging voor een probleem: de leden van groep B droegen J. Vauthier en G. Gogne als kandidaten voor. Omdat G. Gogne reeds plaatsvervangend lid was geweest als afgevaardigde van de werknemers, was de minister van oordeel dat hij niet voldeed aan de noodzakelijke voorwaarden om gecoöpteerd lid te worden. De raad viel zijn kandidatuur echter niet af⁶³.

Dit probleem werd snel verholpen. Het delicate probleem om bij de aanwijzing van drie personen het ideologische evenwicht te bewaren, bleef echter bestaan. Blijkbaar had de ACLVB weinig inspraak bij hun keuze in die mate dat deze organisatie soms pas in de plenaire vergadering van hun namen op de hoogte werd gebracht¹⁶⁴.

Na 1958 werden de gecoöpteerde leden door de raad eenparig voordragen en niet langer drie door groep A en drie door groep B. Voortaan zouden zij in de vergadering als één groep hun plaats innemen tussen groep A en groep B. Nochtans werden de kandidaten in de raad nog steeds voorgedragen door elk van de twee groepen. In januari 1962 vroeg het ACV of een personeelslid van een vakbond als gecoöpteerd lid kon worden voorgedragen. De personeelsleden stonden eigenlijk op de tweede plaats van de traditionele lijst van twee kandidaten, volgens de vertegenwoordigers van het ACV om te vermijden dat wetenschappers of hoogleraren als kandidaat werden voorgedragen en toch geen kans maakten om verkozen te worden.

Een aantal gecoöpteerde leden, zoals in de eerste jaren professor G. De Leener of de voormalige minister van Financiën F. de Voghel, hebben in de raad een belangrijke rol gespeeld en van bij de aanvang bijgedragen tot de groeiende expertise van het secretariaat.

De evolutie van het imago van de raad

Omdat de raad in de media niet vaak aan bod komt, is het niet eenvoudig zijn imago te bestuderen. Dat imago wordt uiteraard anders ervaren door het grote publiek, als door de actoren die rechtstreeks bij de evolutie van de collectieve arbeidsrelaties betrokken zijn: de politieke wereld, de beroepsgroepen enz.

Bij de sociale gesprekspartners

In 1948 leek het erop dat het ACV meer belang hechtte aan de Centrale Raad dan het ABVV. Het had trouwens een paritaire vertegenwoordiging verkregen die op dat ogenblik niet overeenstemde met het aantal leden. Het ACV stond voor een meer participatieve ideologie, terwijl het ABVV, waarbinnen in die tijd nog een belangrijke communistische kern actief was, er een meer revolutionaire filosofie op nahield. Een aantal van zijn leden wantrouwden zelfs het engagement van hun organisatie in een “samenwerkingsverband” met de werkgevers.

Geleidelijk aan verdween de functie van de Centrale Raad als scharnier in de radicale maatschappelijke veranderingen en als forum waar de krachtsverhouding tussen de organisaties van werkgevers en werknemers en tussen de twee grote vakbonden onderling werd beslecht. De ondernemingen, de sectoren en de Nationale Arbeidsraad waren onderhandelingsforums die veel meer op de voorgrond traden, waarin meer geïnvesteerd werd en waar de verwachtingen hoger lagen dan in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

De activiteiten van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven komen aan bod in de verslagen of tijdens de congressen van de vakbonden, maar over het algemeen blijft dat beperkt tot een beschrijving van de feiten.

Voor de landbouworganisaties, de Kamers van koophandel en de Middenstand is de Centrale Raad ook belangrijk omdat hij model staat voor de samenstelling van andere adviserende of beheersorganen waarvan de basisteksten verwijzen naar de “organen vertegenwoordigd in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven” (wat de struikelsteen vermijdt van de eenvoudige benaming “representatieve organisaties”). Omdat hun middelen eerder beperkt zijn en hun belangen grotendeels op een ander vlak liggen, besteden deze organisaties geen blijvende aandacht aan de werkzaamheden van de Centrale Raad.

In de loop van de laatste jaren heeft de Centrale Raad zich omgevormd tot een meer technisch orgaan, bijna tot een “adviesbureau” waarvan de meerwaarde en de bestaansgrond in de paritaire samenstelling ligt besloten. Zo kunnen de sociale partners bijvoorbeeld verwijzen naar de studies van de raad als de meest onafhankelijke en de meest nauwkeurige, of, omgekeerd, kunnen een aantal van hun leden kritiek spuien op de standpunten van de raad en ‘vergeten’ dat hun organisaties erin vertegenwoordigd zijn.

In de politieke wereld

De visie van de politieke wereld op de raad is waarschijnlijk geleidelijk geëvolueerd naar meer aandacht voor zijn werkzaamheden. Wellicht hebben een aantal politieke gezagdragers de raad en de structurele hervormingen aanvankelijk beschouwd als een methode om de sociale vrede te waarborgen en niet als een belangrijke schakel in de economische besluitvorming. In de jaren zestig ontwikkelde de raad zijn economische expertise en werd zijn rol bij de politieke wereld steeds duidelijker. Hij werd vaker geraadpleegd, althans door de regering. De duidelijke mislukking van de onderhandelingen over de economische en financiële informering van de ondernemingsraden en, daarna, het verloop van de economische crisis, leidden ertoe dat in de jaren zeventig en het begin van de

jaren tachtig de Centrale Raad weinig invloed uitoefende op het beleid. De ontwikkeling van het concept van het concurrentievermogen in de jaren tachtig en de wetten van 1989 en 1996 getuigen van een groeiende interesse vanwege de politieke wereld voor de Centrale Raad. De keuze om deze opdracht aan de raad toe te vertrouwen is in de eerste plaats de verdienste van J.-L. Dehaene en A. Verplaetse. Hoe meer de politieke wereld van de adviezen van de raad gebruik heeft gemaakt, eventueel om een bepaald beleid te ondersteunen, op het vlak van de begroting bijvoorbeeld, hoe meer dit tegelijk heeft bijgedragen tot een gevoelige verbetering van het imago de instelling.

Ook de persoon van de minister van Economische zaken heeft het imago dat de politieke klasse van de raad heeft in min of meerdere mate beïnvloed.

In de pers

Voorzitter J. Stassart heeft in zijn inaugurale rede van oktober 1972 de positie van de raad in de publieke opinie als volgt samengevat: *“Wat betekent deze laatste (de raad), in feite, voor de doorgaans zelfs goed ingelichte openbare mening? De raad is een verafgelegen instelling, waarvan vaag geweten is dat zij paritair is samengesteld en die af en toe adviezen uitbrengt over min of meer belangrijke problemen.”*¹⁶⁵.

De Centrale Raad heeft sinds zijn oprichting over het algemeen weinig weerklank gekregen in de pers. De kranten betonen weinig interesse voor het reilen en zeilen van de Centrale Raad. Soms berichten ze over aangelegenheden waaraan ze vanwege hun ideologische strekking een bijzonder belang hechten. Zo becommentarieert *La Libre Belgique* de werkzaamheden van de raad omtrent de concurrentiepositie zoals de ACV-ondervoorzitter van de raad daarover bericht en doet *Le Peuple* hetzelfde uitgaande van informatie vanwege de ABVV-ondervoorzitter.

In het algemeen komt de raad in de Franstalige pers meer aan bod dan in de Nederlandstalige.

Sinds de uitwerking van de kaderwet over het concurrentievermogen hebben de media meer aandacht besteed aan de Centrale Raad, vooral dan de schrijvende pers. Hoewel de adviezen van de raad in verband met het concurrentievermogen soms een grote weerklank krijgen, telt in de eerste plaats de inhoud van de adviezen. De Centrale Raad wordt meestal niet vermeld in het artikel dat handelt over de inhoud van het advies. Soms is er sprake van een advies van de “sociale gesprekspartners”, eventueel gevolgd door “die deel uitmaken van de Centrale Raad”. Het permanente karakter en de onafhankelijkheid van de raad komen in de pers zeer zelden aan bod.

Omdat de Centrale Raad steeds vaker op de voorgrond treedt door zijn economische expertise, komt hij ook meer aan bod in de gespecialiseerde pers. Vooral *l’Echo* besteedt de laatste jaren veel aandacht aan de Centrale Raad: gemiddeld twee artikelen per week tijdens de laatste tien jaar, tegenover nog niet de helft in *Le Soir*. In de audiovisuele media komt de Centrale Raad, net als andere adviserende organen, nauwelijks aan bod.

Samengevat mogen we stellen dat sinds zijn oprichting de Centrale Raad in de media op weinig belangstelling kan rekenen. Nochtans zijn er de laatste tijd inspanningen gedaan die tot een betere zichtbaarheid van de raad hebben geleid. Zo zijn er de oprichting van een interne communicatiecel, de uitgave en de gratis toezending van de *Sociaal-Economische Nieuwsbrief*¹⁶⁶ en het ter beschikking stellen van documenten op de internetsite. Al deze initiatieven dragen ertoe bij dat het brede publiek en de specialisten beter geïnformeerd zijn over de werkzaamheden van de raad.

De evolutie van de opvatting over de paritaire samenstelling tijdens in de laatste vijftig jaar: belang van het paritaire karakter en de representatieve functie van de Raad.

Het is niet eenvoudig de invloed van de Centrale Raad op de algemene evolutie van de collectieve arbeidsbetrekkingen gedurende een halve eeuw te bepalen. Reeds vroeger is erop gewezen dat de vakbondsorganisaties mettertijd niet langer systematisch zijn gaan eisen dat de opbrengst van de groei wordt verdeeld, maar zijn overgegaan tot een meer “technische” evaluatie en beoordeling die rekening houdt met de internationale randvoorwaarden. Dat is ongetwijfeld te danken aan hun ervaring met zowel raadpleging, als overleg in andere forums. Ook de algemene evolutie van de arbeidsomstandigheden, waartoe deze overlegstructuren soms de aanzet hebben gegeven, heeft hierin een rol gespeeld.

De paritaire samenstelling van de overlegorganen kon verdoezelen dat er in werkelijkheid geen evenwicht bestond tussen de vakbonds- en de werknemersorganisaties. Behalve het feit dat een werkgever economisch “meer gewicht in de schaal legt” dan een werknemer, is er in wezen ook een functioneel onderscheid: een vakbond krijgt gestalte vanuit de fundamentele doelstelling de werknemers zich solidair te laten opstellen ten opzichte van de werkgevers, terwijl de werkgeversverenigingen zich niet in de eerste plaats als één blok tegenover de werknemers wensen op te stellen, maar streven naar een goede verhouding met de Staat en met de economische omgeving, zoals bijvoorbeeld bij de organisatie van het concurrentievermogen. De uitdaging van de raadpleging en het overleg heeft deze twee organisatievormen in een identieke positie ten opzichte van de Staat geplaatst, onder dezelfde noemer van “gesprekspartners” of sociale “partners”. Zo heeft de paritaire samenstelling van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, het eerste permanente interprofessionele adviesorgaan, door aan beide

organisaties deze nieuwe gemeenschappelijke functie op te leggen, ertoe bijgedragen dat ze naar een meer evenwichtige situatie geëvolueerd zijn.

Bij de aanvang was de paritaire en de niet-driedigige samenstelling van de Centrale Raad ook belangrijk omdat ze de werknemers- en de werkgeversorganisaties rechtstreeks tegenover elkaar plaatste. Daarna maakte ze het mogelijk dat de enen en de anderen een officieel kanaal vonden om de gang van zaken te beïnvloeden, hoewel ze daar ook al buiten de advies- en overlegorganen over beschikten. L. François schrijft hierover *dat het een fictie is dat de vakbonden los zouden staan van het bestaande systeem, net zoals het een fictie is dat de Staat onafhankelijk is ten opzichte van de zakenwereld*¹⁶⁷

Anderzijds is het ook typisch Belgisch om, in tegenstelling tot de andere Europese landen, twee raden te behouden. In België bestaan er namelijk twee raden naast elkaar: de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad. Niet onbelangrijk is dat deze laatste de bevoegdheid heeft om collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten.

Besluit

Tijdens het vijftigjarig bestaan van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven hebben de Staat, de economie, zowel als de maatschappij een historische evolutie gekend. Deze evolutie is een van de factoren die een verklaring bieden voor de opeenvolgende aanpassingen die de instelling heeft ondergaan.

Vijftig jaar geleden was de Belgische Staat een unitaire staat met een gecentraliseerde besluitvorming. In de loop van de laatste drie decennia werd hij geleidelijk omgevormd tot een federale staat, met een bevoegdheidsverdeling tussen verschillende besluitvormingsniveaus. De economie, die in die periode aanvankelijk nog gericht was op de heropbouw vanuit een visie van herstel eerder dan van innovatie, heeft een periode van expansie gekend, die werd gevolgd door een scherpe crisis. Deze crisis en de sociale gevolgen daarvan liggen aan de basis van het economisch beleid tijdens de voorbije twee decennia.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven werd opgericht op een ogenblik dat politici en vakbonden de idee genegen waren dat de democratie behoefte had aan een economische en een sociale dimensie. De idee van economische en sociale democratie vond in grote mate ingang bij de socialisten en de christen-democraten in de toenmalige coalitie, die de wet van 1948 uitwerkte en goedkeurde.

Al werd die idee niet steeds concreet verwoord, toch was het de bedoeling te komen tot een gewaarborgde vertegenwoordiging van de arbeiders in de economische besluitvormingsorganen. Het compromis dat in een wet werd gegoten, had tot doel de vertegenwoordiging van de werknemers in de overlegorganen binnen de ondernemingen te waarborgen (de ondernemingsraden) en tevens te zorgen voor de gelijktijdige vertegenwoordiging van werknemers en bedrijfsleiders in sectoriële (de bedrijfsraden) of macro-economische (de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven)

overlegorganen. Op sectorieel en op macro-economisch niveau leidde de vertegenwoordiging die voor de arbeiders werd verkregen ook tot de vertegenwoordiging van de bedrijfsleiders, hoewel dat niet hun belangrijkste wens was.

De geëiste economische en sociale democratie werd dus niet volledig verwezenlijkt, ook al was er tevredenheid bij de installatie van de advieslichamen.

Door de institutionalisering van de adviesfunctie, waarin de wet van 1948 een belangrijke stap vormt, worden de sociale gesprekspartners op een formele wijze samengebracht. Die institutionalisering berust op een evaluatie van de representativiteit van de betrokken organen. Hierin spelen twee aspecten mee: het eerste is een kwantitatief aspect. De evaluatie slaat dan op het aantal leden en het ledenpercentage. Het tweede is van kwalitatieve aard: de evaluatie heeft dan betrekking op de manier waarop de verschillende organisaties zich in de nieuwe constellatie kunnen vinden en op de wijze waarop ze zich tijdens hun ontmoetingen kunnen verbinden.

De twee aspecten van deze evaluatie betreffen zowel de werknemers- als de werkgeversorganisaties. Uit beide oogpunten blijven ze zeer representatief en dit op een niveau dat weinig andere landen kennen. In die periode hebben hoe dan ook een aantal evoluties plaatsgevonden. De werkloosheid en de andere vormen van niet-tewerkstelling hebben de wijze van aansluiting bij en het ledenpercentage van de vakbondsorganisaties beïnvloed. Wat de werkgeversorganisaties betreft, was er de almaar grotere economische invloed van het buitenland. De representativiteit van zowel de werknemers- als de werkgeversorganisaties staat echter buiten kijf en ligt aan de basis van de legitimiteit en de efficiëntie van de advieslichamen waarvan zij deel uitmaken.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven werd opgericht binnen een complex kader van verwachtingen. Voor de vakbondsorganisaties ging het om het uitgangspunt van een reeks door hen geëiste structurele hervormingen die zouden leiden tot een economische en sociale democratie. De werkgeversorganisaties hoopten dat de raad bevorderlijk zou zijn voor de sociale vrede. De politieke gezagdragers (of toch een aantal onder hen) verwachtten van de raad dat hij meer klaarheid zou scheppen voor de politieke besluitvorming inzake economische aangelegenheden en zo zou helpen de koers van het economisch beleid uit te zetten.

Gelet op de steeds grotere rol van de overheid en de sterk uiteenlopende belangen leek de systematische raadpleging van de raad over de koers van het economisch beleid, die redelijkerwijze mocht worden verwacht, een illusie te zullen worden. Het economisch beleid, in de keynesiaanse betekenis, werd na de Tweede Wereldoorlog een van de centrale uitgangspunten van alle westerse regeringen. In die omstandigheden rees het gevaar dat de raadpleging van de raad, qua regelmaat zowel als efficiëntie, tot een aantal precies omschreven domeinen beperkt zou blijven. De geloofwaardigheid van de raad werd bevestigd door zijn permanente bijdrage tot de analyse van de conjunctuur. Deze rol van "barometer" van de economie die de raad vervulde, maar die niet door de wet was opgelegd, zou de instelling de kans bieden om uit te groeien tot het uitverkoren forum voor het onderzoek van het concurrentievermogen. Onder meer door zijn technische expertise vervult de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven nu een scharnierfunctie in het proces van de uitwerking van het economisch beleid.

Wat de verwachtingen van de vakbonden betreft, is aan de eis van economische en sociale democratie slechts gedeeltelijk voldaan. Ook zo voor de eis tot structurele hervormingen die daarna aan de orde was. Weliswaar hadden niet alle vakbonden en de daarin vertegenwoordigde groepen dezelfde visie op deze hervormingen. Toch bekwamen zij voldoening nadat deze eis was afgezwakt

(bijvoorbeeld de controle over de holdings en in de eerste plaats de betrokkenheid bij de programmering en vervolgens bij de planning). Toen de crisis zich deed voelen, was het duidelijk dat er heel wat gas werd teruggenomen op het vlak van de structurele hervormingen. Al werden de vakbonden in de eerste plaats buiten de raad met deze ontwikkelingen geconfronteerd, toch hadden die een invloed op de opstelling en de standpunten van hun vertegenwoordigers in de raad.

De wederzijdse erkenning van de vakbonds- en werkgeversorganisaties als rechtmatige en exclusieve gesprekspartners voor de hele problematiek van de verdeling van de opbrengst van de groei, vormde de basis van het ontwerpakkoord van sociale solidariteit uit 1944. Doel was *“de stoffelijke en morele welvaart van de arbeiders te verhogen en tussen hen en de werkgevers vreedzame, op rechtvaardigheid berustende betrekkingen aan te knopen (...)”*. Zo hebben de sociale gesprekspartners voor zichzelf een autonome zone afgebakend, vooral wat de loononderhandelingen betreft, maar ook inzake het socialezekerheidsbeleid. De totstandkoming van het systeem van collectieve arbeidsbetrekkingen en vooral de instelling van advies- en overlegorganen heeft deze autonome zone geïnstitutionaliseerd. Via een bijna ononderbroken driepartijenoverleg in de periode 1944-1948 heeft de Staat deze institutionalisering bevorderd. Ook daarna bleef de Staat aanwezig, maar dan op een ander vlak, met name via de agenda van de grote interprofessionele onderhandelingen, die een kader bieden voor de sectoriële onderhandelingen.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven is een van de instellingen waarbinnen deze autonomie in de praktijk werd gebracht. Uit talrijke adviezen die op het eerste gezicht niet meteen de problematiek van de lonen of de sociale zekerheid betreffen, blijkt een intentie om te wegen op de politieke besluitvorming met het oog op het behoud van deze autonome zone. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de adviezen over de hervorming van de fiscaliteit

en de invoering van de btw, waaruit duidelijk is gebleken dat er een wil bestond om de autonomie van de loononderhandelingen veilig te stellen en tegelijk de koppeling van de lonen aan de index te behouden.

De recente evolutie en de actuele rol van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven stemmen niet overeen met de oorspronkelijke verwachtingen en verwezenlijkingen. De aanpassingen op het stuk van de collectieve arbeidsbetrekkingen hebben ook hun invloed gehad op dit paritaire orgaan en hebben het een nieuwe koers doen varen die niemand in 1948 had kunnen vermoeden. In het bijzonder tijdens de lange periode van de opbouw van de Europese Economische en Monetaire Unie hebben de sociale gesprekspartners het referentiekader van de loononderhandelingen volledig moeten herzien. Onder de meestal als autoritair en interventionistisch ervaren leiding van de regering hebben ze hun onderlinge relaties bijgesteld. Geconfronteerd met werkgevers die in het begin van de jaren tachtig hun standpunten verhardden en die bij de regering een welwillender gehoor dan vroeger vonden, zijn de werknemersorganisaties meer rekening gaan houden met de randvoorwaarden van de markt, vaak na moeilijke interne afwegingen.

Ingevolge deze lange evolutie heeft de Centrale Raad nu een nieuwe opdracht, met name de begeleiding van het loonbeleid. Dat is de vrucht van meer dan vijftien jaar ervaring met de problematiek van het concurrentievermogen van de ondernemingen en sluit zo goed als naadloos aan bij de periodieke analyse van de economische conjunctuur.

Wat de relaties van de Centrale Raad met de Staat betreft, mag men de laatste jaren, eerder dan van interventionisme, gewagen van een terugkeer naar een vorm van driepartijenoverleg die tijdens de naoorlogse jaren in de talrijke toenmalige economische en sociale conferenties gebruikelijk was. Zo heeft het begrip "overlegeconomie" een nieuwe betekenis gekregen die wel erg verschilt van wat in

1948 de bedoeling was. Het is ook juist dat werkgevers en vakbonden buiten toedoen van de Staat niet kunnen onderhandelen over belangrijke akkoorden. Hierdoor is de invloed van een structuur zoals de Centrale Raad, die formeel louter een adviesfunctie heeft, aanzienlijk toegenomen. Want het feit dat de raad, in tegenstelling tot de Nationale Arbeidsraad, niet gemachtigd is om akkoorden te sluiten, dient niet noodzakelijk als een minpunt te worden beschouwd. Als er akkoorden tot stand komen, zowel bij de NAR als op het informele driepartijenforum waar interprofessionele akkoorden worden gesloten, hebben die immers niet meer dezelfde inhoud als in de periode waarin zowel de economische als de sociale programmering gebruikelijk was. Eigenlijk is het een paradox dat de rol van de raad bij de evaluatie van de Belgische concurrentiepositie hem een groot gezag en ook enige onderhandelingsbevoegdheid heeft verleend.

Ondanks het feit dat een aantal kringen ernstige twijfels hadden omtrent de pariteit, bijvoorbeeld in verband met het federale en gewestelijke werkgelegenheidsbeleid en de problematiek van de duurzame ontwikkeling, kan deze heroriëntering ongetwijfeld ook als een goede zaak voor de instelling worden beschouwd aangezien de sociale gesprekspartners de continuïteit en de eigenheid van de rol van hun instelling hebben kunnen behouden.

We mogen echter niet verhullen dat deze continuïteit werd gerealiseerd in een maatschappelijk kader dat helemaal anders is dan in het begin. Ingevolge het langzame maar onvermijdelijke verlies van haar homogene sociale basis is de arbeidersbeweging ertoe verplicht veel meer uiteenlopende belangen te dienen dan voorheen. Zij moet rekening houden met een groot aantal niet-actieven, die vaak heel andere belangen hebben dan wie wel aan het werk is. Binnen de ondernemingen is de machtsverhouding met de werknemers niet meer dezelfde als vlak na de oorlog. In de context van een wereldeconomie is de speelruimte van de werknemers veel groter dan vroeger. Voor de effectieve leiders in het buitenland van de ondernemingen die aan grote groepen

verbonden zijn, is de vakbond als gesprekspartner een verplichting waaraan ze zich kunnen onttrekken. Hun macht om het algemene klimaat waarin de ondernemer zijn functie uitoefent te beïnvloeden, is voortdurend toegenomen, terwijl de greep van de vakbonden op de verdeling van de opbrengst van de groei evenredig is gedaald. Dat blijkt duidelijk uit de beïnvloeding van de Europese besluitvorming inzake de sociale deregulering en de liberalisering van de markt.

In 1944 was men de mening toegedaan dat een rechtvaardige verdeling van de opbrengst van de economische groei automatisch zou leiden tot het *materiële en morele* welzijn van de werknemers. Dit probleem is vandaag niet meer op dezelfde wijze aan de orde. Voor de werknemers is de aansluiting bij een vakbond slechts een facet van het burgerschap. Ook al erkennen de vakbonden dat zij rekening moeten houden met andere “dimensies van het burgerschap”, toch blijft in de praktijk de arbeidsproblematiek hun hoofdzorg. Bovendien de goede werking van de economie, zijn zeker ook het leefmilieu en de consumentenzorg fundamentele welvaartsfactoren. In de toekomst kunnen die nog belangrijker worden. De verdeling van de opbrengst van de groei wordt, in een nog sterkere disproportie dan vroeger, geconfronteerd met de nieuwe problematiek van de sociale uitsluiting. Blijkbaar hebben de sociale gesprekspartners problemen om daar op een even efficiënte wijze op in te spelen als ze bijvoorbeeld hebben gedaan bij de organisatie van de sociale zekerheid. Hoewel zij erin geslaagd zijn hun institutionele representativiteit en hun bevoegdheidssterrein te behouden, hebben zij toch problemen om die op nieuwe domeinen te verantwoorden. Milieu- en consumentenbelangen moeten niet noodzakelijk op dezelfde wijze worden aangepakt als de arbeidsproblematiek. Daarnaast moet wellicht ook rekening worden gehouden met het financiële beheer (een werknemer die aandeelhouder is, heeft niet dezelfde belangen als een werknemer in loondienst) en de immigratie (in het licht van de demografische perspectieven op middellange en lange termijn).

Beoordeling van de rol en de invloed van de CRB

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zou, net zoals in de jaren tachtig en negentig op het vlak van het concurrentievermogen van de ondernemingen, opnieuw een laboratorium kunnen worden waar deze nieuwe problemen, die onlosmakelijk met de economische groei en de arbeid verbonden zijn, ten gronde worden bestudeerd. Als de Centrale Raad zich voor deze nieuwe problemen openstelt en deelneemt aan de talrijke democratische discussieforums zal hij kunnen bijdragen tot de verduidelijking van de uiteindelijke – noodzakelijk politieke – afwegingen.

Voetnoten

- ¹⁴⁵ De schaarse artikelen die aan de raad gewijd zijn en het algemene, niet-polemische karakter ervan, zijn een voldoende reden om geen systematische studie van de pers te maken. Het resultaat hiervan zou eerder pover zijn.
- ¹⁴⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 23 december 1953.
- ¹⁴⁷ Zie bv. CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 1 oktober 1952.
- ¹⁴⁸ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 12 december 1952.
- ¹⁴⁹ Aldus zijn opvolger, CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 4 juli 1956.
- ¹⁵⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 23 mei 1956.
- ¹⁵¹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 4 juli 1956.
- ¹⁵² CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 23 mei 1956.
- ¹⁵³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 4 juli 1956.
- ¹⁵⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 27 juni 1962.
- ¹⁵⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 28 december 1967.
- ¹⁵⁶ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 17 maart 1972.
- ¹⁵⁷ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad van 1 augustus 1972 tot 31 juli 1973, p. 20.
- ¹⁵⁸ *Idem*, p. 23
- ¹⁵⁹ In het begin van de jaren zeventig komen in de verslagen van de vergaderingen van de raad of van het dagelijks bestuur de standpunten van de verschillende organisaties veel beknopter aan bod. Vaak zijn deze verslagen niet meer dan uitgebreide agenda's, wat het moeilijker maakt de sfeer van de discussies te vatten.
- ¹⁶⁰ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad van 1 augustus 1983 tot 31 juli 1984, p. 6.
- ¹⁶¹ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 18 oktober 1988.
- ¹⁶² CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 18 december 1970.
- ¹⁶³ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 26 september 1951.
- ¹⁶⁴ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, notulen van de plenaire vergadering van 22 januari 1958.
- ¹⁶⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad van 1 augustus 1972 tot 31 juli 1973, p. 17.
- ¹⁶⁶ Beschikbaar op de webstek <http://www.ccecb.fgov.be/text/f.htm>
- ¹⁶⁷ L. François, *Théorie des relations collectives de travail en droit belge*, Bruxelles, Bruylant, 1980, p. 205.

BIBLIOGRAFIE

[ABVV], *De Werker*, Brussel, 1946-

[ABVV], *Statutaire kongressen, Moreel en administratief verslag*, 1946-

[ACLVB], *De liberale syndicalist*, Brussel, 1946-

[ACV], *Vakbeweging*, Brussel, 1977-

[ACV], *Congressen, Activiteitsverslagen*, Brussel, 1945-

[ACV], *Maandblad*, Brussel, 1945-1955.

L'année sociale, Bruxelles, ULB, 1960-

Arbeidsblad, Brussel, Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 1945-

E. ARCQ, *Les relations collectives de travail*, Dossier Crisp n°39, 1993.

E. ARCQ, *Du pacte social au plan global*, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1993, n°1420-1421.

E. ARCQ, *La concertation sur la compétitivité*, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1991, n° 1326.

E. ARCQ et P. BLAISE, *Les groupes de pression patronaux*, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1989, n° 1252.

E. ARCQ et B. MARQUÈS-PEREIRA, « Néo-corporatisme et concertation sociale en Belgique » *Politiques et management public*, vol. 9, n°3, septembre 1991, pp. 159-179.

E. ARCQ et M. PIRAUX, *Le rôle des groupes dans l'évolution de la problématique du travail*, Bruxelles, Programme national de recherches en sciences sociales, 1981, n° 12.

A l'enseigne du droit social belge, n° spécial de la *Revue de l'université de Bruxelles*, 1982.

P. BAIROCH, *L'économie belge et internationale. Tables synoptiques (1913-1967)*. Bruxelles, 1968.

F. BAUDHUIN, *Histoire économique de la Belgique 1945-1956*, Bruxelles, Bruylant, 1958.

F. BAUDHUIN, *Histoire économique de la Belgique 1957-1968*, Bruxelles, Bruylant, 1970.

F. BAUDHUIN, *Belgique 1900-1960 : explication économique de notre temps*, Louvain, 1961.

F. BAUDHUIN, « L'économie » in *Histoire de la Belgique contemporaine 1914-1970*, Bruxelles, 1975, pp. 250-306.

M. BAUDREZ, « Les conseils économiques et sociaux européens : crise d'identité ou renaissance ? » *Revue française de droit constitutionnel*, 1994, pp. 497-504.

T. BEAUPAIN, « L'intervention de l'État dans la négociation collective », *L'année sociale 1984*, pp. 39-43.

Bibliografie

T. BEAUPAIN et P. BLAISE, *La concertation sociale 1993-1995 . I. La mise en œuvre du plan global*, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1995, n° 1496-1497.

T. BEAUPAIN et U. MANCO, « Le contenu du plan global », *L'année sociale 1993*, pp. 20-26.

Bibliografie van het Belgisch sociaal recht, Antwerpen, Kluwer, 1981.

P. BLAISE, *Les accords interprofessionnels 1960-1994*, Bruxelles, Crisp, 1995.

R. BLANPAIN (ed.), *30 jaar Belgische arbeidsverhoudingen*, Deventer, 1977.

R. BLANPAIN, “ Sociaal-economisch overleg in België. Trends en verwachtingen “, *Arbeidsblad*, mei-juni 1986, pp. 357-372.

R. BOELAERT, “ Europa 1992 en de Belgische industrie ” in *Economisch en Sociaal Tijdschrift*, 1988, n°6, pp. 769-789.

R. BRION, P. HATRY, et al., *Fédération des entreprises de Belgique. 1895-1995 : 100 ans pour l'entreprise*, Bruxelles, Racine, 1995.

Bulletin de l'IRES, Louvain, 1973-

Bulletin de la Fondation André Renard, Bruxelles, 1967-

Les bureaux d'études de syndicats belges, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1962, n° 179.

Cahiers économiques de Bruxelles, Bruxelles, 1958-

N. CAULIER-MATHY, « Les dirigeants de l'industrie houillère belge de 1935 à 1955. Essai d'étude des comportements » in *Belgisch Tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, 1988, n° 1-2, pp. 35-54.

Cent ans de droit social belge, Bruxelles, Bruylant, 1992.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de raad*, Brussel, 1949-1991.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Jaarverslag*, Brussel, 1992-

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Overzicht van de werkzaamheden*, Brussel, 1992-

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN, *Proeve van inventaris van de advies- en overlegorganen inzake economische en sociale aangelegenheden en van de instellingen waarin de sociaal-economische belangengroepen vertegenwoordigd zijn*, Brussel, CRB, 1978.

Centre d'étude pour la réforme de l'État, *La réforme de l'État*, Bruxelles, 1937.

B. S. CHLEPNER, *Cent ans d'histoire sociale en Belgique*, 4ème édition, Bruxelles, ULB, 1983.

P.H. CLAEYS, *Groupes de pression en Belgique*, Bruxelles, 1973.

P.H. CLAEYS et A. FROGNIER, *L'échange politique*, Bruxelles, ULB, 1995.

R. CLEMENS, *Les organes consultatifs de l'économie. Conseil central de l'économie et conseils professionnels*, Bruxelles, 1949.

R. CLÉMENS, *Le Conseil central de l'économie en Belgique*, Bruxelles, 1950.

La conférence économique et sociale I et II, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1971, n° 514 & 515.

Le Conseil central de l'économie : fonctionnement réel et bilan d'activité : ses conséquences pour la concertation économique et sociale projetée, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1964, n° 238 & 241.

Bibliografie

Le Conseil central de l'économie : fonctionnement réel et bilan d'activité : comparaison avec le projet de loi organisant la fusion du CCE et du Conseil national du travail, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1964, n° 245 & 246.

[CSC], *Au travail*, Bruxelles, 1948-1984.

C. CYPRES, « Compétitivité : de la concertation à la rupture », *L'année sociale 1993*, pp. 77-84.

C. CYPRES, « La loi de sauvegarde de la compétitivité assure la continuité de Maertens », *L'année sociale 1988*, pp. 39-43.

W. DAMBRE, “ Ontstaansgeschiedenis van de Ondernemingsraden in België, 1944-1949 ”, in *Res Publica*, deel 27, 1985, pp. 87-124.

E. DELATTRE, « La concertation sociale belge : du bipartisme au tripartisme larvé », *L'Année sociale 1991*, pp.66-74.

G. DEMEZ, *Les organes de concertation dans l'entreprise*, Bruxelles, de Boeck-Wesmael, s.d.

R. DE VLEESCHAUWER et E. SOUDAN, *L'organisation professionnelle de l'économie*, Bruxelles, 1950.

DONCKELS, et. al., *K.M.O.'s in België*, Leuven, 1988.

L. DUPRIEZ, *Problèmes économiques contemporains. Quarante-cinq années d'expérience*, Louvain, 1972.

FABRIMÉTAL, *Bulletin*, 1946 -

La FEB, Bruxelles, FEB, 1990.

[FIB], *Bulletin de la FIB*, 1947-1973.

[FGTB], *Syndicats*, Bruxelles, 1946-

L. FRANÇOIS, *Théorie des relations collectives de travail en droit belge*, Bruxelles, Bruylant, 1980.

H. GAUS en R. VAN EENO, *Beknopte bibliografie van de politieke en sociaal-economische evolutie van België 1945-1992*, Leuven, s.d.

E. GÉRARD (ed.), *Histoire du mouvement ouvrier chrétien en Belgique*, Louvain, Kadoc, 1994.

GERV Berichten, Antwerpen, Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen, 1973-1985.

GROUPEMENT D'ÉTUDES ÉCONOMIQUES, *La restauration économique de la Belgique*, Bruxelles, Baude, 1944.

M. HANSENNE, « Modèle social européen et mondialisation de l'économie », *La Revue politique*, n°4-5, Bruxelles, Cepess, 1996.C.H. HÖJER, *Le régime parlementaire belge de 1918 à 1940*, Uppsala, 1946, réédition Crisp, 1969.

P. HORION, « Syndicats, conventions collectives de travail, organes paritaires » in *Annales de la Faculté de Droit de Liège*, 1969, pp. 49-199.

De industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling, Brussel, Gemeentekrediet, 1981.

Info CSC, Bruxelles, 1984-

M. JAMOULLE, E. GEERKENS, et al., *Le temps de travail. Transformations du droit et des relations collectives de travail*, Bruxelles, Crisp, 1997.

D. KEULEMANS, “ De institutionalisering van het sociaal-economisch overleg. De wet van 20 september 48 ‘houdende organisatie van het bedrijfsleven’ ” in E. WITTE et al., *Tussen restauratie en vernieuwing*, Bruxelles, 1989.

Bibliografie

T. KLEIN-BEAUPAIN, *Deux systèmes de relations industrielles en Belgique*, Bruxelles, ULB, 1979.

E. KRZESLO, *Les relations collectives du travail en Belgique : acteurs et institutions*, Bruxelles, point d'appui TEF, dossier 16, juin 1996.

C. KUMMERT, *La politique industrielle en Belgique. Les apports de la concertation et de la planification contractuelle à sa conception et à son exécution*, Mémoire école de commerce Solvay, Bruxelles, ULB, 1972.

M.-A. LAMBERT, *La remise en cause du modèle belge traditionnel de concertation socio-économique*, Mémoire en sciences politiques, Bruxelles, ULB, 1997.

J. LECLERCQ, " De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven – Een eerste balans ", in *Problemen*, juli 1950, p.424-436.

Librement, Bruxelles, 1991-

X. MABILLE, *Histoire politique de la Belgique*, 3ème édition, Bruxelles, Crisp, 1997.

X. MABILLE, « La concertation sociale : la crise du système belge », *Pouvoirs*, Paris, PUF, 1990, pp.85-92.

J. MEYNAUD, et al., *La décision politique en Belgique. Le pouvoir et les groupes*, Paris, 1965.

C. MOENTACK, *La concertation sociale comme modalité de l'action administrative*, Mémoire en sciences politiques, Bruxelles, ULB, 1981.

L. MORISSENS, *Les facteurs de la décision dans la politique économique de la Belgique*, Bruxelles, 1966.

NATIONALE ARBEIDSRAAD, *Verslag over de werkzaamheden van de raad*, Brussel, 1953-

NATIONALE BANK VAN BELGIË, *Tijdschrift*, Brussel, 1971-

NATIONALE BANK VAN BELGIË, *Verslag*, Brussel, 1948-

J. NEUVILLE, *L'évolution des relations industrielles en Belgique*, Bruxelles, Vie Ouvrière, 1976.

G. PEERSMAN et A. VAN POECK, " De Belgische competitiviteitswet : een bewistbaar instrument ", *Tijdschrift voor economie en management*, 1992, pp.285-300.

F. PERIN, *La démocratie enrayée*, Bruxelles, 1960.

M. PIRAUX, *Participation, consultation, concertation, confrontation*. Colloque « L'avenir des politiques sociales et la contribution de la recherche scientifique à leur élaboration » , 24/25/02/1981, Bruxelles, Bureau du Plan.

Le projet de création d'un Conseil économique et social, Courrier hebdomadaire du Crisp, 1963, n°204 .

G. QUADEN, *Politique économique*, Bruxelles, 1990.

G. QUADEN (ed.), *L'économie belge dans la crise*, Bruxelles, Labor, 1987.

P. QUERTAINMONT, *Droit administratif de l'économie. L'interventionnisme économique public et les relations entre l'État et les entreprises*. Diegem, Kluwer, 1996.

Recherches économiques de Louvain, Louvain, 1961-

Reflets et perspectives de la vie économique, Bruxelles, 1961-

Revue de l'IRES, Paris, 1991-

Revue internationale du travail, Genève, 1948-

La Revue politique, Bruxelles, 1951-

Bibliografie

J.L. ROMBOUTS, *De paritaire organen in België*, Leuven, 1976.

RVA, *Jaarverslag*, Brussel, 1948-

M. SERNA, *Compétitivité et concertation sociales : quelle place pour la cohésion sociale ?* Mémoire en sciences politiques, ULB, 1996.

SERV Bericht, Antwerpen, Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen, 1986-

J. SMETS, " The competitiveness of the belgian economy " in *Revue de la Banque*, 1985, n°2, pp. 250-306.

Het sociaal overleg op interprofessioneel vlak : bundel van interprofessionele verklaringen, resoluties, kollektieve overeenkomsten en akkoorden, 1936-1974, Brussel, VBO, 1974.

Het sociaal overleg op interprofessioneel vlak : bundel van interprofessionele verklaringen, resoluties, kollektieve overeenkomsten en akkoorden, 1974-1975, Brussel, VBO, 1976-

Sociologie du Travail, Paris, 1963-

G. SPITAEELS, *La crise des relations industrielles en Belgique. Diversité et unité. Les réponses possibles*, Bruges, De Tempel, 1972.

G. SPITAEELS, *Le mouvement social en Belgique*, deuxième édition, Bruxelles, 1969.

M. STROOBANT (ed.), *50 Jaar Sociaal Pact*, Antwerpen, Maklu, 1995.

Studieorgaan van het ACV, Brussel, 1955-1958.

R. TOLLET, *L'évolution de l'emploi*, Bruxelles, Bureau du Plan, 1990.

R. TOLLET, « Compétitivité : fausses querelles, vrais enjeux », *Bulletin de la Fondation André Renard*, n°187-188, septembre-décembre 1990, pp. 5-25.

G. VANDENABEELE, *L'économie belge et internationale, tableaux synoptiques 1913-1968*, Bruxelles, 1969.

R. VANDEPUTTE, *Economische geschiedenis van België, 1914-1984*, Tielt, 1985 .

A. VANDERSTRAETEN, " Neo-corporatisme en het Belgisch sociaal-economisch overlegsysteem ", in *Res Publica*, 1986, n° 4, pp. 671-688.

G. VANDEWALLE, " De economische ontwikkeling in België 1945-1980 " in *Algemene geschiedenis der Nederlanden*, deel 15, 1982, pp. 116-158.

V. VAN ROMPUY, " De economie van eind 1944 tot heden " in *Twintig eeuwen Vlaanderen*, deel 8, 1978, pp. 213-234.

J. VAN RUYSEVELDT en J. VISSER (ed.), *Industrial relations in Europe. Traditions and transitions*, London, Sage, 1996.

[VBN], *Mededeling van het VBN*, 1947-1973.

[VBO], *Bulletin van het VBO*, 1973-

J. VERLY, *Formation des salaires et concertation sociale : la mise au travail salarié : les origines et la situation actuelle en Belgique*, Louvain-la-Neuve, Ciaco, 1984.

Wallonie, revue du Conseil économique régional wallon, Namur, 1974-

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Blijde Inkomstlaan 17-21

1040 Brussel

Tel. : 02/233 88 11 Fax : 02/233 89 12

E-mail : mail@ccecrb.fgov.be

CRISP

Queteletplein 1A

1210 Brussel

Tel. : 02/211 01 80 Fax : 02/219 79 34

E-mail : crisp@crisp.be